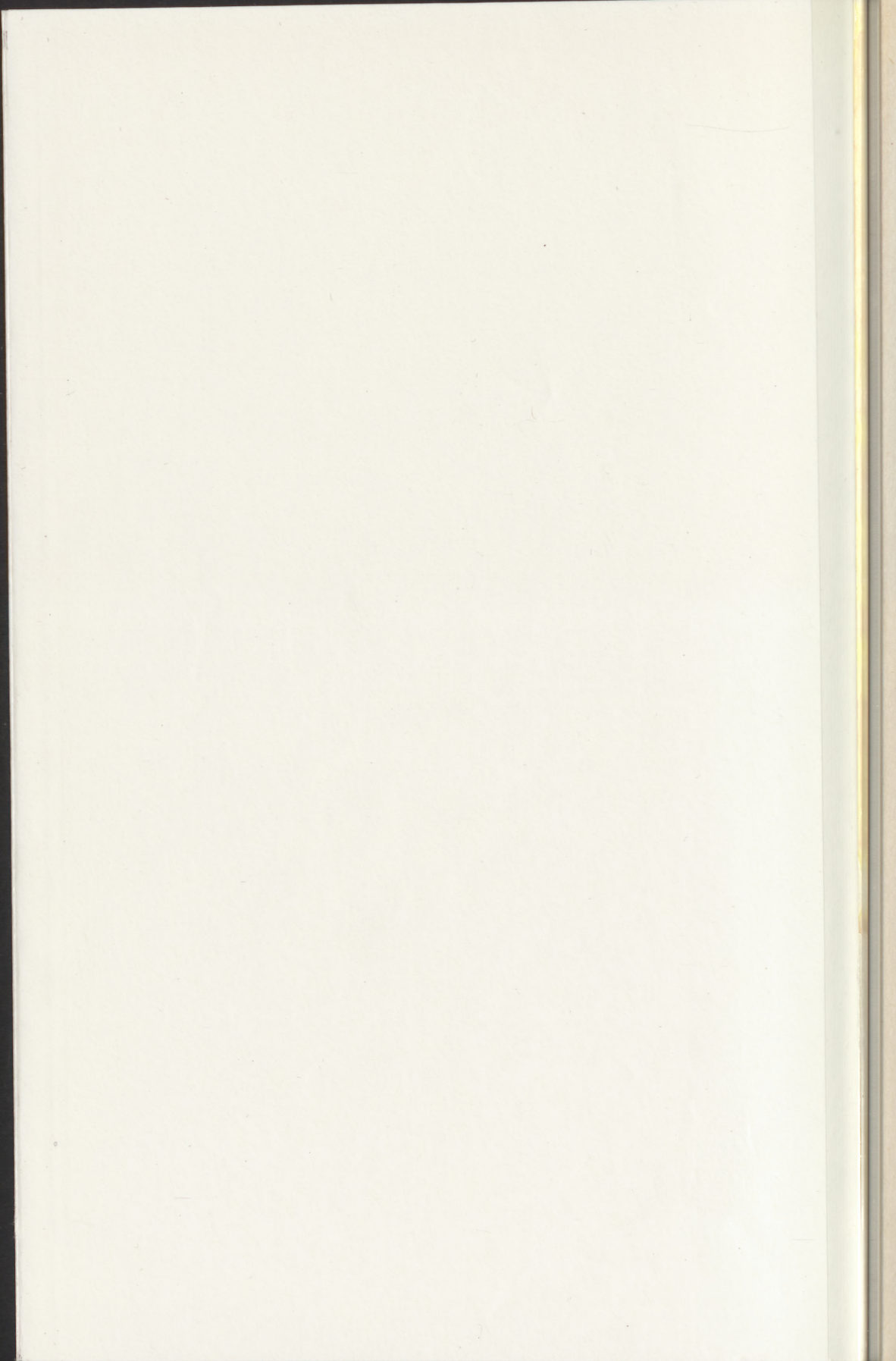

MC
111.168

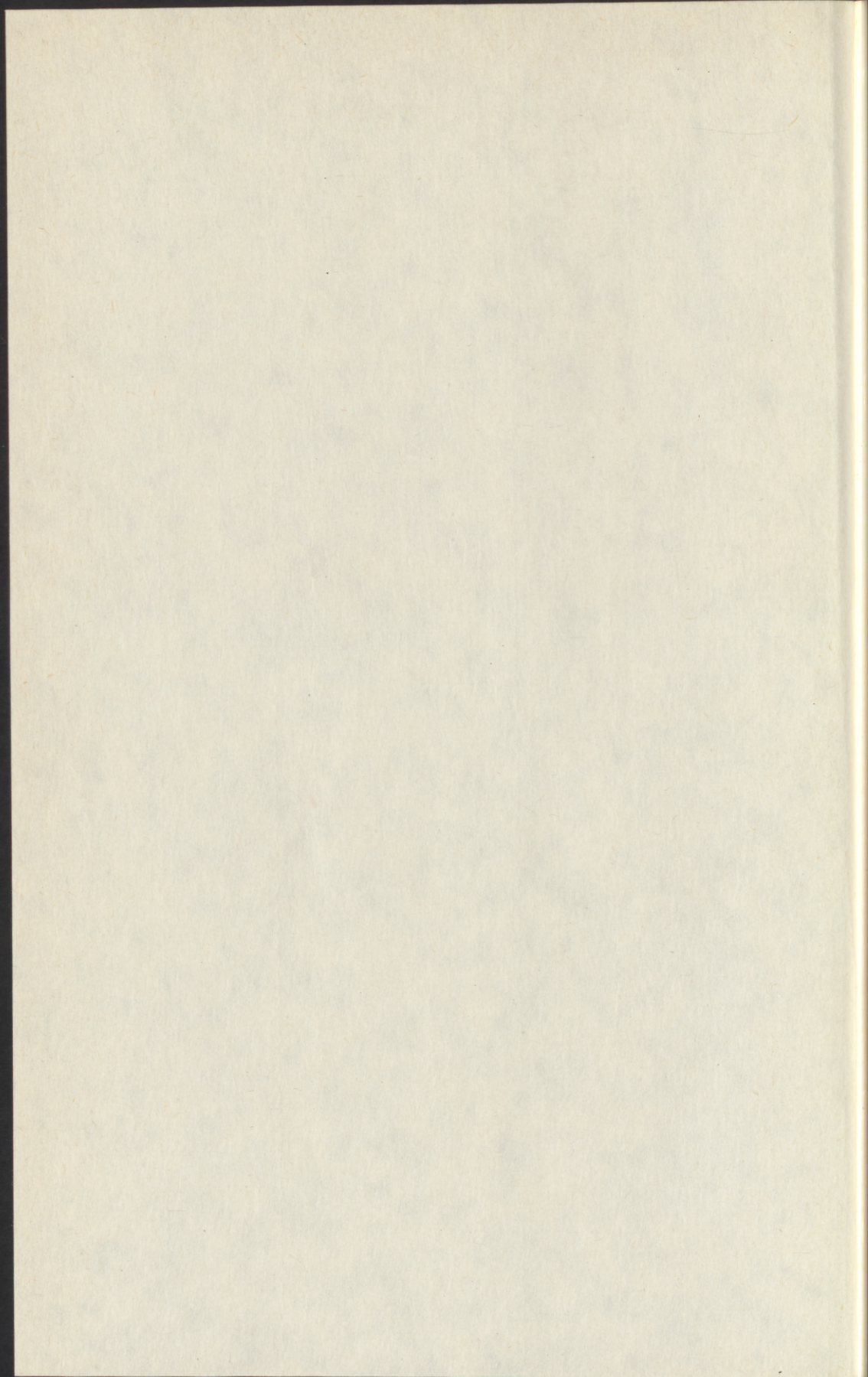
NIKLAJ ÁDÁM
HORATIO

NIKLAJ ÁDÁM

HORATIO

NIKLAJ ÁDÁM
HORATIO

DRÁMA KÉT RÉSZBEN

Debrecen, 1990

© NIKLAI ÁDÁM JOGUTÓDJA

E könyv megjelenését a Művelődési Minisztérium
anyagilag támogatta

MC M. 168

1991

ISBN 963 260 031 2

Csokonai Kiadóvállalat

Felelős kiadó: Péliné Bán Éva igazgató

Szedte: Inform Stúdió Kft., Debrecen

Nyomta és a kötészeti feldolgozást végezte:

a Mozgáskorlátozottak Piremon Kisvállalata

Debrecen, Szikgát

Felelős vezető: dr. Gere Kálmán

Felelős szerkesztő: Cs. Nagy Ibolya

Műszaki szerkesztő és fedélterv: Takács László

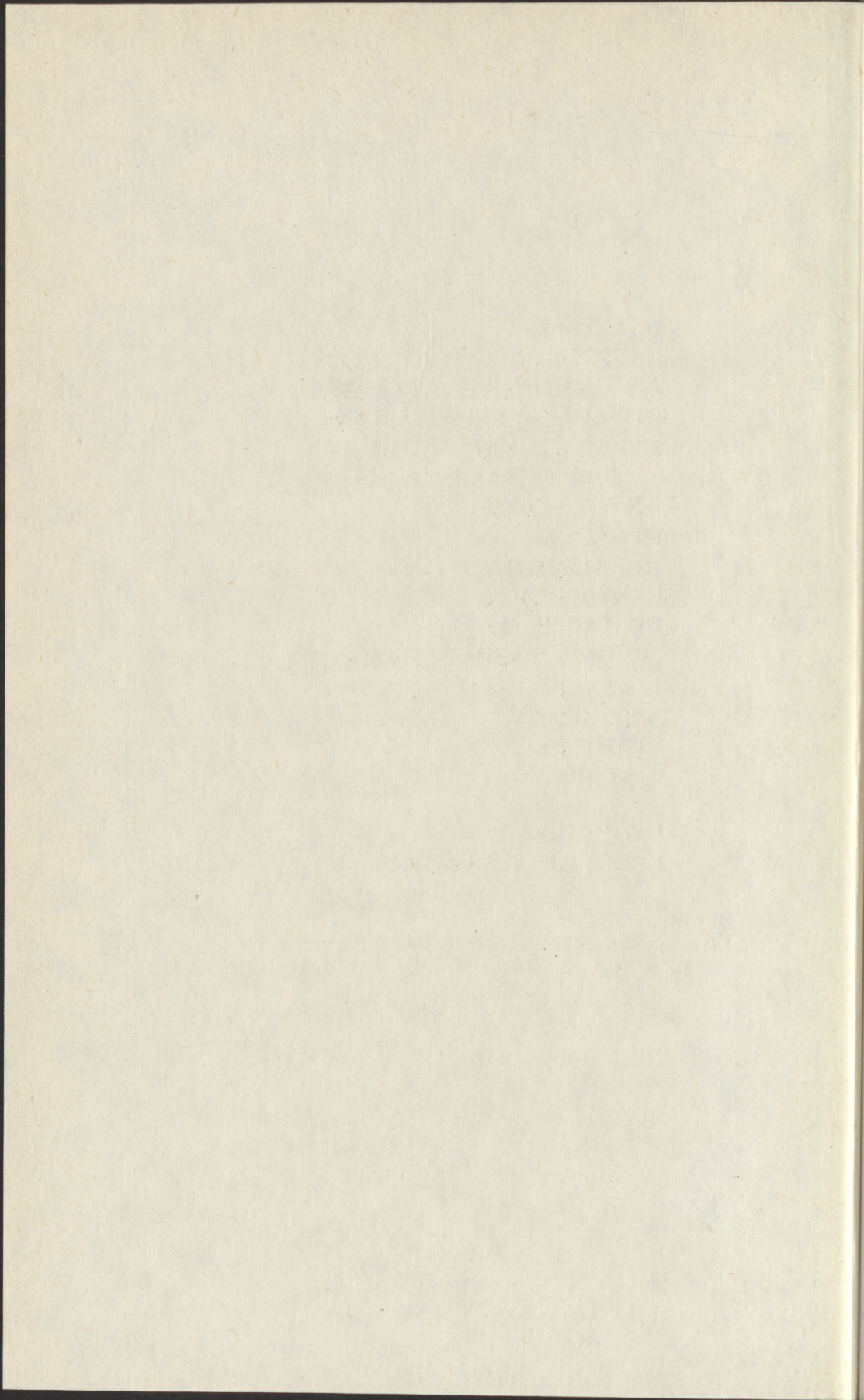
Készült Debrecenben, 6,30 A/5 ív terjedelemben

1990-ben

SZEMÉLYEK

FORTINBRAS
ASTRID KIRÁLYNÉ
HORATIO, HAMLET BARÁTJA
GORM, NORVÉG SZÁZADOS
OSRICK, UDVARMESTER
VOLTIMAND, FŐKAMARÁS
ANGOL KÖVET
FOGADÓS
HARALD, A SZOLGÁJA
LAMORD LOVAG
UDVARHÖLGY
POLONIA, PATRÍCIUS-ASSZONY
1. SZÍNÉSZ
2. SZÍNÉSZ
3. SZÍNÉSZ
4. SZÍNÉSZ

PANTOMIMUSOK,
KATONÁK, SZÍNÉSZEK

Történik Helsingörben, a XVI. század vége felé

ELSŐ RÉSZ

1. kép

Az „Arany Oroszlán” városi fogadó udvara Helsingörben. Az előtérben hosszú asztal, hozzáláncolt fatökn-ülőkékkel. Jobbra hátul ún. Terentius-színpad: vázát elől vászon takarja, háttere négy félköríves ajtónyílás, elhúzott függönyökkel. Amikor a függöny felmegy, a SZOLGA egy ágseprővel buzgón söpröget.

Fogadós: (Balról be) Mondtam, hogy itt is söprögess? Lódulj a szé-rűskertbe. Ha az a norvég százados... úr... a szénára lenne épp kíváncsi, tudod, hol mutass mustrát.

Szolga: (Indul, vinné a seprőt is)

Fogadós: Hét, te azt hagyj csak itt! Majd még otffeleded valahol, hogy aztán komótosan visszaballaghass érte. Nem lopom én a béredre valót.

Szolga: (Ránéz a fogadósra, jobbra el)

Fogadós: (Balra kiszól, fojtott hangon) Jöhetsz, uram. Magunk leszünk.

Osrick: (Be) Hogy Fortinbras „herceg” éppen itt, a Kronborgól egy muskéta-lövésnyire vesz szállást, azt mástól kell megtudnom?

Fogadós: Osrick úrfi! Órája sincs, hogy a herceg tisztje beállított. A kop-penhágai úton jött — lásd, ezt is megfigyeltem. És — engedel-meddel — nem azt... kívántad, hogy idegenekről szolgáljak néked híradással, hanem éppen hogy az udvar — meg a városbéliek...

Osrick: (Türelmetlenül vág a szavába) ...Először is: néhányszor mondtam már, Anders, hogy nem vagyok „úrfi”, te sem vagy immár boldogult apámuram parasztja. Másodsor: ezek a norvégiak nem úgy idegenek, mint — teszem azt — egy Hanza-hajó, vagy egy Hollandból jött karavella kereskedői. Fortinbras húszezer katonának parancsol, ha dolgavégezetlen készül is őket behajózni, a lengyel határig el sem juthatott: a brandenburgi választó nem olyan nagylelkű ám, hogy átvonulást engedett legyen neki; mint a mi bölcs királyunk.

Fogadós: (Sztereotip lelkesedéssel) Éljen Claudius őfelsége!

Osrick: (Körülpillant) Ezt itt, most elhagyhatod. Ketten vagyunk. (A színpadra néz) Vagy nem? (A színpadhoz megy, fölemeli a vásznat, a háttér mögé is benéz: fölemeli és visszaejti a közepen

- lévő csapóajtót stb. Közben beszél)* A városi komédiások tákolmánya? Akiket őfelsége világgá kergetett?
- Fogadós: Ki más volna, nagyuram? Angol vándorszínészek... *újabban* nem jönnek, sajnos.
- Osrick: No, nézd csak! A megbízható városi fogadóberlő! A magisztrátus újdonsült tagja! Úgy szóltál, mint aki a ... sajnálatos baleset következtében elhalálozott Hamlet király idejét sírja vissza!
- Fogadós: *(Ijedten!)* Én, nagyuram? Hiszen csak annyit mondtam, s azt is halkan...
- Osrick: *(Szavába vág)* De mit gondoltál? Persze, cseppfűrágók, alakosok, színészek a kocsmaudvaron: összesereglik a nép, tájta a száját, torka kiszárad ... fogy a sör.
- Fogadós: *(Némi öntudat nyomaival a hangsúlyában)* Én polgár vagyok... csak, nagyuram. Ebből élek. És magad mondtad, milyen nagylelkű a király őfelsége. Gondolhattam hát, ama tiszteletlen színjátékot kegyesen elfeledvén, egyszer csak megkegyelmez, s a városi színészek visszajönnek. Ha szétdobattam volna kerekekre állított vackukat...
- Osrick: ... most össze kéne rakatnod, igaz? *(Enyhülten)* Jól van. Fukarságod ez egyszer nekem is jól szolgált. Az alatt *(a színpadra mutat)* is megbújhat... valaki, jobb híján.
- Fogadós: Én arra már nem vagyok... alkalmas, nagyuram! Öregszem: nem hajlik úgy a derekam, mint... ennek előtte. És a fülem, nagyuram! Már kérni akartalak éppen, ments föl engem a ... hallgatóság alól: hallásom igen megromlott, és —
- Osrick: *(cinikusan)* fül! Minek egy besúgónak fül, Anders?! Az igazán használható... fogadós nem azt jelenti, amit valóban meghall, hanem azt, amit az erre illetékesek hírül venni akarnak. Voltimand úr, például, mikor a norvégi követ-újtjáról hazatért, nemde —
- Fogadós: *(mint a leckét mond fel, úgy fújja az előre megkapott szöveget)* — fennen dicsérte Fortinbras herceg lovai erényeit, valamint bátyja, a beteg norvég fejedelem higgadt, megfontolt és szerény udvarát, Astrid királyné nehéz, de feddhetetlen hitvesi hűségét —
- Osrick: — és a többi. Még most is ül a jó úr, s miközben a patkányokat hessegeti unalmában, elgondolkozhat azon: miként szóljon egy polgár, akit a hajóácsok céhének életéről az udvar fényes fedélzetére emelt őfelsége. Téged, Anders, én tétettelek szuvas serfőző kádjaid mellől a fogadó berlőjévé. Nem árt, ha gondolsz erre. És *most* — nem utólag, mint ... mások.
- Fogadós: *(Szárason)* Mondd meg, uram, mit kívánsz hallani.
- Osrick: *(Föl-alá járva)* A koncepció... az ördög vigye Hamletet! Miatta nem beszélhettem át őfelségével a ... tervet. No, ma este majd...

- Fogadós: *(Kíváncsian)* Meglesz a párbaj Hamlet s Laertész közt, nagyuram?
- Osrick: *(Elhűlve)* Mi? Párbaj? Kinek... honnan veszed ezt?
- Fogadós: Nagyuram, minden kútrajáró némben ezt beszéli, s reggel óta. Hogy a király ma este összeereszti őket, karddal a kezükben. Merthogy, ugye, Hamlet ... királyfi megölte a hallgatózó... *(Jed-ten elhallgat)*
- Osrick: *(El akarja terelni a Fogadós figyelmét)* Ezért kell ügyesen fülelni, Anders. És nem lesz párbaj, akárkinek is járt el... jutott eszébe ilyesmit híresztelni. Vívni ugyan fognak — de magam leszek a lovagi erőpróba pártatlan bírása. Éles kard? Nevetséges. Annyit egy polgár is tudhat, hogy csak gombos végű vívótőrök használhatók.
- Fogadós: Már akárki is hírelt mást, a csőcselék... de még a tisztos polgárok is ott sereglenek a várkastély körül. Nem láttad volna, nagyuram?
- Osrick: A kikötőben jártam. De jó, hogy mondd: majd eltakaríttatom a báméskodókat. Különben sem lesz semmi látvány. Ide figyelj! Bár ez a Fortinbras lovagi esküvel fogadta bátyjaurának, hogy nem támad Claudius király ellen az apjáról közvetve őfelségére szállott területek miatt — ilyesmiről mégis, ha szó esend közöttük, legott jelentsd. Mi hírt kapnak hazulról, meddig maradnak — ez is fontos. A legfontosabb: nincs-é valami kapcsolatuk Hamlettel, vagy Horatióval — ami egyre megy. *(Főlemeli az ujját)* Lépteket hallok: valóban süketülsz, Anders.
- Fogadós: A százados lesz. Kerülj beljebb, uram.
- Osrick: Válts vele néhány szót. Ha nem boldogulsz, én is megnézem magamnak. *(Balra el)*
- Gorm: *(Be jobbról, mögötte a Szolga, aki tüstént megint buzgón söpörni kezd)* A széna megjárja. Ha nem látom, nem hittem volna, hogy tífelétek is tudnak takaros boglyát rakni. Mint vélekedsz az estebédiünk felől, fogadós... uram?
- Fogadós: Odabent a jó hűvösön szolgálnék véle, tiszturam. *(A szolgálhoz)* Jó lesz, jó lesz már. Hascass inkább tűzrevalót még, ha ugyan van mit! *(Gormhoz)* Mert nagy szó s nem csekély pénz ám Seeland szigetén a fa, uram, mióta norvég földről nemigen... küldtök.
- Szolga: *(El, jobbra)*
- Gorm: *(A Szolga után nézve)* Nem küldünk? Hány itteni dán nagyúrnak van erdőkkel is ékes, tetemes birtoka Norvégiában? *(Ravaszul, köztözködve)* Csak tán nem adják el a fát Németalföldre, jóféle guldenért inkább... míg Koppenhága, hogy meg ne fagyjon, a télen is úgy lopatta a fát Hedinsö szigetéről hajószám, pedig immár nem is dán birtok az...
- Fogadós: Ugyancsak kinyílt... nyitott szemmel jársz dán földön, pedig, gondolom, csak átvonultok ismét.

- Gorm: *(Egyszerűen)* Paraszt vagyok én, uram. Szét szoktam nézni otthon is. Reggel csakúgy, mint estefelé.
- Fogadós: Magam is... gazdálkodtam. De immár széke van a városi magisztrátusban..., uram!
- Gorm: Ül rajta egészséggel, jó úr! — De azért *itt* eszünk a szabad ég alatt. Jobb az így nyáridőben. Ha arról szólanál inkább, hogy mi forog majd a nyársaidon, tán többre mennénk.
- Fogadós: Hát kinek mi, tiszt úr. Fortinbras herceg úr és ti, a kíséret — hányan is lesztek, uram?
- Gorm: Nem mondtam volna? Négyen vagyunk századosok, meg van egy íródeákunk: az kettőt számít, mert nagybélű. A prédikátorunk lába kimarjulván, őt odahagytuk a kancellár házában, Koppenhágában. És a század. Fele lovas. Ennyi a „kiséret”, ahogy te mondod. A koszt egyforma persze, csak hát a legények a pajtákban hálnak a lovaknál.
- Fogadós: Van valamelyes vadhús a pácban, disznó is kerül, ha sovány is. Hálnak bőviben vagyunk, bár a halaskofák igencsak tartják az árat. Aprójszágot is behajthatatok.
- Gorm: *(A Fogadós beszéde alatt a színpadot nézte)* Tán csak nem spektákulum is készül? Mutatvány? *(Szavai alatt már a Fogadósra néz)*
- Fogadós: *(Félreértve a másik kérdését)* Merthogy az a sokadalom van a kastély körül? Nem készül semmi, tiszt úr, ott. Csak hát tudod, milyen a nép. Valamit hall s kétannyit mond tovább.
- Gorm: *(Kapva a váratlan híren)* Király van: koronázás tehát, ingyenlevessel-hússal, számolatlanul töltött söröskupákkal nincsen. Eretnek alá se gyűjthetnek máglyát — luthériták vagytok ti is, már apáról. Csak nem ... akasztás leszzen?
- Fogadós: A Kronborgban? Uram! Mi, Helsingör városa, nem itt, a fényes udvar szeme láttára köttetjük föl az útonállókat, tolvajokat, késelőket...
- Gorm: ...hanem a falakon kívül, amaz akasztó-szerkezetre. Láttam. Fának sokallom — így hát nem mondhatom azt akasztófának. Derekas ácsmunka különben: négy oszlop az égnek *(mutatja a kezével)*, négy gerenda rajtuk koszorúba. Megtenné akár tanyaháznak is: csak be kéne rakni téglával. De nem lehet, most is ott lóg vagy hat szerencsétlen. S mezítlábasan, fogadósom! Néked, kinek széked vagyon Helsingör tanácsában, tudnod illik, mit jelent ez.
- Fogadós: Nem tudom! Mit számít az, mint lógnak ott? Lógnak már — az a fontos.
- Gorm: Márpedig, jó úr, ahol az akasztott ember lábáról levonják a bocskort is, ott keservesebb a szegénység, mint másfele, úgy ám.
- Fogadós: Szegények mindig voltak — és lesznek is, miképpen, ugye, vannak igyekvők, dolgosak, meg lusták, naplopók.

Dánia földje és városai a szorgoskodók jussa — és a szegényeké a mennyek országa, ámen. *(Legyint) (Más hangon, némi aggodalommal)* A hercegnek itt kéne lenni már...

Fogadós: Netán a palotába ment, őfelsége előtt, hogy tisztelegjen?

Gorm: *(Ravaszul, noha tudja persze, hogy Fortinbras oda nem ment)*
Még az is meglehet.

Fogadós: Akkor az estebédnekvaló után néznék, tiszt úr, és küldök sört *(erőltetett kedélyeskedéssel)*, hogy addig se légy magad. *(Balra el)*

Gorm: *(Inkább magában mondja, morogva)* Előbb is megtehetted volna mind a kettőt. *(Megnézi a Nap állását, föltartja megnyalazott ujját: honnan fúj a szél, kardját az asztalról felvéve, felövezi magát. Leül: fáradtnak látszik)*

Osrick: *(Balról be)* Jó napot, derék tiszt. *(Gorm hirtelen fordul a belépő felé, tetőtől talpig végigméri, biccent, vár)*

Noha nem szokásom kocsmák látogatása, ezúttal mégis erre vettem az irányt, az udvar részéről ellenőrzendő, hogy a tiszteletreméltó Fortinbras... herceg megvendégelése nem hagy-e kívánnivalót — esetleg csak, hiszen városi fogadónk bérlőjének — ki mellest tanácsúr — kifogástalan személye záloga annak, hogy hiányosság nem leend. Egyúttal kérem jelentéseted, százados, hogy az ifjú herceg miért nem a Jütland-félszigeten vonul át maga is hadának zömével; miért éppen Seeland tartományát tisztelte meg látogatásával.

Gorm: *(Előbb furcsálló csodálkozással, majd egyre fanyarabb képpel hallgatja a szóvirág-özönt)* Már megbocsáss, uram, hogy jöttödre ülve maradtam, de hát nagy út van mögöttem s tiednél számosabb évek, meg aztán ékes szavaidnak sokasága súlyos ám a magamfajtának: ültömben könnyebb elviselnem azt. Kérlek, magad is üljél — vagyis foglalj helyet *(mutatja)* ama tönkөн.

Osrick: *(Megnézi a fatönköt, amelyen az előbb a Fogadós ült: elég tisztas-e. Ráfúj)*

Gorm: Ne aggódj, uram. Tisztára törülte azt a kiváló fogadós tulajdon ülepe, mellyel — mellest — a tanácsban is a helyet betölti.

Osrick: *(Úgy tesz, mintha a gúnyt nem venné észre: piperköcsösen elrendezi ruháncait, tollas fővegét leteszi: leül. Karjára támaszkodik)* Tehát: miért jött Helsingörbe Fortinbras herceg?

Gorm: *(Esze ágában sincs persze megmondani, ezért kapva-kap a Fogadós iménti szavain)* Hát... nyilván, hogy búcsúzóul tisztelegjen Claudius őfelsége előtt, amint illik.

Osrick: Ez minden?

Gorm: Minden — amit egyszerű tiszt létemre tudhatok, uram. Hogy a herceg mit s miért teszen: nem tartom számon. S ha tartanám is,

mondjuk: köthetném-é egy ismeretlen orrára — már megengedj, uram...?

Osrick: *(Tiltakozni akar, fel is állna, de Gorm visszanyugtatja olyanféle kézmozdulattal, ahogyan a nyugtalan, vagy az ideges beteget nyugtatják meg)* Merthogy úr vagy, azt látom. Hogy udvari úr — azt hallom is. Meg tudom én különböztetni — teszem azt — egy mecklenburgi csatamén, vagy egy hölgyek alá idomított herélt arabs járását a patájuk dobogásáról is, ha nem veszed zokon, uram. De honnan tudjam én, messziről jött, ám törvény és fölségtisztelő norvégi dán alattvaló, hogy — véletlenül — nem azok közül való vagy-é, uram, akik — mint hallom — a minap a trónra törtek, kiáltozván: „Tegyünk királyt! Éljen Laertes! Laertes király! Udvari úr tán nem akadt közöttük?

Osrick: *(Meglepi a másik ügyes „diplomáciája”, amelyet nem védhet ki, hiszen az az „éberség” látszatát vette föl)* Az akkor volt, százados. Laertes immár készséges híve őfelségének és az udvarnak.

Gorm: Nocsak! Így hát Hamlet királyfinak is — vagy ő nem tartozik az udvarhoz?

Osrick: *(Lecsap)* Mi dolgotok Hamlet királyfival?

Gorm: *(Ártatlanul)* Dolgunk? Dolgunk az nincs vele, uram, akit még mindig nem tudok hogyan tisztelni, mi néven. *(Húzza az időt)*

Osrick: *(Gyorsan, mert másra kíváncsi)* Osrick vagyok, Jens fia. Őfelsége közvetlen környezetében szolgálattelvő nemesúr. E tartományban néhány lovagi birtok... gazdája.

Gorm: Én meg Gorm névre hallgatok. Bonde, vagyis szabad paraszt vagyok — otthon.

Osrick: A bondékat mi úgy tartjuk számon, mint akik mindig minden trónkövetelőt... támogattak. De hogy egy eszelőst is, mint Hamlet — ezt azért nem gondoltam volna.

Gorm: De csak gondoltad, uram, másképpen miért mondtad volna? Én épp csak említettem a királyfit, mert hát hallottam persze Laertessel való...

Osrick: ...már te is?! Semmiféle párbaj nem lesz: afféle virtus-próba lesz csak, erő s ügyességé.

Gorm: *(Győzelmét, hogy a másik fecsegett gondosan leplezve)* Hallottam persze Laertessel való... birkózásáról ama szegény kisasszony sírjánál. *(Látva, hogy Osrick bosszúsan az ajkába harap, tovább beszél: nem akarja fölbosszantani jobban a másikat)* Csak úgy eszembe jutott Hamlet királyfi — érthető, nem, uram? Hiszen Fortinbras herceg apja meg Hamleté harmincvalahány éve igazi párbajt vívtak, s hát Hamlet király győzött, mind magad is tudod. Hamlet is királyfi — az én uram is — hát persze, hogy az udvarról hallván, eszembe jutott. *(Témát*

vált) Ami meg a mi királyfink, Fortinbras megvendéglését illeti, ez úgy hangzott, Osrick Jensen uram, mintha az udvar gondoskodna kosztunkról-szállásunkról.

Osrick: Épp ezt akartam átbeszélni még.

Gorm: Át... át mit csinálni, uram?

Osrick: A ...felvetésed... menthető. Ti ott a vad norvégföldön nem szoktátok a fentebb használatos, finom fogalmazást.

Gorm: Tőlünk „fentebb”, uram, már csak a lappok élnek. Halásznak, rénszarvast tenyésztenek. „Fogalmazni nincs érkezésük.

Osrick: *(Nem akar még egyszer kijönni a sodrából, de mégis ingerült)* „Fentebb” az udvart jelenti, te!

Gorm: *(Nyugodtam feláll)* A „te!” meg — ha jól hallottam — az udvarházaidat, Osrick... nemesúr! Ez azonban fogadó, uram. Itt olyan vendég vagy, mint én. *(A Szolga jön söröskorsókkal)* Azzal a különbséggel, hogy mi fizetünk a sörért — neked meg alighanem kijár az... És hasonlóképpen egész utunkon Dániában mindenért megfizettünk: egy tyúkfít, egy csökkent malacot nem vettünk el az itteni néptől ingyen, még ha jó szívvvel kínálták, akkor sem. Pedig elhíheted, hogy a mieinket, kiket ti, dán nagyurak, fizetett landsknechtjeitek pajzsa mögül csak afféle szedett-vedett, pór hadnak tartotok —

Osrick: — szívesen lát a csőcselék. Hiszem? Tudom! Nem vagyunk értesülések híján, százados! Ezért is kérdeztem: miért itt és meddig szállásol Helsingörben Fortinbras... herceg?

Gorm: Azért e fogadóban, mert Claudius őfelsége nem hitte bé az én uramat kosztra-kvartélyra amaz újdonatúj palotába. Engem se hitt bé annak idején az a tejfölösszájú apród, mikor Jütlandról átjöttem, hogy megtudakoljam: kíván-é szólni a király őfelsége az én urammal, akinek átvonulást engedett. Ott ácsorogtam a lovam nyakánál a belső udvarban, míg végre „fentebbi” módi szerint ki nem bökték a választ: „őfelsége ez idő szerint halaszthatatlan államügyekkel lévén elfoglalva” — és a többi: utánamondani sem tudom, nemhogy így fűzni, s efféle szavakat. Valaki azért elfecsegte, hogy Laertes úrfival csevegett épp a fölség, nyilván országos ügyben.

Osrick: Bár a pillanat most sem különösebben...szerencsés, azért a király bizonnal szakít majd néhány percet, hogy a herceget fogadja, ha már evégett jött Helsingörbe, mint mondtad volt. Jelentem is őfelsége felé.

(Venné a kalapját)

Fortinbras: *(Osrick szava alatt be hátul, középen, O. számára észrevétlenül)* Felé jelentheted, Jens fia, Osrick úr. De neki magának ne szólj... Követként megyek: bátyám köszöntését viszem, elég, ha majd az

- udvarmester akkor bejelent. Nekem magamnak nem szokásom olyan kapun kopogni, amelyet elsőre meg nem nyitottak előttem.
- Osrick: *(Udvári bók)* Fenség! Én akkor még nem voltam szerencsés őfelsége, a király szolgálatában állhatni!
- Fortinbras: *(Enyhe gúnnyal)* Bizonyára azért eshetett meg az etikettnek ama sérelme, amiről első századosom szólott nyilván.
- Osrick: Kérem fenségedet, ne méltóztassák meglátásomat ellenkezésnek tekinteni, de hát nem hercegséged előtt nem nyílt meg a kapu...
- Fortinbras: ...hanem követem előtt. Nem mindegy? Mi Oslóban Claudius követeit, Voltimandot és Corneliust meg sem várakoztatuk. Épp ezért ma sem értem, mikor volt ideje Cornelius nemesúrnak úgy lerészegednie, hogy bátyám ágyasházába lépve legott lehányta a szőnyeget, Claudius drága ajándékát a szegény betegnek. Hagyjuk hát a követek dolgát.
- Osrick: Én csak készséges szolgálataimat jöttem felajánlani, fenség.
- Fortinbras: Igen? Akkor jelöld meg az órát, Osrick úr, amikor követi minőségemben való látogatásom — ma — alkalmas lesz őfelségének.
- Osrick: Ezt nem tudom, fenség, sajnós. Kivételes eset... de ezúttal... ma délután és este... hogy úgy mondjam... a király őfelsége napirendje nem egyedül tőle magától függ. *(Izzad, törli a homlokát)*
- Osrick: Van időm: ráérek holnap is.
- Osrick: *(Nem akar saját előbbi szavaira rágódni)*
Fenség! Majd úgy rendezzük az udvar mai ...programját, hogy mondjuk ... igen ... estvéli 7 órakor fogadni fog őfelsége. Kezessekedem, föntség. Mint említettem, ha már korábban is én lettem volna...
- Fortinbras: ...akkor hát *most* legyen így, Osrick úr. S mert bizony már régen nélkülözi az udvar jelenlétedet, nem tartóztatunk tovább.
- Osrick: *(Boldog, hogy szabadul)* Fenség! Boldog vagyok, hogy szolgálatodra lehettem. *(Bólint Gormnak, el)*
- Gorm: *(Hüvelykujjával Osrick után bökö, miközben kérdezi)* Mind ilyen vajon, uram?
- Fortinbras: Nem hiszem, Gorm. És hát otthon, Oslóban Lamord lovag különb talán, aki a királyné körül...
- Gorm: *(Szavába vág)* Jó, hogy említet uram. *(Gyorsan)* Ó, Lamord, a hírhedett duellum-hős dicsérte mindig azt a Laertest — aligha mást — aki ma délután, mint Osrick kifecsegte, Hamlet... királyfival fog véni.
- Fortinbras: *(Összeráncolja a homlokát)* Horatióval, Hamlet barátjával beszéltem az imént, s ő mit se szólott erről. Nem tudná még...? Épp ezt? Mikor azt is tudja, hogy —

- Gorm: Uram! A nép megérzi azt, ha oly valami fő az udvar fazekában, aminek más a szaga meg a gőze, mint amelyet egyébként ereget a konyha. Sereglük is már a kastély tövében, mint a sirályok a hajó körül. A fogadás meg váltig bizonykodott, hogy „nem készül semmi”. Az én paraszti fejemben ettől kigyúl a mécs: kis fény, uram, de tán épp ezért nagy árnyék sötétlik elémbe.
- Fortinbras: Igazad lehet, öreg. És eggyel több okom van, hogy Hamlettel ma, és ne később találkozzunk. *(Az asztalra pillant)* Hé, fogadás!
- Gorm: Hagyd, uram. Szólok én neki.
- Fortinbras: Maradj csak. Nem süket az. *(Meglátja a belépő Fogadóst)* Ugye.
- Fogadás: *(Be balról)* Uram?
- Fortinbras: Küldess valamit innunk. Meleg van.
- Fogadás: Parancsodra, fenség, Jó söröm van. Nem ront a fejbe: előbb kopogtat.
- Fortinbras: Az italotok hát őszinte. Az is valami, errefelé. Küldheted.
- Fogadás: *(Meghajlik, el)*
- Fortinbras: Lássuk csak. Ez a fajdkakas Osrick azt mondta: esteli hétre vár a király. Négyig alszik „őfelsége” minden délután: így szokta volt bátyja is, Hamlet király... Ott ölte meg Claudius a kertben, álmában. Akkor bezzeg kivételt tett: ébren maradt déleled után. *(Keserű, megvető gúnnyal)* Tehát, ha öl: előtte nem alszik. Vajon ma lefeküdt-é?
- Gorm: A Kronborgban, uram, az a módi, hogy a király fekvés-ébredését is harsonák adják tudtul. Mert ha aluszik: csöndnek köll lenni ám! Lovas se poroszkálhat a falak alatt, nemhogy nyikorgó szekér. Az őrség fejével felel a síri csöndért.
- Fortinbras: S ma fúttak már a kürtökbe, két óra táján?
- Gorm: Nem, uram. Csak tegnap, mikor a városban jártam szállást nézni, hiába. A harsonák dolgára is akkor lettem figyelmes: hallván, megkérdeztem egy suttyó legénykét, miféle jel az. Az mondta el röhögve.
- Fogadás: *(Be balról, söröskupákkal, de Fortinbras úgy áll, hogy nem veszi észre)*
- Fortinbras: Az angol követeknek bezzeg akadt szállás a városban. Váltottam néhány szót: nemrég szálltak partra, megtisztálkodnak: mennek a Kronborgba. Hangsúlyozandó, hogy magam is csak követi minőségben megyek, velük együtt érkezem majd. Ez több szempontból jó, Gorm. *(Észreveszi a Fogadóst)* Mért magad hozod a sört, tanácsúr létedre? Csaposlegényed nincs?
- Fogadás: Ilyen magas rendű vendégnek a gazda szolgálata dukál, fenség. Csak azért.
- Fortinbras: Én megbízom az emberekben; Anders tanácsúr.
- Fogadás: *(Leteszi a söröket)* Királyi erény, uram. Én csak polgár vagyok. Nem engedhetem meg magamnak.

- Fortinbras: Félreértettél. Nem bókot lesve mondtam, amit mondtam. Figyelmeztetésül.
- Fogadós: Igenis, fenség.
- Fortinbras: Szólj odabent egy tisztnek; a fél század nyergeljen.
- Fogadós: Szólok, uram. (El)
- Gorm: Nem köllött volna *evvel* üzenned, uram, megbocsáss.
- Fortinbras: Nem mindegy? Úgyis meglátja azonmód a bolydulást.
- Gorm: Igaz. De én is megnéztem, hogy most saru van a lábán. Mikor először láttam, cipő volt. Azt hallani lehetett: ezt alig. Hadd kóstoljak a sörödbbe, uram.
- Fortinbras: Ugyan, Gorm. (Fölveszi a korsót, nyugodtan iszik)
- Gorm: Királyi vagy, uram. Csak most én mondom! Éltesse az Úr! (Iszik) Jóféle sör, meg kell adni. S tisztességesen töltött kupákat hozott a fogadós. Csak az a baj, hogy öblös fülét is megtöltve vitte ki.
- Fortinbras: Ugyan! Mit hallhatott? Hogy amaz angol követekkel egy időben készülök a király elébe... Nem titok.
- Gorm: De a „mikor”, uram! Ha Hamlet ellen készül valami... mennyi időd van? (A Kronborg felől harsonák)
- Fortinbras: Öt óra jóval elmúlt. A réz amott vagy a viadal kezdetét rikoltja...
- Gorm: ...vagy iszik a király. Itt akkor is kürtbe fúnak. Otthon, ha elmesélem majd, el sem hiszik.
- Fortinbras: A lovamat! A katonák nyeregbe! Dobos-kürtös legyen. Hadd hallja Hamlet is: megjöttem. (Mindketten el jobbra)

A szín üres. Időközben felhősebb lett az ég: a világlítás mind sötétebb. Fortinbrasnak a követeket köszöntő dobpergése hallik be, majd mindjobban erősödő-elhaló tömegmoraj. A háttérből, a nézőtér félkörében: oldalt és hátul elhelyezett mikrofonokból visszahangosítva, mintegy szájról szájra

Négy százados a herceghez!
Századosok a herceghez!
Négy százados a lovagterembe!

*Sortűz. Szél kerekedik, a Terentius-színpad ajtófüggönyei előlobognak: három fekete, a szélső piros.
A szín egészen elsötétül*

(Kortina le)

A színpad előterében, néhány perces „néma csend” után Gorm kézilámpásának fényében

1. közzjáték

- Gorm és a Szolga: *(Jobbról be: Gorm kezében k zil mp s)*
- Szolga: Cseléd vagyok, tiszt uram!
- Gorm: *(Szomorúan, nem haraggal)* Cseléd, tudom.  s késő volt már, azt is. A gazd d... *(Legyinti)* E , az is cseléd csak, az Osrick  r , az maradt, hiába polgárként gyarapodik immár. *(Kis szünet: gondolkodik)* Húzd ki magad!
- Szolga: *(Igyekszik katonásan állni)* Tiszt  r, nemigen megy: megtaposott engem a bika, Osrick  r majorjában, aztán akkor... odaadott engem az  r a mostani gazdámnak...
- Gorm: *(Felháborodva)* „Odaadott!” Itt m g ez is van, d n földön! Aztán, jó  gy neked, te  rva? *(Int neki)* Ne is szólj, tudom  gyis. Hát akkor akarsz-  mást? *(Megint int)* Akarsz h t. Norv gf ld n születtél, d n  ri birtokon, mondd. Lenn l-e katona, darab ideig?
- Szolga: Lennék  n uram minden, csak h t, a lábam. *(Mutatja)*
- Gorm: Nem palota r kell nekünk — az kerül  gy is. Ide figyelj! Kapsz ujjast, zek t, miegymást, amilyent a mieink viselnek. Ismernek téged a városban?
- Szolga: N vr l, uram! Ott nemcsak „H , te!” a nevem, hanem minden zöldségárus hajnalban is megismer: Bikás Harald,  gy hívnak, nem gúnyból, uram, csak mert...
- Gorm: *(Szavába v g)* Jól van. Fogod ezt a lámpást, hogy a városi  rs g ne sz lthasson.  s bem gy a városba, a kapu nyitva maradt most: halottat látni jár a nép — láthat is eleget amott az emelt téren.  s elh reled, hogy az  n uram, Fortinbras herceg nem más, mint a szegény, megöletett Hamlet királyfinak apáról való féltestvére.  rted?  s ha isten is  gy akarja, meg az idevalósi nép is,   lesz az új király.
- Szolga: *(Látható, izgatott örömmel)* S ez... igaz, uram?
- Gorm: *(Tettetett haraggal)* A fogadástól is megkérdezted, Bikás Harald?
- Szolga: *(Fejét lehajtva)* Megbocsáss, uram. *(Más hangon)* Bej rom az egész várost, a kikötőt is! Csak adasd r m amaz ujjast meg zek t. Csizma se kell, mezítláb gyorsabb vagyok.
- Gorm: No, gyere! Elrendezz k a dolgot, amíg a herceg meg szegény Horatio pihennek végre kicsinyég.
(Mindketten el, jobbra)

(Kortina fel)

2. kép

A színpad — ugyanaz, mint az 1. képben — lassan kissé kivilágosodik: kora hajnali derengés. Horatio egy fatölkén ülve, s a Terentius-színpad sarkára borulva alszik. Álmat a T.-színpadon játszó pantomim jeleníti meg: ennek táncos-szereplői lassított filmszerű mozgással, játékkal részben a Hamlet lényegi tartalmát jelenítik meg, részint Horatio elképzeléseit arra vonatkozóan, hogy mint fogja Hamlet végakarátának megfelelően „meggyőzni az igaz ügyről a kétkedőket”. A T.-színpad négy ajtónyílásán az akkor szokásos feliratok: HAMLETHUS REX — CLAUDIUS — HAMLET — FORTINBRAS. Az ezeket megszemélyesítő táncosok mindig a megfelelő, most függönnyel takart „ajtókon” lépnek ki s be. Az UDVAR jelentő néhány pantomimus bárhonnán felléphet, de ők nem járnak át az ajtónyílásokon.

HAMLETHUS REX és CLAUDIUS kezében nyeles álarc: saját halotti maszkjuk. HAMLETHUS REX fején nehéz, feltétlenül fémből készített, zajos csüngőkkel ellátott korona. Amikor a színpad valamelyest kivilágosodik, a T.-színpadon — lábbal a maga „ajtaja” felé — HAMLET fekszik, arca borulva, majd lassan feláll és a HAMLETHUS REX ajtó felé fordul. Onnan kilép HAMLETHUS REX, leeresztett álarcával, és HAMLETET a háttérbe inti.

HAMLET a saját „ajtaja” előtt áll meg. CLAUDIUS lép ki: „megöli” bátyját — az arca elé emeli halotti maszkját — és leveszi annak fejéről a koronát. HAMLETHUS REX el. CLAUDIUS a beseregő UDVAR felé nyújtja a koronát: ezek mindnyájan két nyeles maszkot tartanak a két kezükben: egyik Claudius élő arcát, a másik Fortinbrasét mintázza — az utóbbi persze csak visszajáról látszik meg. Az UDVAR — ki gyorsabban ki készségebb gyorsasággal — a Claudius-maszkot veszi föl. Ismét HAMLETHUS REX jelenik meg: halotti maszkjával vádlón öccsére mutat, s visszalép.

HAMLET megmozdul: CLAUDIUS elé lép; uja — mint a tör — annak mellét éri. Gesztusára az UDVAR különbözőképpen reagál: van, aki lefogná a kezét, van, aki tétlen CLAUDIUS arca elé emeli halotti maszkját: meghal — kilép. Az UDVARiak közül egy leveszi Claudius fejéről a koronát, miután a többiek között — s azok takarásában — HAMLET leroskad. Keze hívólag mutat a Fortinbras-ajtó felé: FORTINBRAS be, résztvevően letérdel a haldokló HAMLET mellé, és lehajítja a fejét. HAMLET a koronára mutat. Az UDVAR ismét különbözőképpen „válaszol”: egyesek sietve az arcuk elé kapják Fortinbras maszkjukat, mások leengedik, ismét mások megtartják Claudius-maszkjukat. Hamlet mozdulata félreérthetetlen: a koronát FORTINBRAS feje fölé inti és meghal. Az UDVAR a koronát tartó kezét eltérítene, visszahúzza stb. — ismét az egyetértés hiányát jelző gesztusok. Amint a „nagy” színpad világosabb lesz, a T.-színpad mindinkább homályba borul: a pantomim jelenet homályba kerül, mintegy Horatio ébredését jelezve előre.

Fortinbras: (Akkor lép be, amikor T.-színpadi mása. De természetesen az ő számára az ott játszó pantomim láthatatlan, ő legfeljebb a még alvó Horatióra vet egy résztvevő pillantást. Fortinbras félmez-

telenül lép be: nyújtózik, a kelő Nap fénye felé tekint. Mozdulatai az életerős, egészséges férfi gesztusai, aki az előző esti szörnyű „látvány” ellenére pihent, aludt: benne egy számára váratlan, új helyzet — végeredményben örömteli — várakozása, tetterő stb. feszül)

Gorm: *(Fortinbras után be, kezében vizeskanna. Ő is rápillant Horatióra)*

Fortinbras: *(Halkan)* Hozz rá valami takarót, öreg. Ne ártson meg neki a szabad ég: hűvös a hajnal.

Gorm: Hozok, uram. Azaz: igenis, fenség! *(Tölt a tönkön már ott lévő mosdótálba; az üres kannát a földre teszi)*

Fortinbras: *(Gorm hangján)* „Fenség”! Hallod, öreg Gorm, kölyökkorom óta hallak, látlak; első őzemet a te réted szélén lőttem lapockán; úgy ismered a szabad járást, mint a szarvasok csapdáit a bergeni erdőkben — de ez a „fenség!” szokatlan. No, hozd már azt a takarót.

Gorm: *(Meglődül, szokatlan, új igyekezettel: felrúgja véletlenül az üres vizeskannát. Ugyanebben a pillanatban a T.-színpadi huzakodásban a deszkákra hull a korona, s a pantomim szereplők eltűnnek a feliratokkal stb.-kel együtt)* Hogy az a... Itt a köpenyem, fenség, elég az.

(Ráteríti a köpenyt a még alvó Horatióra: a mozdulatban nincs személyes érzés, látszik, hogy utasításra teszi)

Fortinbras: *(Eközben s Gorm következő szavai alatt is széles mozdulatokkal mosdik, paskolja magát, élvez a vizet, a hajnalt, az egészséget)*

Gorm: *(Beszéd közben törülközőt nyújtva át)* Ha király leszel, fenség, különbeket is meg kell majd szoknod. Hogy itt, a dán udvarnál mint járja például, azt nem tudom. De elkódorgott, zsoldostól, vágáns deákoktól tudom, hogy ama Fülöp, az espagnolok királya, föntség *(átnyújtja Fortinbrasnak az inget)* külön, éccakára-való ingére övezi kardját, s így meg égő gyertyával a kezében megyen, mikoron éjnek évadján fölkeresi a hites... királyné őfelségét avégett, amiért a magamfajta csak úgy kinyúlt a cserge alatt, s odapaskol az asszony gömbölyűjére.

Fortinbras: *(Mosolyogva)* Karddal meg gyertyával? Az ott a módi? A spanyol etikett? *(Nevet)* A gyertyát még csak értem: sötét van. De mivégre a kard?

Gorm: *(Gyanútlanul, nem célzásnak szánva)* Hát... másra nem vélhetem, fenség, minthogy a karddal azt akarja tudtul adni a király, hogy lemetszi ám azonmód az idegen gyertyát, ha az netán az ő gyertyatartójába próbálna... bédugódni.

Fortinbras: *(Elkomolyodik: másra gondol, de közben Gormra — emiatt éppen — szokatlan tekintetet vet, mire amaz hirtelen elhallgat)*

Gorm: Valamit rosszul... vagy rosszat mondtam volna? Szóljék ám,

- fönséged! A magamfajta nem vált egykönnyen át, hogy most, ugye, főntebb... vagyunk, mint... ennek előtte.
- Fortinbras: *(Elrévedését röstellve, komolyan)* Mit sem vétettél, öreg. *(Más hangon)* A hírvívő galambok?
- Gorm: Gondolom, éjfél után már leszállhattak Oslóban. Engedelmeddel, uram, tán elég lett vón egy madár is: nincs több hazajáratos, a drága, Valenciában nevelt hírvívő galambokat mind hazaseregettük már.
- Fortinbras: *(Határozottan)* Két galamb kellett, Gorm. Astrid királyné őfelségével jónak láttam külön is tudatni... az új helyzetet.
- Gorm: Hát újnak új, fenség, de hogy jó-é... Én odahaza, egyszerűbb, de tisztább norvégi udvarunkban szívesebben látnálak a trónuson, ha csak afféle társ-fejedelmi szék is az.
- Fortinbras: Te igen, Gorm. Meg a többi bonde is — azt is elhiszem neked. De jól tudod, hogy nem volt maradásom mostohabátyámnál, mióta... napvilágra jött, hogy apáról sem vagyunk vér szerinti testvérek. S ha erről otthon még csak ő s a királyné tud is — ahhoz elég ez, hogy a norvégi fejedelmi székben őt örökösként ne követhessem, ha... meghal egyszer. Most *Claudius* halála megnyitotta előttem Hamlet királyapámra szállott roppant földjeit név szerint való, norvégi apámnak: ezek Seeland, e tartomány zömét teszik. Hamlet halála az, ami miatt a... helyzet új és — igazad van — mégsem jó: hiszen, ha túléli közös apánknak gyilkosát, király lett volna, s állhattam volna mellette, mint első tartományúr, testvér, pajzs, kivont kard, vagy amiként csak óhajtott volna.
- Horatio: *(Már Fortinbras szavai alatt megmozdul: nehezen ébred, pillant körül, de aztán siet ébredését tudtul adni: a hallgatóság látszatát sem tűrheti)* Röstellem, uram, hogy szavaidat akaratlanul is tudomásotok nélkül kellett hallgatnom: mentségem csak a súlyos álmom, mely fogva tartott. Jó reggelt, fönség, mindkettőtöknek.
- Fortinbras: Nem tudom, Horatio, *nem tartott-é volna fogva* valahogy az udvar is, ha nem hajlasz a szavamra, és nem jössz ide velünk inkább. Kemény tényeket szegezted velünk szembe, feltárván a szövevényt, amely most négy koporsót takar. Úgy hallgattak az udvar nagyjai többen, mint a tetten ért bűnösök. S az igazság, Horatio, nem mindig biztos pajzsa annak, aki megsuhogtatja — különösen akkor nem, ha valódi, kézzelfogható fegyvere nincs melléje.
- Gorm: Már engedelmet, fönség, ha magad is így vélekedsz, miért nem raktuk meg katonával a kastélyt? És miért nem küldesz futárt Jütland északi partjára, hogy az egész had ne hajózzon be, hanem —
- Fortinbras: Egyiket sem tehettem. Most már kiváltképp nem maraszthatom

a hadat. Hamlet igazságának kimondása az éjjel csak egyetlen embert, Horatiót veszélyeztette. De én nem állíthatok sereget a trón lépcsői mellé, s mint esetleg megválasztandó dán király, nem tarthatom az unióban egyesült Norvégia fejedelmének hadait a magam hatalmának védelmére. Családi örökség-földjeim biztosítására még kevésbé, Gorm.

Gorm: Megyek én, uram, nézek a früstök után. Az a nem nekem való foglalatosság: hogy a dán király mit tehet, mit nem, az az én szememnek már meg sem látható magasságban vagyon. A magisterrel majdcsak kiókumláljátok, mi a teendő.

Horatio: Köszönöm a köpenyt, Gorm... százados.

Gorm: Ne nekem, a hercegnek köszönd. Én csak a keze voltam. (El)

Horatio: A nehezebbel kezdeném, uram.

Fortinbras: Ülünk, magister. Hallgatlak. (Leülnek)

Horatio: Hamlet sem, én sem szóltunk korábban senkinek erről, mégis, az udvar nem látszott meglepettnék, amikor ama peccéses írást fölmutattad, uram.

Fortinbras: Valóban nem. Magam is észrevettem.

Horatio: Két ok lehet. Vagy tudták már valahonnan...

Fortinbras: Astrid királyné, a beteg konung, magam meg Gorm, mi négyen... A konvont egyházi hiteleshely: titkát megőrzi mindig. Kizárt tehát, hogy emez öt közül akár egyetlen egy is a dán udvart valódi származásom titkában részeltette volna. A norvég trónnak mi oka sem lett volna rá, nem állott érdekükben, sőt ... Gormot úgy ismerem, mint magamat. Ő most sem akarja, hogy király legyek — én korábban nem akartam. Eszemben sem volt, s ha lett volna is: mivégre híreltem volna el, míg Hamlet király törvényes fia él — hogy én is fiaként jöttem a világra? Hamlet jogát értettem volna így, az egyetlenét, a féltestvéremét, akim az élők között megmaradt nekem.

Horatio: Hamlet mégis megtudta. Angliát el nem érve, visszaútján. Hiszen a levelében ez állt: „Oly szót súgok füledbe, hogy meg-némulsz belé...” S e szót, hogy fenséged apáról testvére, csak ama titokzatos kalózhajó hozhatta el neki.

Fortinbras: Az egyik ok tehát mindmáig érthetetlen hajóban volt. A másik?

Horatio: Az összefüggések megejtése. Egyszer... katonáknak magam beszéltem el a Hamlet király és fenséged név szerinti atyja közt esett párbaj dolgát, meghogy törvény- s lovagszokás szerint egymásra hagyták birtokaikat. Régi történet volt. Magam sem bolygattam át sötétlő bokrait, meghagytam azt a mozdulatlan múltnak. Hogy a múltat éledni láttam, eltűnődtem én is, ám ekképp szöveget üthetett más fejekbe is: két király miért vív párbajt életre-halálra, ha nem lovagi-házi becsület, amin... csorba esett? S ha a sérelem vagy éppen gyógyulása nem folytatódik le-

származóban — miért hagyatkoztak volna egymás javára? És mikor hírül vették, hogy a párbajban elesett Fortinbras király fia hadat toborzott, hogy „az atyja által elveszített földeket” fegyverrel víjja vissza — nem tűnt-e fel az udvariaknak, hogy nem a konung, Fortinbras király *idősebb* fia követeli a területeket, hanem te, uram, az ifjabbik fiú? Most, így utólag összeáll a kép, és aki itt volt az udvarban nem mint Hamlet meg én a messzi Wittenbergben, a történetek közötti láncokba (*a farönkökre mutat*) belébotolhatott.

Fortinbras: Föltehető. De immár mindez közömbös: lépésünknek irányt, ütemet aligha szab.

Horatio: Nagyon is! A földek, uram, amelyekért hadat szedtéél. Örökséged, amely Fortinbras királyról Hamlet királyra szállott, s amelyben ma nyilván Claudius hívei ülnek. A területekről van szó, amelyek Dánia leghatalmasabb földesurává tettek volna, ha csak Claudius pusztul, s nem hal meg Hamlet is.

Fortinbras: Nem vagyok-é jog szerint ura e földeknek?

Horatio: Vagy, uram. Csak éppen nem maradhatsz! Király leszel: megválasztanak. Hamlet adta rád az első szavazatot: haldokló szavát. Én, szegény barátja viszont örökül kaptam tőle: hogy felőle s igaz ügyéről meggyőzzem a kétkedőket.

Fortinbras: Nem tartozom a kétkedők közé, magister.

Horatio: Én viszont azt szeretném, fenség, ha olyan király lennél, amilyen Hamlet lett volna, ha el nem esik.

Éretted is, uram!

Fortinbras: Tudom, elkéstem. Gyötör az engem is. Nem kell, hogy te is elémbé vágd.

Horatio: Nem késtél, uram. Nem én kerestelek-é meg tegnap délután, Hamlet királyfi, testvéred üzenetével, mely rövid volt, mint az élete, és mégis minden benne volt: hogy a kizökkent időt ő született helyretolni. És mikor válaszoddal visszatértem hozzá, mondván, siessen pajzsod oltalma alá, ismét csak ezt mondta nekem. S még hozzátette: erről ennyit. Utána — mintegy másra terelve a szót — elbeszélte Rosencrantz és Guildenstern dolgát. Nem késtél el, tehát. Akkor léptél a színre, amikor az igazságtevő sors. Mert ama régi párbajban Fortinbras király — magad is tudod, ártatlanul, férji becsületének védelmében esett el.

Fortinbras: Ha valaki, hát ő véltlen volt. A nagy Hamlet király a hűbéreskirályka ifjú és ijedt második asszonyát a hadba küldött férj ágyára törte — s nem másképpen, miként a vérszemű Claudius Gertrud királynét! Csak hát nemző-apám, Hamlet, a gáncstalan lovag (*keserűen*) nem orvul, méreggel ölt és nem a nász *elött*, csak *azután*, s hogy Fortinbras párbajra hitta, ifjabbat az öreg, hűbérurát a hű, nagyerejűt a megrokkant, vér szerint való apámat

az, ki halálában is megőrizte gyötrelmes titkát. Szegény, halott anyám, akit a szülőszékről emelt az Úr a megmentő halál trónjára, férje mellé... S én egyiket sem ismerhettem — csak azt, akit bátyámnak tudtam addig, míg ama kontraktust a konvent be nem mutatta, s így idegen lettem a falak közt, melyek eladdig otthonomként vettek körül. Maradt-e más számomra, minthogy egyetlen élő valakimet: féltestvéremet, Hamletet keressem? S most ő sincs többé.

Horatio: De benned újra élhet, uram! Ki lehetne az új fejedelem, az, aki és amilyen ő lett volna, ha nem te, föntség? A köznép Hamlet királyfit igen szerette: reménye benne volt. E reménnyel téged koronáz meg, uram, a testvért, ha látja, hogy Hamletként, szegényen, emberként lépsz a trónra — *nem földesuraként*. És még egy. Ha most a pör alatt volt földeket meghagyod a benne ülő uraknak — ezek is legott melléd állnak, nem lévén érdekük, hogy ellened szegüljenek. E nagyságokat aztán később persze cserélheted magad körül, de amint a nagy firenzei mondja: egyazon néppel kell élned, amelynek céljait szolgálni becsületesebb, mint az előkelőkét. Az utóbbiak az elnyomást akarják, a nép pedig az ellen küzd.

Gorm: (*Horatio szavai alatt már ott állt a baloldai bejáratnál, de megvárja, míg amaz bevégez*) Hogy ki az a nagy firenzei, azt nem tudom, de szépen mondta, ha így mondta, ahogyan te, magister.

Horatio: Machiavelli a neve. Nagy név, nagy ember volt: s mint az lenni szokott, mondandójával annyian éltek vissza immár, hogy még tán a Jézus Krisztusával se többen. Ahány kis és nagyobb zsarnok csak megfordul századunk trónszékein, az mind őt érti félre, mint az ő teleírott lapjaival takarózik, megszagatván azokat, mint Jézus köntösét a kockázó katonák.

Gorm: A katonák ettek, föntség. Ideje, hogy nektek is szolgáljak. (*Óntálatat, korszókat tesz elébük*)

Fortinbras: Mért *magad* hozod, hívem? Nem a te tiszted.

Gorm: Már amíg itt vagyok dán földön, föntség, így leszen. Ne én hozzam a tálat — mondtad sokszor, igaz. De ha Fortinbras hercegnek nem hajlottam illetén szavára — a jövődő királynak még úgy se. Meg hát — a fogadós úr jobbnak látta, hogy bemenjen a városba... No, lakjatok, uram. (*El*)

Horatio: Magam is sokszor tettem észrevétlen... Hamlet elé az óntányért Wittenbergában. Mert gyakorta úgy beléfeledkezett a főlíánsokba, uram, hogy erővel kellett gondoskodni teste táplálékáról is.

Fortinbras: (*Evés közben, kíváncsian*) Nekem is megtennéd, Horatio?

Horatio: (*Komolyan, egyszerűen*) Ha veled is, uram, kettesben lennék, és a szükség is úgy hozná, miért ne? De mi ezentúl aligha leszünk

- kettesben, fenség; te, uram, nem leszel szolgálattévőknek híjával, akik boldogok lesznek, ha asztalodon a tányért válthatják.
- Fortinbras: Miért ne lennének együtt? Visszamégy Wittenbergbe?
- Horatio: Már — sajna — nem Melanchton és Giordano Bruno világa Wittenberg. De később talán mégis visszatérek. Most a kötelesség itt tart, uram. Hamlet igazát kell hírelnem, és jóslatának — hogy terád esik a választás, uram, a trónra — beteljesítését munkálnom. E két feladat egy: az eljövendő napjaim tartalma. Maradok tehát, kéretlenül is.
- Fortinbras: Kérésemet szándékozhoz teszem. Maradj, és tedd a dolgod. A földekről, mit mondottál, megfontolandó valóban. Bár most, hogy vér szerinti jogosultságom is nyilvánvaló előttük...
- Horatio: Fenség! Hogy a nagy Hamlet király fia vagy, ez elsősorban a nemességnek szól: Ők minden változást úgy fognak föl, mint visszatérést egy korábbi rendhez. A plebejusok ezzel ellentétben, ám mégis egyezően Hamlet királyfi testvérétől a jó jövendőt várják. De a polgárság, uram, a céhek, kézművesműhelyek, kereskedőházak — ez az erő uram, nem a vér, hanem a tények szavára hallgat. Ők nem *területekben* gondolkoznak, hanem a kereskedelem útjaiban, biztonságában, norvég fa és lengyel gabona árában, a Sund-vám adta bevételekben. Ha tehát nem hűbéri birtokok örököseként lépsz fel, melléd állnak, és trónra választásod koronáz meg, Hamlet szavával egyezően. Claudius bezárkózott e szigetre és a Jütland-félszigetre, félt, mint minden zsarnok. A tengeren elszaporodtak a kalózok, a kikötőkben megfogyatkozott a hajóforgalom; a rézágyúk a bástyákon mozdulatlanul meredtek. Aki feloldja ezt a fagyot: az a világhoz kapcsolja Dániát. A polgárság tehát a változást, a megdermedt állapotnak mozdulását kívánja az új királytól. Neked pedig, uram, az ország építéséhez nem területre, hanem a polgárok pénzére, a Sund-vám bevételeire, gyarapodó városok adójára van szükséged.
- Fortinbras: A kalózok... igen... Meleg lesz ma, Horatio. A négy koporsót tegnap kivetettük az emelt térre, holnaputánra halasztván a temetést, hogy a távolabbi országnagyok is eljöhessenek... Astrid királyné még ma este megjöhet...
- Horatio: A koporsók, uram, igen... Én tegnap ott a fájdalommal együtt föllobogva, rosszul szólottam, uram. Lám, mi élők nemkülönben romlandók vagyunk, mint... Ők, a holtak teste ott, a téren. Nekik e nyár, nekünk egy pillanat heve megárt: csak annyi kis idő, amíg az értelem fölé a gyom — az önös indulat és vágy — szárbavirágba szökken... Egy perc elég, amíg az alkalom kis ajtaja zajtalan kitárul, és máris rajtunk a folt, uram, a bűn, mi több, a hiba hullafoltja, a jó szándékú lélek lágyabb részein. Láthattuk tegnap, mit teszen, uram, a szenvedély; szerelemvágy vagy gyász

most egyremegy, ha a közjó fölébe nő. S a félelem is, minden szenvedélyek legrondábbika amazoknál. Mi lágy masszává gyúrja át az emberarcokat: mint lesz belőlük — a különbözőzökből — egyetlen komédiás-maszk a tegnapi esti néma csöndben, az udvar... Láthattad uram.

Fortinbras: Láttam. És ha a négy halottnál volt döbbenetesebb látvány — ez volt az, ez az egyenarc, a más-más lelkek szűk egyenruhája.

Horatio: Ha tudnék még örülni, mondanám: örülök, hogy te, uram, a szemedre hagyatkozol. Első szavad is ez volt a lovagterembe lépén: „Hol az a látvány”? Veled a látás lép a trónra herceg: itt, ahol a hallgatóság járta és az álarc, s a fülbe sügött szó találatott igaznak, itt új ez, uram. S az új ezúttal lényegével lép be — jó is tehát. Hamlettel első közös vonásodat köszönhetem: ő hagyatkozott a két szemére, és milyen szemekre! Hová, milyen magasan összehajló kőívek homályába látott föl, s mi mélység víztükrén is átal!

Fortinbras: Csak lezárt szemét láthattam. De tekintetét éreztem — és késedelmemért magam okoltam ott.

Horatio: Nincs rá okod, uram. De arra van, hogy mégse tartsunk ott, a közszemlére kitett koporsók fölött afféle tetemrehívást. Erre céloztam az imént, a gyász-keltette szenvedélyről szólva. Önös voltam, uram: én, aki Hamletet árnyékaként kísértem, akkor, hogy állva maradtam holtteste fölött: fölébe akartam magasodni... igen, szóhoz akartam jutni, szerephez, uram... hogy ott, a koporsók fölött hirdessem igazát — ami a többiek, az udvar, sőt talán a nem-tudó nép közül is többeket joggal bántott volna. Hibáztam, uram. De jóvátehető még: vitessük le a kriptába a négy koporsót. Ne tépjük fel a gyászt, amely most egy lepelként borítja őket, ha kinek-kinek megvan is a maga gyásza és a maga halottja. Légyen az holttest, vagy éppen csak remények-vágyak-félelmek a láthatatlan koporsókba zárva. Az udvarral a tényeket közöltem: most rágódhatnak rajta. A tények fölött lobogó igazság — Hamlet igaza — nem temetésre való: a lét királya volt ő, az ember maga.

Fortinbras: Miképpen gondolod tehát, hogy utolsó akaratának megfelelj?

Horatio: Uram! Ékesen szólni nem tudok, ha törvény elé kerülnék. Gyakran vándorszínészeket fogadnak, s az igazságot eljátszatják velük, így küzdenek hamis vád ellen, vagy egyéb igazukért. A nem-tudás gyakorta vád, ha néma is — és Hamlet szóitalan, szegény, a néma csöndben. Védtelen tehát. Számomra nincs más szószék, pulpitus, ahonnan igazát meghirdessem, csupán (*a T.-színpadra mutat*) ilyesmi — ám a nép között az ismerős és kedvelt. Hamlet királyfival egy éven át hallgattunk — többek között. Terentius római auctor színpadművészetéről előadásokat. A

- Claudius-elűzte mimusokat fenség igazságossága meg úgys visszahívja majd — mi akadály a sincs tehát, hogy Hamlet történetét és igazát megjelenítsük mintegy. Mire a mondatok s a játék elkészül, már nem a síri csönd, hanem a változott világ, a jó rend nyugalma lesz a színpad, azon mutatjuk fel, fényes tükröben Hamletet — küzdelmét a hazugsággal és halálát az igazságért. Deszkákon hát, uram, de mégsem koporsók fölött; múlt hónapok tükrében az eljövendő arcát.
- Fortinbras: Nálunk, komor szülőföldemen ritkán jártak színészek, pedig Astrid királyné szívesen olvas görög s római szerzőket, s az éles nyelvű népi komédiásokat is kedvelte volna gyakrabban — meg hát magam is. Jó lesz, Horatio magister. Ha bármi kell e jó ügyet szolgáló terveidhez, szólj bizalommal. És nekem. Ne másnak.
- Horatio: Köszönöm, uram.
- Gorm: (*Be balról*) Fenség, Lord Raleigh, I. Erzsébet angol királynő öfelsége követe... (*hátranéz*) mit kell mondanom?
- Angol követ: (*Hangja Gorm mögül*) ...kér kihallgatást öfelségétől.
- Gorm: Kér kihallgatást. (*Mintegy magának*) A fenséget már mondtam egyszer, az elején. (*El*)
- Fortinbras: Kihallgatást! (*Mosolyogva*) Kéretem a lordot, Gorm. (*Horatiohoz*) Maradj. Te léssz az „udvar”.
- Angol követ: (*Be balról, kalaplengető köszönéssel*) Fenség! Engedelmet kérem a szokatlan, korai időpont miatt és —
- Fortinbras: (*Elébe megy*) Üdvözlöm, mylord. Tekintsünk el a protokolltól: ez a kocsmaudvar csak — s én nem vagyok uralkodó. (*Bemutatóan*) Horatio, magister septem liberalium artium.
- Angol követ: Magister! (*Bicceni*)
- Horatio: (*Kis, néma főhajtás*)
- Angol követ: Fenség, nem a hely és nem fenséged mostani, igencsak ideiglenes státusza az irányadó, hanem a leendő dán király személye és Anglia királynőjének, igaz, csak szerény személyem által képviselt magas személye az. (*Csevegve*) Követ lévén, a közöst keresem: így megjegyzem, fenség, érdekes véletlen a magister jelenléte. Otthon, Londonban (*leül, Fortinbras néma kínálására*) nekem is van egy magisterem: Marlowe a neve, és jeles színjátékoknak szerzője.
- Horatio: A véletlen közöst akkor, mylord, a fenség hozzájárulásával kiegészíthetem: bár csupán afféle iskolai használatra, de magam is próbálkoztam drámákkal Wittenbergben.
- Angol követ: Derék foglalatosság, különösen, ha megmarad a számára jelölt körön belül. (*Fortinbrashoz*) Bár az én Marlowe magisterem tanúsítana szavaiban és magaviseletében ily dicséretes mérsékletet és szerénységet, fenség. Nekem, a pártfogójának nem

kellene akkor attól tartanom, hogy egyszer majd gyászos véget ér.

Fortinbras: A magisterek és darabírók ágyban halnak meg, lordom, nem mint a katonák.

Angol követ: Az enyém aligha, fenség! Kegyeskedjék elképzelni, magister artium létére lebujokra jár, ott érzi jól magát, az alja nép között, ami még csak hagyján, elvégre... De nem átmegy a kocsmákba magával vinni —

Fortinbras: A feleségét, lord?

Angol követ: Rosszabb, fenség! A magas államügyekről való többnyire tiszteletlen véleményét, kiváltva ezzel a megbízható fogadósok és más, törvénytisztelő alattvalók megbotránkozását.

Fortinbras: (*Szárason*) Sajnálatos, mylord. De gondolom, nem ez aggodalma vezette hozzám. A magisteren én úgy sem segíthetek, a fogadósokról pedig véleményünk valamelyest eltér.

Angol követ: Természetesen nem emiatt jöttem, fenség. Mindössze a véletlen játékos egyezése csábított el tárgyamtól, sorry, legott tárgyamra térek. Mint fenséged bizonyára tudja, hazám, Anglia diplomáciájában úgyszólván hagyomány a reálpolitika. Értem ezen, hogy mindig számolunk a reális erőviszonyokkal és bizonyos, várható fordulatokkal is.

Fortinbras: És engem hol tart nyilván lordságod: az erőviszonyok vagy a fordulatok mappáján? (*Mosolyog*)

Angol követ: Mindkettőn, fenség! S bár megbízólevelem Claudiushoz szólott eredetileg...

Fortinbras: Ó Dánia királya volt, lord! Még el sem temettük! (*Horatióhoz*) Kérlek, magister, szólj Gormnak a koporsók felől, ahogyan megbeszéltük. Azután visszavárlak. (*Horatio el*)

Angol követ: (*Fejet hajt*) Fenséged loyálisága máris királyi! Helyesbíték: tehát Claudius király öfelségéhez küldettem bár, de követtársam — aki csupán baronet — a királynak szánt mondandót tegnap már jelentette... az udvarnak.

Fortinbras: Hallottam magam is. Rosencrantz és Guildenstern halálhíre volt az.

Angol követ: Igen, bagatell úgy csupán. Én azonban már régebben értesülve hercegséged dániai... útjáról, tulajdonképpen már Londonban fenségedhez készültem. Persze, magánemberként: a herceghez a lord, gentlemanhoz a gentleman, és — last but not least — hadvezérhez a katona. Fenséged húszezer katonája...

Fortinbras: Nem az én katonáim, mylord. Csak vezénylem őket. Most éppen hazafelé.

Angol követ: (*Diplomáciai mosoly*) E had, fenség, mert nem zsoldon tartott sereg, hanem toborzott és hadba vívott parasztok, halászok,

- favágók teszik, olyan erő, amelynek jelentősége meghaladja a dán királyság határait. Behajózva különösképpen.
- Fortinbras: Senki hajóit vagy éppen partjait nem fenyegettük, mylord. E vad védelemre szolgál a jövőben is.
- Angol követ: Nem így értettem, fenség. Országaink, hogy immár így mondjam, már régen az erők egyensúlyát mutatják. Fenséged a norvég föld szülötte, így nem veszi zokon, ha megemlítem: immár Angliát dán haderő nem fenyegetheti, mint régmúlt korokban. II. Fülöp flottáját is felkészülten fogadjuk, Sir Francis Drake tenger-naggyal vezérhajónkon.
- Fortinbras: *(A másik öntelt szavaira kissé „visszalb”) Sir Drake hírhedt kalóz volt, nyilván kiváló tengernagynak is.*
- Angol követ: Riposztja ült, fenség. Nem szeretnék hercegségeddel ellenfélként szemközt állani.
- Fortinbras: Önön múlik, mylord. De tán inkább a hadról.
- Angol követ: Fenség, Rettegett Iván — vagy Rettenetes, ez csupán nézőpont kérdése, nem? — orosz cár levelet írt királynőm őfelségének. Másolatából — engedelmével — idézek: *(olvassa az elbóvott papírról)* „A dán király nem akarja túrni Felséged iránti szeretetünket és kapcsolatainkat, megtiltotta, hogy Felséged kereskedőit a mi földünkre, kikötőinkben engedjék s elrendelte, hogy kereskedőidnek... et cetera... ne engedtessek átjárás a mi birtokunkra. Erzsébet királynő rendelje el kereskedőinek, hogy hadihajókkal járjanak a tengeren és kerüljék ki a dán király kalózeit, s hogy bátran jöjjenek... minden kikötőnkbe, s amazokat űzzék el a tengerről, és tisztítsák meg az utat; mi meg ezekben a kikötőkbe katonaságot küldünk... hogy tisztítsák meg a dán király... kalózeitól az odavezető utakat, teljes egyetértésben Felséged embereivel és kereskedőivel.” Eddig a cár levele.
- Horatio: *(A felolvasás alatt bejön, Fortinbras kérdő tekintetére igenlően bólint, leül)*
- Fortinbras: A kalózok valóban számos hajóval háborítják a tengeri utak békességét. Szegény Hamlet királyfi Angliába tartó hajóját is megtámadták.
- Angol követ: *(Kétkedését alig tudja leplezni)* Valóban, fenség, dán kalózhajó lett volna, amelyre a megboldogult királyfit átszállni kényszerítették?
- Horatio: Hamlet királyfi Claudius királynak írt levelében kalózhajót említett. Hogy ez a valóságnak mennyire felelt meg, annak megítélésénél figyelembe kell venni a levél megírásának és útjának körülményeit és a címzett személyét is. Egyébként mindegy, hogy egy kalózhajó dán-é, vagy más nációhoz tartozik a kapitány. A kalózkodás maga az elítélendő.
- Angol követ: *(Elismerően)* E válasza megfogalmazóját, Hamlet királyfi

diplomatikus sorai pedig a levélíró dícsérik. Megérttem, magister. Mármost fenség, mi ez ügyben lépéseket kezdeményeztünk Claudius őfelségénél — hiába. Őfelsége a királynő kormányát viszont érthetően érdeklí, továbbra is hadihajókkal kell-e kereskedelmi hajóit kísértetnie a kalózkodás miatt, ami a spanyol támadás közeli veszélyének ez idejében erőfőlösleges lekötését jelenti. Ezért is kerestem föl fenségedet, hogy a jövendő dán király mint vélekedik a kalózkodásban.

Fortinbras:

Úgy vélekedem, mylord, mint mindenki, aki józan eszére és szemére hagyatkozik. A kalózkodás gát a tengeren: megakadályozza a Colombo-felfedezte Indiák nemesfémének áramlását Keletre, nemkülönben az angol és németalföldi kézművesműhelyek termékeinek útját ugyanoda. Ugyanígy eltorlaszolja az orosz és lengyel gabona, prém, méz, meg a svéd vas és a norvég fa útját Nyugat kikötőibe. A trón esetleges várományosaként hozzátehetem, lévén épp Helsingörben, a Sundvám őrhelyen, ami tudvalévőleg a dán királyság fő bevételi forrása, hogy kisebb vám, nagyobb hajóforgalom: ez az elvem. Ez utóbbi pedig nem túri a tenger garázdálkodását. A kör tehát bezárul — s a kalózhajók e körben leengedhetik vitorláikat. Valamennyi, akármilyen a kapitány meg a legénység.

Angol követ:

Közlését köszönöm, fenség, és továbbítom őfelségének. Biztosíthatom fenségedet, hogy őfelsége elsőül fogja trónra léptét elismerni.

Fortinbras:

Mondtam, mylord, itt nem érvényesek a protokollszabályok. Így úgy veszem, hogy két mondata között valóban nincsen összefüggés: az elismerésnek iménti szándékaim nem feltételei. Mert ha netán így értette volna...

Angol követ:

Fenség, távol álljon tőlem: ismét csak a véletlen egyezés hozta így, s talán a nyelvi nehézségek: bizonyára ügyetlenül fogalmaztam. De az egyezés mégis egyezés, fenség, országaink között: ezért örömmel köszöntöm azt, mint a béke zálogát. A spanyol Armada várható támadását említettem volt, fenség: hazám hátában biztos tengerek és békés szomszéd királyság — fontos nekünk. *(Más hangon, udvariaskodva)* Szabadjon talán elsőül közölnöm, hogy városi szálláson arra ébredtem: a korán kelő nép — kézművesek, polgárok, halászok — fenségedet élteti fennszóval. Nálunk, fenség, ahol a nyílt utca már régen fórum, amelyen a politikai küzdelmek is gyakorta eldőlnék, az immár megszokott. De itt ez új.

Horatio:

Mylord, engedelmével hadd egészítsem ki az összehasonlítást. Önöknél, Angliában, nyílt téren áll a vérpad is, hová az említett politikai küzdelmek vesztesei mindjárt föl is léphetnek.

- Angol követ: Magisterem, Marlowe kollégájával összevetve Önt, én különbözőségüket hangsúlyoztam...
- Horatio: ...én meg az egyezést, mylord. A kettő együtt jár, hiszen miképpen különbözünk, ami nem hasonlít és megfordítva. De Dániát a nyílt terekről-fórumokról mondott célzásától meg kellett védenem: nálunk az idő másképp járt, mylord. Önöknél a központi hatalom régebbi már — így megengedhetik maguknak a nyílt terek szabadságát csakúgy, mint Marlowe magister szókimondását a színpadon. Nálunk negyedszázada sincs a polgárháborúnak — az utca nem szolgálhatott fórumként. De a színpad az volt — s az lesz megint.
- Angol követ: Remélem, kívánsága teljesül, magister. — Fenség, a meghallgatást köszönöm. A kancellárt várja az udvar: magam is tisztelgek nála még. Követtársam marad a temetésig: engem a spanyol ügy miatt őfelsége nem nélkülözhet. *(Bók) Fenség!*
- Fortinbras: Járjon szerencsével, mylord.
- Horatio: *(Fejet hajt)*
- Angol követ: *(Biccent neki, el, balra)*
- Gorm; Fenség, Voltimand és Cornelius úr, az udvartól, mint mondják: a koronatanács nevében.
- Horatio: Fenség, a földeket... ha szabad emlékeztetnem szerény javaslatomra. Rám szüksége van még fenségednek itt?
- Fortinbras: Itt is és *(a Kronborg felé int)* amott is, magister. Maradj. *(Gormhoz)* Kéretem a koronatanács urait. És küldj — de ne magad hozd, hívem! — valamit innunk. Kiszáradt a torkom: meleg van, és nem szoktam én a sok beszédet.

(Kortina le)

A színváltás alatt — a kortina elött — játszódik az Angol követ és Osrick alábbi jelenete

2. közjáték

- Angol követ: *(Balról be)*
- Osrick: *(Jobbról be, kb. közepén találkoznak, Osrick a másikénál mélyebb kalaplengetéssel köszön)* Mylord, kiváló szerencsémnek tartom Önt köszönhetni. A Kronborgba tart lordságod, feltehetően a kancellárhoz? Ez esetben szabadjon közölnöm: a kancellár beteg, csak levelet küldött a koronatanácsnak.
- Angol követ: Jó napot, Sir Osrick. A tegnap esti... malőrök közepette láttam Önt. Apropó... mi lett a fogadásokkal, hogy a... vívás ily... váratlanul végződött, mindkét fél győzött, avagy veszített?

- Osrick: Bár én voltam a Hamlet-Laertes-féle... összecsapás pártatlan bírása, a fogadásokról... végül is nem született döntés — sajnálom, mylord.
- Angol követ: Ön a herceghez tart?
- Osrick: Tulajdonképpen... magam sem tudom. Helyzetem, mylord, a tegnap történtek óta valahogy...
- Angol követ: Bizonytalan, úgy érti, Sir. Megértem. A változások velejárója ez, de hiszen, Ön, ha jól értesültem, ügyes férfiú. Egyébként birtokairól, mint hallom, Ön nagy tételekben ökröt és tenyészmarhát ad le külföldre...
- Osrick: *(Kapva a szón)* És remek, úgynevezett izabellaszínű fjordlovat is, mylord. Netán az angliai piacon is érdekelné?
- Angol követ: Sir, én nem vagyok kereskedő. Őseim már a keresztesháborúkban is főrendekként kísérték a királyt: innen a ferde címerpajzs a gyűrűmön, s az egyenesség a politikámban. De az egyébként dicséretes, hogy a dán urak, így ön is, ...hogy is mondjam csak... polgári módon gyarapítja immár vagyónát. Ez is policy, Sir, ez új időkben. Az eszközök közömbösek. Mint hallom, Ön sem válogató, ha királya érdekeit kell szolgálnia, nemeshez illőn. Az a dolog... a törökkel... frappáns megoldás volt, ha nem is fair. De hát a policy, mint azt mi régi, nagy családok sarjai tapasztalhattuk, nem válogathat.
- Osrick: Öröm nekem, mylord, hogy végre rangbéli úrral... cseveghetek. Valóban, a törzsökös családok tartanak össze és...
- Angol követ: Tegyenek kölcsönösen szolgálatokat egymásnak, Sir Osrick. Látja, én sem haboztam, amikor Rosencrantz és Guildenstern nem kívánatos személyétől megszabadítottam Claudiust.
- Osrick: Hamletet, mylord, Hamletet! Csak ő lehetett az, aki...
- Angol követ: Nem mindegy az már, Sir? Minden érdekelt halott.
- Osrick: Csak ez a Horatio, Hamlet barátja, ezt ne kéne látnom. Úgy néz, akárha én okoztam volna Hamlet halálát.
- Angol követ: Holott Ön, Osrickom, végeredményben Fortinbras híve volt már régen, nem? Bizonytalan helyzetét megerősítené, ha így találná a tetteit. A végeredmény számít mindenütt — és mindenben, a politikában kiváltképp, uram. Nos, követtársam tegnap megkérdezte, ki fogja megköszönni már, hogy Rosencrantz és Guildenstern halott? Buta kérdés volt, de hát ő kezdő diplomata még és családja is afféle újcímeres família csupán. Hát ön „köszönje meg”, Sir Osrick.
- Osrick: Mylord, én készséggel — de hogyan? Nem vagyok kamarás, sem kancellár, pecsétes írást én...
- Angol követ: Írás! Pecsét! Mit ér az, Sir? A viszonzás a köszönet, s az Ön esetében kétszereesen az. Figyeljen rám. Mint Önök a két „szolgálatkész” ifjú urat hozzánk hajózták át, hogy vesztük ott

- legyen, én... mi meg átküldünk egy éppen szolgálatkész valakit. Marlowe a neve és magister ő is, színjátékokat ír.
- Osrick: *(Ismét kap a szón)* Vándorszínészek úgys régen jöttek hozzánk Angliából, mylord. A fogadós is panasolta épp tegnap. Velük jöhetne az a magister.
- Angol követ: Jó ötlet, Sir. Ha velük jön, ő sem fog gyanút és utazása otthon meg itt sem feltűnő. Ön fogadóst említett? Fogadóban könnyedén lehet afféle csetepaté, késelés, hajóslegények verekedése... szóval ilyesmi megesik egy fogadóban, nem?
- Osrick: *(Buzgón)* Meg bizony, mylord! Most ugyan udvari gyász van, de...
- Angol követ: Nem tart örökké, Sir. Az új királynak fényre van szüksége mindig és mindenütt: múltbéli árnyakat csak úgy s avégett tűr, hogy fölébük ragyoghasson. Az ön magistere is — tőle magától tudom — színjátékok kedvelője, írója is talán. Hagyják csak játszani, akár az általam küldendő mimusokkal: ez jó lesz az új királynak a mondott okból is talán, jó lesz Angliának és önnek is, Sir Osrick, aki viszonzva a szomszéd királyság hasonló gesztusát mindjárt külhoni érdekű szolgálatot tesz az új királynak.
- Osrick: Elnémítom a magistert, mylord, csak küldje őt amaz ígért színészcsapattal. De kérem kell a magam igazolására — majd valamiféle írást is melléje, lordom. Afféle üres formulára gondolok persze csak, mely csak az utólag fölrakott írásjelektől kapja meg a kívánt értelmet. Mi is küldtünk ilyet, mylord.
- Angol követ: *(Türelmetlenül)* Lesz az is, Sir. Önben már több a polgár, mint a nemes. Lehet, hogy Önnek van igaza. De azért kérem a szavát: a tett s a hallgatás ígétét. Én régibb módi úr vagyok s az adott szó —
- Osrick: Szent lesz, mylord. Ha mégis a Kronborgba menne most, és ... Önnel tarthatnék, ez megerősítené pillanatnyilag kevésbé szilárd helyzetemet az udvar szemében, mylord.
- Angol követ: Kísérjen hát, Sir Osrick. Királyságaink közös érdeke mindenek fölött való.

(Mindketten el, jobbra)

(Kortina fel)

3. kép

A Kronborg lovagterme. Földig érő ablakok: a fehér falakon kárpitok sora, körben ülőkék. A háttérben trónemelvény: rajta Gertrud királyné kisebb trónszéke, mellette hanyatt dőlve, a nagyobb: Claudiusé, még abban a helyzetben, ahogy Hamlet tördöfésének erejétől eldőlt. Az előtérben kis, kerek asztalka, annál ül az Udvarhölgy és Polonia patrícium-asszony, gyászruhában. Kezükből is valami fekete tartozék: fátyl vagy más, azon öltögetnek lassan és kedvetlenül. Esti világítás

- Polonia: Hideg van.
- Udvarhölgy: Csodálsz? Ezek az ostoba takarítóasszonyok azóta... két napig szellőztettek. (Szétnéz) A trónszéket meg úgy hagyták, nézd.
- Polonia: (Megborzongva) Akárha Claudius két lába kapálna a levegőben. (A kézicsengőért nyúl) Hívok valakit.
- Udvarhölgy: Hagyd csak. A cselédség, már amelyik szét nem futott, még nem tátja a száját a kriptában a koporsók körül, mint az államtanácsra gyűlt uraknak szolgál.
- Polonia: Nem is tudom, mi, asszonyok, miért vagyunk még itt.
- Udvarhölgy: Mert megszoktuk az udvart, kedvesem. Én legalábbis. Bár te is itt vagy már, mióta szegény Gertrud özvegyből megint királyné lett Claudius oldalán.
- Polonia: Fortinbras nőtlen.
- Udvarhölgy: A mecklenburgi herceg házasember. Ha ő került volna a tronra...
- Polonia: Az uram szerint a mecklenburgi szóba sem jöhetett.
- Udvarhölgy: A polgároknál persze nem, Poloniám. Nálatok. Ti nem kedvelitek a régi vágású urakat. A koronatanácsban is már csak szegény öreg Cornelius maradt meg Dánia nemessége nevében. Már Claudius is... a városokat kedvelte, nem az ősi földet és nemes birtokosait. Ideadnád az ollót?
- Polonia: Ami azt illeti kedvesem, a vidékről besereglett nemesasszonyok úgy hányták-illegették a farukat a csődör Claudius körül, hogy Osrick kuzened lótenyészetében sem járja különben.
- Udvarhölgy: Ollód életlen, Polonia, nem úgy a nyelvecskéd. Az urad viszont koros, és ami az illegetést illeti, hát te sem vagy épp ... a háttérben.
- Polonia: Minden fiatalasszonyt kikezd a szóbeszéd, ha hites ura már idősebb. Astrid királynéről is... beszél a fáma, hogy agg és évek óta beteg fejedelemura mellett az ifjú Fortinbrast... kedvelte, inkább, mint sógort illenék.
- Udvarhölgy: Tessék, az olló.
- Polonia: Valóban életlen. Majd hozatok egy tucatot Koppenhágából. A Hanza-lerakatban svédet kapni, hallom. Az ára borsos, de...
- Udvarhölgy: Telik rá neked, Poloniám, újabb hajókat építtetetek. Mit is fuvaroz az urad, fát vagy gabonát?

- Polonia: Nem fuvaroz. Szállítat. Hogy mit, nem tartom számon. De azt tudom, hogy schleswing-pomeráni hercegnek ő hitelez. Az én uram. A polgár. A mecklenburgi herceg is tele van adóssággal. Ő lett volna a király? Ugyan, kedvesem.
- Udvarhölgy: Hogy a grófot is hallottam emlegetni tegnapelőtt még, a svéd király sógorát. Ő viszont gazdag!
- Polonia: Dán földekbe ült, felséges sógora kegyéből, Skane tartományban. Beleülni a készbe, a máséba — mit ér az? Látnod, Fortinbras lemondott öröklött birtokairól. Mint hallom, Voltimand koronatanácsúr javaslatára. Meg is nyerte a polgári voksokat. Elegünk van a hűbérurakból.
- Udvarhölgy: Mégis az első dolgokat, Poloniám, az volt, hogy úri palotátok legyen Koppenhágában, itáliai mester cifrázta új módi szerint. Különb, mint a kancellaré, az ősi ház pedig.
- Polonia: De ő jussolta, az ősei meg tán kapták, kedvesem. Mi szereztük a magunkét, a magunk tudásával, erejével. Más az, vagy nem?
- Udvarhölgy: Az eredmény aligha más, de hagyjuk. Mit hallottál, hol alszik majd Fortinbras... herceg? Vagy akár mondhatunk már királyt is, hiszen a választás, mint Hamlet jósolta, rá esett. Végére mégis Danborg-házi vér, ha félig is.
- Polonia: Csodálom, hogy nem hallottad te is, amit már a konyhán is kuncogva pertraktálnak. Benézett Claudius ágyasházába az új ...király, s legott — a saját kezével — becsapta az tölgyfaajtót. Büdös van itt, azt mondta... És Hamlet szobáit választotta végül. Ez nyilván Horatio műve.
- Udvarhölgy: Ez nyilván Horatio műve.
- Polonia: Ugyan, mi lehet Horatio műve bárhol is. Ki ő? Az anyja — mint mondják — szoptatta Hamletet, igaz, amikor megese... ki tudja ... kitől. S Gertrud magához vette, mert szerette a virágait. Azokat öntözte a belső kertben. *(Kuncogva)* S addig hajuldozott a jó leány, míg... *(Az udvarhölgy füléhez hajolva súg valamit)*
- Udvarhölgy: Nahát, ti patrícus-asszonyok! Az én anyám, aki született Ruitfeldt-grófleány volt, ilyesmi hallatán elájult volna!
- Osrick: *(Be, balról)* Ah, végre hölgyek! Az egész palota komor és gondterhelt férfiakkal telve — itt végre kellemes és amint mosolyotokból látom, myladies, neked is!
- Polonia: Myladies? Mióta tisztelt angolul bennünket, Osrick úr?
- Udvarhölgy: *(Oktatóan)* Osrick kuzénom — nem tudod, Poloniám? — Lord Raleigh ... illetve fordítva, a lord Osrick kuzénom vendéglátására bízott. Bizony, őfelsége az angol királynő követe!
- Polonia: *(Éles nyelven)* Ezek szerint mégis itt marad az udvarnál.
- Udvarhölgy: Már miért ne maradna? Ő mindig is... A Danborg ház javát szolgálta, a törvényes királyt, nem így igaz-é, Osrick kuzénom?
- Osrick: De oda, asszonyom. De nem volt király — eszelősségéről nem is szólva.

- Udvarhölgy: Én ezt most a helyedben ritkábban emlegetném, Osrickom. Végtére is Fortinbras... öfelsége fivére, ha... balkézről is.
- Osrick: Eh, magunk között vagyunk... egyelőre legalábbis. Mert egyúttal jelentem a hölgyeknek a lordot, aki búcsút venni jött.
- Udvarhölgy: Nagy ég, csak nem odakint váratod?
- Osrick: Ugyan, drága kuzinom, mikor volt rám panasz protokoll és modor dolgában, az udvarnál; a lord... hogy is mondjam csak, most könnyít magán. Sok sört ivott. No, megyek érte. (*Indulna, de közben be, jobbról*)
- Angol követ: Nem várt szerencse, hogy tervezett búcsúszavaim helyett azt mondhatom a hölgyeknek: fogadják el még kis ideig a társaságomat, myladies.
- Udvarhölgy: Mégis megvárja a... temetést, lord?
- Angol követ: Igen, myladies, ó meg... A folyosón hírül vettem, hogy Astrid királyné hajója kikötött, noha csak holnap reggelre volt várható. Így társamat küldtem haza — a magasabb rangú maradjon a királyné előtt való tisztelgés végett —, így kívánja a protokoll.
- Udvarhölgy: Ah, lord, ön jobban járatos az udvari protokollban, mint mi. Döntse hát el régi etikett-vitánkat: Astrid... „királynét” ez a cím s a felség-megszólítás megilleti valóban? Hiszen az ura nem szuverén uralkodó, csupán társfejedelem. S bár ő — norvég szó és szokás szerint — konungnak hívatja magát, azaz királynak, mégis... szóval tanácsát kérném, mylord.
- Angol követ: (*Kissé titokzatos, de annak is szánt mosollyal*)
Én mindenesetre megadom neki a címeiket, mylady. Mint mondják: sapienti sat.
- Udvarhölgy: Értem, mylord.
- Osrick: A nemes lord útmutatásához tartjuk magunkat ezentúl e téren, hölgyeim.
- Polonia: De miért áll, mylord? Foglaljon helyet körülünkben, ha az gyászos is. Ön, aki fényesen ragyogó udvar küldötte, felderíthetne bennünket is. Mondják, Erzsébet királynő udvara teli szellemmel — itt meg legfeljebb csak a török szikráztak... legutóbb is.
- Udvarhölgy: Polonia barátném patrícius-hölgy léte, ime, melegen érdeklődik egy valóban arisztokrata udvar pletykái iránt. Meg kell bocsátania, lord.
- Angol követ: Egy szépasszonynak még a bűnt is megbocsátjuk, hölgyeim, nemhogy az érthető, asszonyi kíváncsiságot. Örömmel szolgálok egy új, s valóban, szinte ama Benvenuto Cellini finom ötvösművészetére emlékeztető adomával.
- Udvarhölgy: Hallgatjuk, mylord.
- Angol követ: A történet valódi, hölgyeim. — A minap a királynő öfelsége megkérdezte a Greenville márkától...

- Udvarhölgy: (Közbeváág) Akinek, ugye, egy Hampshire-grófleány a felesége —
- Angol követ: Attól. Szóval Greenville márkitól azt kérdezte a királynő: mi a véleménye a nőkről. — Nem sok jót tudok mondani — hangzott a márki válasza —, mert csak három tisztességes asszony van a világon. A jelenlévő dámák elpirultak, a királynő pedig kíváncsian megkérdezte: No, és ki az a három? — A márki válasza igen szellemes volt, és nem sértette a hölgyeket: az első feleséged, a második a feleségem, a harmadikat pedig elhallgatom, hogy minden nő önmagára gondolhasson.
- Udvarhölgy: Köszönjük, lord. Elbájoló a story, nemkülönben elbeszélésének módja. Osrick kuzen, előttd példakép legyen a nemes lord udvariassága.
- Osrick: Máris az, kuzinom. Ennek jegyében adom már jó előre hírtül, hogy a lord jóvoltából — mihelyt mély gyászunk fátylát eltehetjük — ismét köszönhetünk majd angolhoni színészeket Helsingörben. Az utóbbi hónapokban oly nehezen nélkülöztük őket!
- Polonia: Komédiásban éppen nem volt nagy hiány.
- Osrick: (A lordhoz, Polonia szavait „magyarázandó”) A hölgy a helsingöri tragédiaíjászokra céloz. Felsőgsértő, célzatos produkciójukért Claudius száműzte őket Dániából.
- Angol követ: (Szárason) Érthető. (Poloniához) Hölgyem; ha netán mégis... másra célzott volna — igaza volt, és ugyanakkor mégsem volt igazságos. Az udvari szolgálat — más szóval a policy, mint nálunk mondják — gyakorta alakosok maszkját kívánja meg az arc elébe, ekkép a ... laikus szemléző „komédiát” vél akkor is, amikor az eljövendő idők előrelátást kénytelen csak a gentleman álarccal eltakarni. Lám, Osrick barátomuram is magára vette Claudius lelkes hívének aligha könnyű maszkját, de csak évégett, hogy az új, a trónutód-király elől... az akadályok így eltávolíthatókká legyenek.
- Polonia: Én polgárasszony vagyok, lord. E praktikákat átálérteni — tudomásom meghaladja még.
- Udvarhölgy: Akkor maradj az ollónál, Poloniám. Az legfőljebb a kelmében tehet kárt.
- Horatio: (Be balról, sietve) A fenség kéri a hölgyeket, hogy...
- Osrick: (Közbeváág) Talán őfelsége?
- Horatio: (Mint aki nem hallotta, folytatva) ...hogy legyenek az inént megérkezett Astrid özvegy királyné szolgálatára, mert ő...
- Udvarhölgy: Özvegy? Meghalt az agg fejedelem?
- Polonia: Megint halál...
- Osrick: (Az Angol követre néz, az vissza rá)
- Horatio: Újabb koporsó, valóban. A királyné magával hozta hajóján a

halott Konung koporsóját, hogy azt régi szokásaik szerint a roskildei dóm fogadja majd be. Ám épp a koporsó miatt... hölgyeit nem hozhatta magával.

Udvarhölgy: El tudom képzelni, miféle butácska, babonás nőszemélyek lehetnek azok ott a norvég „udvarban”. Egy koporsótól félni!

Horatio: A felség még nem fejezte be megbeszéléseit az államtanácsban, ezért kéri a hölgyeket, kísérjék Astrid királynét a várkapolnába, hogy ott lerója kegyeletét ... az immár öt koporsó előtt.

Udvarhölgy: Osrick kuzen, siess csak a királyné őfelsége elébe, és kísérd ide, ha már felséges sógora az államügyek miatt akadályoztatva van. Mylord, Ön remélhetőleg velünk tart?

Osrick: *(Balra el)*

Angol követ: Hódolattal jelentkezem majd őfelsége sógornője előtt.

Udvarhölgy: Horatio, ha már itt vagy, igazítsd meg azt a... trónszéket. Ideje, hogy visszaálljon végre a rend: egy fia cseléd sincs a kezünk ügyében.

Horatio: *(A trónemelvényhez megy, egy pillanatra megáll, majd természetes mozdulattal felállítja a királyi széket)*

Udvarhölgy: Jól van. Te talán előre is mehetnél a kriptába: ne lábatlankodjon ott most mindenféle népség.

Horatio: A lábatlankodókat elküldöm. A gyászolók pedig ahányan vannak, ott maradnak, asszonyom. *(El)*

Polonia: Hallja ezt, lord? Egy senkiházi... magister! És nem is tartozik az udvarhoz! Még csak nem is helsingőri polgár! Azt a kis rozzant házát is úgy örökölte Hamlettől...ki néhány éve még a városban lakott.

Udvarhölgy: Én nem is dán, csak anyáról!

Angol követ: *(Valójában lenézve ezt a kicsinyes, sznob buzgalmat, ám mégis megértést színlelve)* Megütközésüket a magister nyelvelésén megértem. Ilyenek ezek, én csak tudom. De hát az új idő efféle elméknek kedvezni látszanak: anglikán létemre ilyenkor szinte visszaáhitom a római egyház intézményeit. A pápista papok — még ha univerzitásokon töltekeztek is meg tudással — alázatosabbak.

(Kipattan az ajtó, a kinyílt szárny előtt katona áll meg)

Astrid: *(Be balról, Osrick kinyújtott csuklóját érinti)*

Udvarhölgy: Polonia, Angol követ. *(Udvári bókba hajolnak)*

Astrid: Üdvözöllek, megboldogult Gertrud királynő-unokanővérem elárvult hölgyei. Önt is, mylord, Erzsébet királynő követét.

Udvarhölgy: Felsőleges asszonyom, mint rangban és években első az udvarhölgyek között, hódolattal és fájdalmas gyászodban való együttérzéssel köszöntelek. Fölöttébb fájó döntése az Úrnak,

- hogy éppen akkor sújt Téged és mindnyájunkat újabb gyásszal, amikor rég várt első látogatásodat amúgy is gyászruhában vagyunk kénytelenek fogadni csupán, szolgálatodra állván.
- Angol követ: Your Highness, szépségének és királynéi fényének híre nemcsak itt, hanem Londonban is megelőzte jöttét. Bár mindezt és látásán érzett személyes örömet most gyász felhőzi be, szabadjon reményemet kifejezmem, hogy később, majd boldogabb alkalommal is lesz módom hódolatomat kifejezni.
- Astrid: Az üdvözlő és kondoleáló szavakat köszönöm. Fáradt vagyok, ma már csak a kegyelet virágait szeretném elhelyezni halottaink lábánál. *(Közben a trónemelvényre néz, a kisebb trónszékre mutat)* Az a szék miért kisebb a másiknál?
- Osrick: Felség, a királyné széke ősi szokás szerint... szerényebben... méretezett, mint az uralkodóé.
- Astrid: Elavult módi, uram. Nem élünk már Knut vagy Valdemár hűbérúr-királyok korában. Vitesd el majd, kérlek. Sógorom, Dánia még megkoronázatlan, de immár megválasztott királya különben sem házas még.
- Osrick: Parancsa szerint lesz, felséges asszony.
- Astrid: Kérhetem, lord, a karját? Vagy netán Ön nem szívesen járul ravatalok elébe?
- Angol követ: Felség, koporsók sötét fája emeli az élet napsütötte lombját. Ez a természet rendje mindenütt, miképpen tetteink is olykor kény-
szerűen sötétben maradnak, hogy az eredmény viszont fennen ragyogjon. Kitüntetés, ha elkísérhetem.
- Astrid: *(Hosszan néz a lordra, amannak az arca viszont a bók kifejezésénél nem mutat sem többet, sem mást)*
- Udvarhölgy: *(Poloniához, inkább sűgva)* Elbájolóan szellemes a lord, nem úgy találod, Poloniám?
- Polonia: *(Ujját a szája elé téve)* Az, az.
- Astrid: A... magistert nem látom. Nem ért volna ide a felség üzenetével?
- Udvarhölgy: *(Sietve)* Én vagyok a hibás, hogy Felségednek nélkülöznie kell a derék Horatio szolgálatait. Előreküldtem a kriptába, hogy mint szegény Hamlet királyfi barátja, ott... állhasson koporsójánál, és felséged esetleges... érdeklődő szavaira illőn és mint... bizonyos szomorú események ismerője, válaszolhasson.
- Astrid: Jól tetted, asszonyom. *(Indulnak)*

(Kortina ereszkedik le; Astrid és Fortinbras jelenete az előtt játszódik)

3. közjáték

- Astrid: *(Jobbról be, sietve, de egy-két lépés után megáll, két karját kitarja)*
- Fortinbras: *(Balról be, nem áll meg: Astrid karjai közé siet. Nagy, hosszan tartó, szenvedélyes ölelés és csók)*
- Astrid: *(Nem bontakozva ki az ölelésből, csak a csók szünetében) Sikerült hát, egyetlenem!*
- Fortinbras: *Én asszonyom! (Újabb csók, közben lemegy a függöny)*

Ho
ge
elfe
em
etn
gy
rap
Ho
än
30

Ho
30
Ho

MÁSODIK RÉSZ

1. kép

Horatio lakása a városban. Könyvestéka, írásra alkalmas asztal, támlásszékek — igen egyszerű, gyér bútorzat. A falon néhány tárgy, egy kard is, polcon vagy felfüggesztve: a berendező kerüljön olyan megoldásokat, hogy a szín „fausti” reminiszcenciákat keltsen, inkább afféle korabeli diáktanya hangulatát kell érzékelteni. A nézőtérnek háttal festőállvány, nagyobb, vakkeretre feszített vászonnal — de egyébként semmi sem utaljon a készülő képre. Az asztalon néhány könyv, lúdtoll, papírvék. A festőállvány mellett egyszerű karosszék: amikor a függöny felmegy, Horatio abban ül, kezében behajtott könyvvel, s a nézőtérnek láthatatlan képre néz tündödvé. Gorm — immár „civilben” — föl-alá járkál

- Gorm: *(Egy, már megkezdett elbeszélést folytatva) ...Ácsorgok ott, megint a belső udvarban — csak hát most már a lovam nyakát se lapogathattam: teherhajóval jöttem, a ló meg immár a nagyobbik fiam fütyögésére jár odahaza. Akkor — az ajtónálló vagy mifene helyett, az, kivel béüzentem — jön ez az Osrick. Úr. Az orra felszegve, úgy, hogy akár a veréb is belépőthentette volna piszkát. Asszondja: „Hát te?” — így. Mondom: Ófelségéhez jöttem vóna, Norvégiából. Ő meg „Norvégiából” mondja utánam, csúful ám, s igencsak fentről —, miért nem mindjárt Angliából. Látván, hogy szólanék, kicsivel lejjebb adta. „A norvég tartományból jössz. Persze, honnan is jönnél. És... őfelsége hívatott?”*
- Horatio: *Nem hívott — mondtad erre nyilván. Pedig az Osrick-féle nem érdemel őszinte választ.*
- Gorm: *Hát — hiba volt, tudom. De ennek előtte én a herceggel akkor szólhattam, mikor... szükségét láttam, hiszen emlékszel, Horatio, magad is. Egy esztendeje sincs, hogy ama fogadóban ... együtt várakoztunk... Fortinbras királyságára.*
- Horatio: *Nemcsak arra, Gorm. Fortinbras király lett, nem isten kegyelméből, nem tartományi földesúrként: Hamlet szava és Dánia voksa koronázta meg. De kinek a kegyelméből lett például Osrick az, ami? Miként esett a választás Guildencrantzra, hogy a hű Marcellus helyett ő legyen a várnagy? A hűbérurak többé nem azok. De nem afféle láthatatlan feudum a fogadás és Osrick közt a kötelék? Claudius eszközként használt embereket. Fortinbras király immár nem aláz senkit az emberlét alá. De túrni látszik,*

hogy viszont az államot, a köz gyarapodását egyesek eszköznek lássák önös érdekekhez. Dániában kevés az erdő. A kevés fát hát ne faragja senki gereblyének, a tüzek mellett, a gesztenyét, hogy vele kikaparják. Neked, öreg Gorm, neked szólhatok erről. Kinek, ha nem neked?

Gorm: Főntebb... nem szólsz?

Horatio: A közjó szempontjából nem szerencsés, ha én teszek szóvá efféle... dolgokat. Tüstént azt kapom: „Ez Wittenbergben nyálazta a főliánsokat, míg mi Claudius alatt...” és így tovább. Meg: Horatio nem helsingőri polgár. Vagy: nem is igazi dán, ki tudja, mifélének a fattya... Ekképp hiába igaz az, amit — és nem a magam érdekében! — mondanék: kikezdi igazságomat a szám, mintha... beleharapnék a más cipójába, és fogam-nyálam nyoma rajt' maradna... Mert hát mögöttem nincs se föld, se céh, sem új kézművescsarnok, sem teherhajók soka. Csak egy halott áll mögöttem. Ha Hamlet is ő — mégiscsak egy, hiszen magányos, miként mindenki az, ha elmaradt mögötte a szemhatár.

Gorm: Én is... hívatlan szóltam volna a királlyal. Ám ha meggondolom, miért is hívott volna? A hajóra szállt had pár hét alatt összefogdosta, vagy a tenger fenekére küldte a kalózhajókat. Aligha maradt egynéhánynál több. Ezekkel már bajmólódnak a kikötők urai — nem katonák dolga, hogy kiderítsék: ki az, aki norvégi avagy dán földön úr — méghozzá nemesúr vagy nagyban-kalmár —, ha meg hajóra száll, a nyílt vízen kicseréli a lobogót, lecsap kereskedőtársaságok hajóira. Szóval, mi elvégeztük, amit a király ránk hagyott — és visszatérhettünk, kiki a földjéhez, halászhálóihoz. Elni megint, és meg kell adni, könnyebben máris, mint azelőtt. De... mégis jönnöm kellett. A királynak tudni kell... arról, hogy miféle... szóbeszéddek járják... odahaza. És tőlem kell tudnia, nem más fajtától, Horatio!

Horatio: Nem kérdezem, *mit* — az a te dolgod, Gorm. De abban máris igazad van, hogy magad akarsz szólni a királynak. (*Feláll, szavai alatt Gorm ül le, hiszen fáradtabb, mint a másik*) Mikor az imént azt mondtam: nem *erre* vártunk, úgy értettem, nem arra, ami van. Persze, az ember sohasem arra vár, ami végül is lesz. Hanem arra vár és azt munkálná, ha... tehetné, aminek lennie kellene. A „van” helyett a „legyen”. (*A festőállványra mutat*) Vásznon helyett a kép, Hamlet arcma — az ismét eleven tekintet — majd a mozdulat, amelyet a tekintet súlya is mozdít nagyobbra, jobbra és előre. A mozdulat helyébe hát ismét a változás, a „van” helyett a teremtő „legyen” — mind erre vártunk, Gorm. Ez a lét, az emberi. A „van”-nak pusztá védelme — végül maga a nemlét. Ha valakinek, neked értened kell: szántóvető vagy. Jó-é a földed úgy, ahogyan van éppen?

Gorm: Hát... attól függ, hogy érted, magisterem. Az mindenestre jó, hogy megtérsz a földhöz — az imént, ne vedd zokon — szavaid igen fönt köröztek, és immár öreg szemem nem látja, héját formáznak-é avagy galambot...

Horatio: Idegen volnék hát valóban, Gorm? A te füled is így hall? A te tiszta tekinteted is így lát? Ne haragudj, hogy... kicsit elrugaszkodtam a földtől... de immár hosszú hetek óta te vagy az első, aki rám nyitottad az ajtót. Ülök, ülök csak itt, árnyak között, egy nagy halott szavával vállamon, olyan csöndben, Gorm, mely inkább lenne néma, mint olyan, amilyen... Ebben a csöndben a sok szó úgy szorong, hogy most aztán hallgatóra találván, mind csak tolong, tülekszik — csoda-é, ha mint fővő kásaszemek, túlhabzanak az edény peremén?

Gorm: Jó-é a földem úgy, ahogy van. Ezt kérdezted, Horatio.

Horatio: (Szinte hálásan) Ezt, igen, köszönöm... Mert nem lehet jó, Gorm. Mert azért szántod fel, mert szántatlan *nem jó* vetés alá. És vetsz, mert úgy, felszántva bár, de vetetlen ismét csak „van” csupán a földed, nem terem. S ha bevetted immár árpával vagy köles-sel...

Gorm: Akkor jó, mert elvégeztem a dolgom tél előtt. Ráhull a hó a földre és alatta él, csíráz a mag. Én meg ülhetek a tanyaházamban, és faraghatok fejszenyelet, mit.

Horatio: És amikor kezvedbe veszed a fát, megnézed, görcsös-é és másikat választasz, jobban, ha van miből.

Gorm: Van.

Horatio: És vajon a megfelelő ágdarab jó-é fejszenyélnék úgy, amint van? Nem jó, hát elő a vonókést...

Gorm: Előbb bárd kell.

Horatio: De aztán a vonókést, no. Mert ha bárdal kinagyoltad is, már csak kérgétől meghántott fa az — nem nyél. S ha a végre nyél — ismét *nem jó* mindaddig, míg a svédföldről való fejsze fokába bele nem szorult s nem feszül benne moccanatlan. Most tehát *jó* legyen, kezvedhez kell juházzon. S ha kicsorbul az éle, megköszörülöd. És kicseréled a nyelet, ha elvászott. Nem is egyszer. Aztán a fejsze vasát. Mégis mindig ugyanaz a fejsze lesz az, és házad népe meg tanyaszomszédaid, ha netán a szín alatt vagy az erdőben egy tuskón megpillantják, tudják, ez a Gorm bátya fejszéje, és nem a másé.

Gorm: Azért... látni, Fortinbras földje ez már. Megérkezvén, kicsit szétnéztem..., mert hát akkor még úgy tudtam, hogy a király itt van, Helsingörben. Jártam a koppenhágai úton is, a városkapu előtt. És láttam, senki emberfiának teteme nem éktelenkedik amaz akasztófa-ácsolaton. Mondom: jól van. Nem Claudiusé, Fortinbras Dániája ez. Aztán esett találkozásom Osrick úrral.

Akkor meg mondom: kié hát Dánia: a földesuraké? Még mindig? Vagy megint?

Horatio: Már nem a földesuraké, Gorm — de még a polgároké sem. Forinbras Dániája — mondod... S ez így igaz, a zsarnok Claudiuszal szemben. De én... a Hamlet országának eljöveteletét reméltem, amelyben — a nagy római szavával — Virtus repul-sae nescia sordidae Intaminitis fulget honoribus —

Gorm: Tán úgy, hogy értsem én is... Én nem jártam az univerzitásra.

Horatio: *(Őszintén)* Ne haragudj, csak hát az emlékek... elragadják az embert, így hát szavát is. Hamlet szerette ezt a költeményt... Szóval áttéve a mi nyelvünkre, valahogy így hangzik: „A nemes erény fénye ragyog tisztán, és nem ismer el gyáva hunyászzkodást. S bár a sereg dúlt, és... El nem ereszti a harci zászlót.”

Gorm: Hát az már igaz, hogy amelyik sereg elereszti a harci zászlót, azt már a fene megette. Nem sereg az, csak sokaság. De gondolom, ezt is csak afféle példabeszédnek szántad, akár a fejszét. Hiszen most békesség vagyon: a svéd, hogy jóllakott, békén vakaródzik a maga bőréen a maga bolhái után, amaz espanyolok „győzhetetlen” hajóhadát meg szétmarcangolta Anglia. A kalózok — már amék élve úszta meg — kushadnak. Hogy itt hogyan van, azt... kevésbé tudom. Mi odahaza, azt hallottuk persze, hogy Astrid nem sokáig gyászolt: legott királyné lett Fortinbras párjaként.

Horatio: Igen, az is meglelt hamar... Az esküvő... *(Visszarévedve)* Mikor a nagy Hamlet király rút, erőszakos halála után tüstént elvette szegény Gertrud királynét Claudius, így mondta nekem Hamlet királyfi: „Gazdálkodás, Horatio, gazdálkodás! Torról maradt hidegsültből kiállt a nászi asztal.” *(Kocsizörgés kintről)*

Gorm: *(Izgatottan)* Hogyan... hogyan mondotta Hamlet királyfi? Ugyan, mondd már még egyszer el.

Horatio: *(Kissé csodálkozva, de készséggel)* Gazdálkodás, Horatio, gazdálkodás. Torról maradt — hidegsültből kiállt...

(Az ajtó kicsapódik. Az ajtónyílásban Astrid királyné áll, mögötte Osrick)

Horatio: ...a nászi asztal.

Gorm: *(Néma meghajlás után fölegyenesednek, s nyugodtan állnak)*

Astrid: *(Hátraszól Osricknek)* Polonia asszony üljön vissza a kocsiba. Itt nélkülözni tudjuk. *(Gormhoz)* Jó öreg Gorm, örvendek látásodon. *(Horatióhoz)* Jó napot, magister. Látogatásom... ama kép miatt tart igényt a házigazdára.

Horatio: *(Egyszerűen)* Nagy tisztesség nekem, felség, hogy e szerény és szomorú szobát jelenlétedre méltatod. *(A karosszék mögé lép)*

- Talán... itt foglalnál helyet, felséges asszony. Nem szolgálhatok egy kicsiny párnával sem, de hát...
- Astrid: Nincs asszony a háznál, értem én. Ne szabadkozz, a párna miatt. Inkább... *(eredetileg mást akar mondani, de aztán meggondolja, és kissé erőltetett kedélyeskedéssel folytatja)* ...inkább házasodj meg, Horatio magister.
- Horatio: Még gyászolok, felség.
- Astrid: Opheliát, szegényt? Hallottam, titkon őt szeretted.
- Horatio: Előtte és Hamlet előtt nem volt titok, felség. Bár ez egyszer igen igyekeztem... eltakarni, tudván, hogy ő... Ophelia, fentebb körökben fénylik, mint közsorsú, szegény magam. Ám ha tündöklő vendégétől — a szokás ellenére — a szürke házigazda kérhet valamit.
- Astrid: Kérj, Horatio. Felséges uram... becsül.
- Horatio: ...Akkor azt kérem, nagyasszony, hogy emez, immár elhantolt titkomat legalább... tarthassam meg magamnak.
- Astrid: *(Mást várt, most már unja e témát)* Legyen... kívánságod szerint: erről több szó ne essék. *(Gormhoz)* Véled, hívünk, a Kronborgban óhajtunk majd szót váltani. Osrick úr, aki tisztét kiválóan látja el az udvarban, természetesen legott jelentette, hogy őfelsége, a király elébe kívánkozol.
- Gorm: Megvárnám, királyné asszony, őfelségét.
- Astrid: De ne itt. Jóember. Horatio magister... nincs vendéglátásra berendezve. A palotában meghagytam, hogy gondoskodjanak kvártélyodról, és vendégeljenek illőn. Mi itt most képirásról és egyéb... szép mesterségekről váltunk szót a magisterrel: ez neked ügyis... idegen. Ballagj tehát a déli kapuhoz: az ajtónálló útbaigazít majd.
- Gorm: *(Kis meghajlás)* Köszönöm, felség.
- Astrid: Járj békességgel. Majd hívatunk.
- Gorm: *(Szóltalanul köszön a többieknek, el)*
- Astrid: Nos, Horatio. Miért mondotta el... miért idézted a *kétszer is* Hamlet királyfi... elmés szavait a torról meg a hidegsültről?
- Osrick: *(Ijedten, mert a „kétszer” szóból nyilvánvaló Horatio számára, hogy ő — Osrick — nem a kocsival jött, hanem előbb már valamivel az ajtó mögött hallgatózott)* Felség!
- Horatio: *(Egyikről a másikra néz, mindent ért)* Mert mikor először idéztem, zörgött a kocsi, és Gorm nem hallotta szavaimat. Csak Osrick úr, amint az már nyilvánvaló.
- Astrid: *(Észreveszi, hogy izgalmában hibázott: kiadta Osrickot)* Osrick úr lovag: természetesen nem a hintómon jött, hanem lóháton, amint férfihoz illik. Így valamivel előbb ért ide. Az ajtóban megvárt, hiszen nem léphet be énelöttem, a királyné és a hölgy előtt. Világos, nem?

- Horatio: Napnál világosabb, felség. S ez a Nap meglehetősen régen világít.
 Osrick: Felségsértő beszéd!
 Horatio: Amit a Napról hozzáfűztem a felségnek szánt két szóhoz, az csupán neked szólt, Osrick. Te pedig nem vagy főrangú sem, nemhogy felséget sérthettem volna benned.
- Osrick: Megengeded, felséges királyné, hogy válaszoljak?
 Astrid: *(Restelli Horatio előtt Osrick meghunyászkodó szervilizmusát)* Most nem, Osrick úr. Majd később válaszolhatsz, ahogyan... tudsz. Most fontosabb dolgaink vannak. Ez néked szól, magister.
- Horatio: Felség, én mindig a fontosabb dolgok híve voltam. A beszédtemákat illetően is.
- Astrid: *(Igyekszik békülékenyebb hangot megütni)* Akkor hát később állj ki Osrick visszavágása elé. A szónak fegyverét igencsak jártasan forgatod.
- Horatio: Csak azt, felség. A wittenbergi egyetem statutumai szigorúan tiltják a fegyverviselést. Fegyvertelen járok mindig. Az egész házban nem találni kardot.
- Astrid: *(A falon függő kardra mutat)* Akkor az mi?
 Osrick: Az tán nem kard? Csak a napvilág játéka volna?
 Horatio: Látszatra kard, valóban. Forma szerint, felség. De lényegében ereklye. Hamleté volt. Én keresztet látok benne.
- Astrid: Különös szemed van, magister.
 Horatio: A szem nem ablak, felség. Hogy Hamlet kardját én keresztnek látom, az azt jelenti, hogy az a kard immár nem szolgál sem védelemre, sem támadásra. A halottak mozdulatlanok — és védtelenek is felséges asszony. Hamlet halott — hát védtelen. Ezért készülök igazát elébe emelni a megígért színjátszók segítségével. S mert mozdulatlan — ezért készül az arcképe.
- Astrid: Tudom, felséges uram engedélyezte, hogy fivére emlékének tisztelegj azzal a darabbal. De most ne másról beszélj. Én azt kérdeztem: miért idézted Hamlet szavait a torról meg a hidegsültről?
- Horatio: Mert szó szerint így mondta őket felség és nekem. Számos szava szól bennem: ezek is. Emlékezetes szavait az őt majd megismerő színész szövegébe illeszttem, amikor történetét és igazát megjelenítjük. A feladatot Hamlettől magától kaptam: hozzá az engedélyt őfelségétől. Kinek mi a dolga, hogy gondolataimon, beszédemen, időmön és e falak közt Hamlet szavait hallani.
- Astrid: És Gorm? *Neki* idézed Hamletet?
 Horatio: Ha itt volna, nyilván megmondaná, hogyan jött ki szóra az, ami felségednek így leszakítva az előtte mondott mondatok ágáról, olyan különös gyümölcsnek látszik.
- Osrick: Mérges bogynak inkább, magister!

- Horatio: Márpedig, te, Osrick, igencsak óvakodsz mindennemű mérges bogyótól, keveréktől, gyanús házalóktól vehető irtól — vagy tévedek?
- Astrid: Horatio! Egyszer már figyelmeztettelek!
- Horatio: Engem valóban, felség. De én gyümölcsöt mondtam. A mérget udvarmestered látja benne, ő tudja, miért.
- Astrid: Ha te a kardot keresztnek látod — ő miért nem láthatja a te szavadat amaz állítólagos ártatlan ágon mérges gyümölcsnek?
- Osrick: Igen, miért nem?
- Astrid: Ne szólj közbe, hívünk. Az utolsó szó joga a magisteré!
- Horatio: Természetesen láthatja, felséges asszony. Aminek csak akarja. Ki miben mit vél, lát, az tükrökép: együtt mutat embert, azt, amit néz és a tekintet láthatatlan láncát is, tárgy és nézője közt. De... utolsó szó jogát említettél, felséges asszonyom. Netán... vádlott vagyok, és magas látogatásod *kihallgatás*? Akkor szabad illő tisztelettel szólnom arról, mi esetleg kegyes figyelmed elkerülte: a wittenbergi univerzitás polgára vagyok. Nem Helsingőré. Ha e város polgára volnék, és bűnben tetten érnek, a város ítélőszéke illetékes. Egyebekben pedig őfelsége, a király.
- Astrid: *(Osrickhoz)* Kérlek, Osrick uram, hagyj minket magunkra. Szegény Polonia bizonyára unatkozik a kocsiban. Szórakoztasd, míg mi itt... megbeszéljük, amiért jöttem.
- Osrick: De felség! Hogyan hagyhatnám magára, udvarhölgye nélkül, kettesben és...
- Astrid: *(Toppant)* Tedd, amit parancsoltam! Ne féltsd a protokollumot, jóhíremet meg még kevésbé.
- Osrick: Parancsára, felség! *(A meghajlás után gyűlölködő pillantást vet Horatióra és el. Az ajtót résnyire nyitva „felejtü” .)*
- Astrid: Tedd be az ajtót.
- Horatio: *(Megteszi)*
- Astrid: Ül magad is.
- Horatio: De felség!
- Astrid: *(Megint mosolyogni igyekszik, észrevéve, hogy túllőtt a célon)* Te nem vagy udvarmester, Horatio. Ül le és úgy maradj, ha én... járkálnék is egy kicsit.
- Horatio: *(Leül)*
- Astrid: *(Felemelkedik a karosszékből)* Visszamegy Wittenbergbe?
- Horatio: Ha végbe vittem, ami rám bízott, igen.
- Astrid: Miért? Ott... jobb neked?
- Horatio: Jobb...? A viszonyok ott áttalláthatók, felséges asszony. Betű a könyvben, csillagkép az égen — az, ami. És mi sem fátyolozza el, hogy ami írva, zöldellve, mozogva, ragyogva, lélegezve fóliánsban, mezőben, égen körülöttem van, olyanná legyen, ami az emberé. Mindegy, hogy ott az ember dán, vagy római, vagy

akár a távoli Transszylvániából való, mindegy királyfi-é vagy hajóács az apja. (*Kis szünet*) Jobb-é? Az embernek, felség, ott jobb, ahol a keze nyomán változik, nő, sarjad, készül valami: mindegy, bármi kicsiny része az irdatlan világnak. Lehet az föld — Gorm nem hazamenti-é szántani-vetni? Lehet egy darab fa: csak legyen belőle nyél, vagy hegedű vagy akár mankó. Lehet papír vagy hártya: legyen rajta betű vagy vászon, ruhának-képnék-szemfedőnek — mindegy. Itt én csak *vagyok*, nagyaszonyom. Nem élek. Ha szólok — egyebet mit tehetnék? —, legföljebb... baj leszen belőle.

Astrid: Baj? Nem lesz baj, Horatio. Csak... nyugtalan vagyok. És... (*kitör*) ezt meg kell értened... Tudsz titkot tartani?

Horatio: Ha elkerülhető, felséges asszonyom, ne bízz rám titkaidból. Nem mintha meg nem őrizném. De én már oly sokáig pásztorkodtam titkok fölött, hogy... és farkasok körmét hallom kopogni körben. Magamat persze nem féltsem — mi végre ónám? De titkaidat igen, asszonyom.

Astrid: Végteára is nem titok, hiszen beszélnek róla. Én ugyan nem hallottam, de... értesítetek bizonyos szállongó hírekről. És most ez különösen... (*kitör*) áldott állapotban vagyok, magister. (*Gyorsan*) Tulajdonképpen nem is tudom, miért mondom el neked... Épp neked, aki nem ismered az... ilyesmit. Osricknak nem szóltam.

Horatio: (*Komolyan és őszintén*) Az ég segítsen áldott terhedet kihordani, és majd e világra hozni, a király és a népnek örömére. (*Halvány mosollyal*) Ez volt a titok?

Astrid: (*Leül*) Menj oda az ajtóhoz, és rántsd fel hirtelen!

Horatio: (*Halkan megteszi, senki sincs ott*) Nincs itt, felség. Rád tán csak nem les?

Astrid: Ugyan... Nem *azért* mondtam... Szóval olyasmit rebesgetnek, mint hallom, az udvarnál, hogy... férjem halála... nem volt véletlen. Mármin, hogy éppen akkor esett az, amikor... Fortinbras király lett... és... érted, no, mit magyarázzam... Ez maga az iszonyat! Én... aki hosszú éveken át... viseltem nehéz hűségnek terhét...

Horatio: — Mindenféle hűség, felséges asszony, súlyos teher. És ritkán hasonlatos ama szent teherhez, ami a tiéd most. A hűség terhéből gyakrabban baj, veszedelem, halál lesz, semmint új élet.

Astrid: De én viseltem mégis, magister! Ápoltam a konungot, pedig...

Horatio: Ne emlékezz, felség! Kíméld magad... A születendőt is.

Astrid: Érted tehát.

Horatio: A dolgokat megérteni... létemmel egy.

Astrid: Ne... filozófiával válaszolj, Horatio! Én nem a magisterhez jöttem! Az emberhez!

- Horatio: Hát megbocsáss, felség, de ezt csak most tapasztalom. Az imént...
- Astrid: Az imént... Annyit azért tudhatsz, hogy mi, asszonyok ilyenkor... nyugtalanabbak vagyunk... És hallottam, hogy ez a Gorm Norvégiából megjöve..., Osrick, ...ő tudja hogyan, kiderítette, hogy nálad van. Azt hittem, hogy Gorm is azért jött, mert... tán arrafelé is efféle szóbeszéddek járnak. Akkor aztán... tört meg a nászt emlegettél. Csoda-é, hogy azt hittem... adnál egy ital vizet?
- Horatio: *(Szótlatlanul kimegy)*
- Astrid: *(Az asztalhoz megy, átpergeti a papírleveket, épp csak rájuk pillantva, aztán a kép elé áll: nézi)*
- Horatio: *(Be, vízzel telt kupával)* Csak fából való ivó-készség, felség. De a víz tiszta és jó hűvös.
- Astrid: *(Mohón iszik)* Köszönöm, Horatio. Még nem sok látszik... a képből. Ki a mester?
- Horatio: Hollandból való. Nem nagy név, felség. Viszont mindenén átható tekintetet tud festeni. Arcot, amely több mint homlok, szem, orr és állnak összessége: az ember lényegét sűríti vonalakban, s a színeken, maga a jellem és az értelem ragyog majd át.
- Astrid: Az arc helyén a vászon még fehér. Persze, hiszen a király egyszer sem ült még hozzá. De az alak...
- Horatio: A testet, jobb híján, én kölcsönzöm a képhez, felség. Hamlet ruhái rám maradván, felöltöttem a jobbik feketét: alakra hasonlítottunk és annyi éven át megfigyelhettem, miképp pihen a karja, hogyha ül. Már a kezek — azt nem vállalhatom. Ahhoz a felség keze kell: az enyém széles, ujjaim rövidebbek. Ez, amit most lát felséged, inkább csak engem... jelképez, mondjuk így. Egy törzs fekete zubbonyban, fej és kéz híján. Amire sem hatás és mit sem tehetés maga — ez van most ím, a vászon. De majd a felség — hiszen valamelyest hasonlít testvére — hozzáadja arcának Hamlettel közös vonásait meg finom, ám erős kezét a képmáshoz. Én meg — amint az szokásos, ha halott portréja készül — közben mondom a festőnek, hol és hogyan kell egyeznie meg eltérnie a képnek az eleven modell vonásaitól. Így négyen készítjük a képet, felséges asszonyom. Bízom, hogy jó léssen: egyszerre Hamlet és egyszerre a király.
- Astrid: Azt hiszem, értelek. Tán jobban is, mintsem az szándékodban állott.
- Horatio: Felség, miért hallgatnék szándékomról? A közjót kívánom szolgálni. A teste öltött eszmét igyekezem megfestetni e vásznon, példaképül. A fejedelmet, aki tán csak Machiavelli álmaiban létezett eleddig. A nagy királyt, aki Hamlet lett volna Fortinbras herceg szavai szerint, s aki ím benne, általa, az ő arcvonásai és kézmozdulatai mögött él tovább. Több régi és újabb időkben élt

- auctor írt, mint felséged nyilván tudja, úgynevezett „király-tükör” esszé formájában, vagy dialógusokban, de van még színpadon is előadható, mozgó meg merev élőkép, et cetera. Mi, ha szabad így mondanom, tehát őfelsége meg én e formát választottuk. Sajátos értelemben ez is *élőkép* lesz: bár a test egy halotté, a tekintet, az arc, a kéz élő királyé lesz.
- Astrid: Szépen mondtad, magister. Meg kell köszönnöm. Nos, azt hiszem, tovább maradtam, mint kellett volna. (*Kíváncsian*) És... hol lesz a kép? Gertrud szegény, az ágyasháza falára tétette a Claudiusét. Én... nem kívánom példáját követni. Ebben sem.
- Horatio: Őfelsége most Hamlet királyfi kastélybéli szállásának egyik szobáját használja dolgozószobájaként. Oda gondoltuk a képet. Éspedig nem úgy, mint általában szokás, az íróasztalhoz szolgáló szék mögé. Hanem a *szemközti* falra.
- Astrid: Ezt, azt hiszem, te... szeretnéd így, magister.
- Horatio: Én, valóban, felség. Mert a példakép nem az íróasztal elé járulónak szól, illetve másképpen: aki a példaképet magának választotta, ne üljön az *elé*, hanem a festett és az élő nézzenek egymás szemébe. Ha amúgy van a kép, a régi módon, mint általában látni, akkor mintha így kívánna hatni a... kancellár, a főkamrás, vagy épp a király a vendégeire: „Ím lássatok, ő mögöttem van.” Amit tehát mondok avagy cselekszem, azt én az ő nevében — szellemében — teszem: A *jól* tehát. Márpedig, felség, ki az közöttük, aki a nagy halottak láthatatlan, ám ily módon mégis *látszattá* vésett pecsétjét mindig ráfüggesztheti kimondott vagy leírt szavára?! Aki tehát az ember, közösség, ország dolgában szól, határoz, dönt, cselekszik, az előbb szembesítse szándékait a fölmagasztosított tekintetével. Nézzen tükörbe, és értelmének, szándokának fényét viszontag sokszorozza meg választott tüköre.
- Astrid: Egy kép... egy látvány mit tehet? Nem ábránd-é a nagyja annak, ami jó szándékaidat kiteszi?
- Horatio: Felső, tán oda Norvégiába is eljutott a szóbeszéd... Nem sokkal rá, hogy a nagy Hamlet király... megboldogult, éjjelente... künn járok, őrt álló katonák és mások is, éppen, mert szerették a nagy halottat, és képzeletükben mintegy visszavágyták — így mond a fáma — *láták* is, köd-palásttal takart, de — szerintük — fölismerhetők sisakban, vértben, talpig érc-öltözetben.
- Astrid: (*Megborzong*) Félelmetes látomás lehetett. Ha csak a fölzaklatott képzelet játéka volt is, persze.
- Horatio: (*Félreértve Astrid megborzongását*) Kegyes bocsánatotok kérem, nagyasszonyom. Visszarévedve ez immár... régi mende-mondára, megfeledkeztem... számomra új,... áldott állapotodról és talán... fölzaklaltalak.

- Astrid: Ugyan. Nagyon érdekes, amit... mesélsz. Azt hiszem... hallottam ezt... vagy hasonlót máskor is már... és egyebütt, más halottakról nemkülönben.
- Horatio: Magam is, felség. Én... Hamlet király halálakor még Wittenbergben voltam. Mint tudod, került ott mindenféle országból való ifjú... Ott is, már régebben hallottam például egy transzylvániai studiosus-társunktól, aki hungarus volt, hogy... már nem tudom miféle Várad nevű városukban is nagy királyuk, a szentként tisztelt Ladislav bronzszobra éjjelente, ha elárvult népe bajban-szükségben vala, a kőtalpazatról elrugaszkodott. Azon páncélosan ő is, mint Hamlethus királyunk, megjelent a nép... szemében, hogy általa, az ő erejével győzzenek a rájuk rontott rossz fölött. Vannak tehát ilyen... legendák, felséges asszony. Mindezt csupán azért beszéltem el, hogyha egy képzelt kép, egy látomás ekképp szolgálhatott... üdvös célokat, akkor egy igazi, napvilágnál is látható példakép jelenléte jó lehet. Jobb is tán. Nem ábránd hát: valós, hiszen jó célnak, mint mondtam, jó eszköze. És semmi több, nagyasszony.
- Astrid: Cél, eszközök... Machiavellit én is olvastam, magister. „A fejedelem” című királytükör-könyvecskét.
- Horatio: Felség, hosszú elbeszéléssel talán... fárasztottalak. Hadd mondjak annyit még: e könyvnek végre félre nem értett szelleme csakúgy közös közöttünk, mint... jó szándékaink az élő fejedelem: felséges férjed, Hamlet testvére, Fortinbras királyunk iránt.
- Astrid: Ne maradjon neheztelés utánam, Horatio, amiért úgy... berontottam. Én... megnyugodva távozom.
- Horatio: És ne adjon az ostoba szóbeszédre, felséges asszonyom. De — ha tanácsomat elfogadnád — talán jó lenne, ha szólnál róla a királynak. Felségtek és a közjó biztonsága érdekében. Ki tudja, nincs-e az efféle, látszatra csak a halált mindig követő suttogás mögött valami... rossz akarat.
- Astrid: Meghallgatom Gormot is, magister. És... igen. Szólok a királynak. Örülök, hogy megismertelek. Hiszen eddig inkább csak láttalak, meg hallottam felőled.
- Horatio: A világ megismerhető, felség. Az ember is. A viszonyok hálója az, ami oly nehezen, mondhatni alig látható át.
- Astrid: *(Kezet nyújt)* Isten veled.
- Horatio: *(Gyengéd mosollyal)* Isten... veletek, nagyasszony.
- Astrid: *(A Horatio által kinyitott ajtón kilép. A hangja kintről hallatszik)* Te ki vagy, és mivégre jöttél?
- Horatio: *(Astrid nyomában ő is kilépett; a színen néhány pillanatig üres)*
- Fogadós: *(Hangja kintről)* Felséges királyné, Anders a nevem, s a városi

- fogadó bérlője vagyok. A magisterhez siettem jelenteni, hogy amaz Angliából várt színészek megjöttek, de...
- Astrid: *(Hangja kintről)* Akkor bent várakozz fogadós és hagyd, hogy Horatio magister kocsimhoz kísérsen.
- Fogadós: *(Hangja kintről)* Parancsodra, felséges asszony. *(Bejön, az ajtót beteszi maga után, de csak résnyire. Gyorsan körülpillant. Fülel. Az aztalhoz lép, de meggondolja, nem nyúl semmihez)*
- Horatio: *(Be)* Szóval megjöttek a színészek, Anders... uram. El tudtad őket megfelelően szállásolni? Enni-inni kaptak-é? Ama... deszkák... azóta sem jártam a fogadóban... még egyben vannak?
- Fogadós: *(A királyné látogatása láttán, most igencsak készséges)* Tiszteletreméltó magister, ... miben sem szenvednek hiányt kiváló és bizonyára nagyhírű vendégeim. Osrick úr öméltósága külön is a lelkemre kötötte, hogy magam ügyeljek jelentőségükhöz illő kiszolgálásukra.
- Horatio: Osrick? *(Elgondolkodva)* Eleddig én csak csepűrágónak meg kóklereknek hallottam tőle emlegetni a vándorszínészeket.
- Fogadós: De uram! Akkor... ugyebár... más volt a tiszte, meg hát, ugye az még... Claudius idején lehetett... De immár Osrick úr a királyné őfelsége udvarmestere, a felség pedig királynéként is, *(mint a leckét, úgy fújja a nyilván „Osrick-féle” szöveget)* asszonyként is kedvelje a művészeteknek, miként, ha megengeded, hozzatenném, magam is, hiszen gondosan megőriztem én, uram, azt a színpadot. Ha netán kell, hozathatok rá lombos gallyat is, hogy ékesebb legyen, és jól szolgáljon néked, uram, aki, mint hallom, az ünnepi játék... megrendezését elvállaltad.
- Horatio: Már nem vagy a magisztrátus tagja, Anders uram? Mert, az imént... nem hallottam.
- Fogadós: *(Lelkes örömmel)* Nem vagyok, magister uram. Hiszen, most hogy őfelsége rendezte a Sund-vámost, és nem zárja ki az egy náción hajóit sem a szorosban való áthaladásból, van nap, hogy száz hajó is várakozik a vámra. Ez számos vendéget jelent nekem: alighanem kibővítem a fogadót is, ha megveszem a várostól. Mit nyűglódjek tehát a magisztrátusban, ahol csak gond, baj, nyűg szakad az ember nyakába — haszon meg semmi? Egész embert kíván a fogadó uram ekkora forgalomhoz, a cselédné meg fizetett ellenség: a szemem is kilopná, ha nem néznék a körmükre.
- Horatio: *(Unva a szóáradatot, de a színészek jöttén mégis örülve, engedékeny megértéssel szól)* Jól van, Anders uram. A gazdálkodás bizony előbbrevaló. Ha ennyi dolgod van, nem is illő, hogy tartóztassalak. Megkínálni... amúgy sem tudlak.
- Anders: *(Megbotránkozva)* Uram! Csak nem szenvedsz szükségét valamiben? Mert szólj, szólj ám nyugodtan! Küldetek én neked

vadat, halat, rostocki sört — amit csak óhajtasz. Ha netán... pillanatnyilag ... nem volna készpénzed, mit tesz az, uram? Arra való a tábla meg a kréta... meg hát... most ugye, mindketten közös dologban fáradozunk... ezzel az ünnepi darabbal. Úgyszólván baráti szívességgként is.

Horatio: Köszönöm, fogadós uram. De amire szükségem van, megveszem. És nincs sokra szükségem.

Anders: Hát... akkor megyek, uram. Szóljak a... művész uraknak, hogy látni kívánod őket?

Horatio: Mikor érkeztek?

Fogadós: Két-három órája, magister uram.

Horatio: Akkor csak pihenjenek. Majd este fölkeresem őket. (*Mosolyogva*) Arra azért megkérlek: inkább csak sört igyanak, és azt se nyaklól nélkül. Mert az ünnepig nem sok időnk van, így hát már ma is... este... jó volna hozzáfogni. Én (*a papírokra mutat*) följegyeztem, amit... kellett. A szerepek kioszthatók.

Fogadós: Nyilván kiváló módon felelsz meg játékmesteri tisztednek, uram. Indulok hát. Köszöntlek tisztelettel.

Horatio: Viszontlátásra, Anders úr.

Fogadós: (*Kis meghajlás, el*)

Horatio: (*Az ajtóig kíséri, majd beteszi az ajtót. Az asztalhoz megy, gyors mozdulattal felnyalábolja a papírvéket. Alattuk meglátja a pénzeszacskót. Mivel azon korona van, tudja, ki hagyta ott. Csüggedten lehajtja a fejét, és ráejti az asztalra az erszényt*)

(*Kortina le*)

1. közzjáték

(*Kortina elött*)

Szolga: (*Most zöldséget árul, kis kézikocsit húz és helyi szokás szerint hajnalban kiáltozva kínálja portékáját*) Hé, Helsingör polgárai, e hajnalon is megjöve Bikás Harald, a zöldséges. Kemény a káposzta, nem fás a zeller, korosabb mesterek számára hathatós ám, minden menyecskének megér néhány garast. Újhagyma is vagyon, csomóra-latra mérve, ki mint kívánja. Sajtot hagyma nélkül még Izlandban sem esznek, vegyetek hát belőle, asszonyok. Reggel forró az asszony — mondja a mondás. Hajnalban friss a zöldség — ezt meg én mondom néktek, Bikás Harald, ki két napig katona is volt ám, ha mezítlábas is.

Gorm: (*Kis zsákkal a kezében, másik kezében bot: útrakész*) Nocsak! Hát

- te meg zöldségárusnak álltál, Harald koma? Hamar kitött a szolgálat. De lám, a zekéd megvan még, mit én adattam rád...
- Szolga: *(Őszinte örömmel)* Gorm bátya! Azóta se láttalak, mikor behajóztatok a kalózkod ellen indulván. *(Meglapogatja)* Látom, csontod nem törött, szemed ki nem ütötték — ám bottal megdeglész... avagy megint csak útnak indulsz?
- Gorm: Egyszer az én szolgálatom is kitelik, öreg Bikás, vagy én vónék az öregebb? — Mit számít az már? Elég a' hozzá, hogy kicsinyég itt múltattam az időt a királynál. Négy-öt napig — ki tartja számon azt, ha jó darab húsokat lát a tányérján és jóféle sört az ónkupában. Tudod, a király őfelsége, mikor még herceg vót csupán, suttyó legényke korában nemegyszer ült az én tanyámon széles fenyő alatt magam-ácsolt asztal mellett. Oszt, hát most... ahogy az urak mondják... hát viszonzotta a vendéglést. Ennyi csak. Mit is beszélek róla... szóra sem érdemes. De hát te, cim-bora! Miképpen leve kocsid, portékád — tán még asszony is került, és magad eszed meg mind a zellert, ha megmarad?
- Szolga: Hát nem mondta őfelsége? Csodálom... Úgy volt, hogy valahonnan csak megtudta, hogy akkor hajnaltájt vagy éjjel vót, ki tudja már... szóval, hogy akkoron a te jóvoltodból, Gorm bátyó, betalpaltam a várost, hírelvén... az igazságot. És hát ugye nyilvánvaló lett legott őfelsége előtt, hogy hát a királysága... egy igen-igen kicsinyt ugyan, de azért az én szavamra is... lett meg. Látván tehát, hogy ugye Norvégiába azért nem akarózt mennem, mert hát, ha semmitlen is, azért csak idevalósi vagyok én, ha polgár nem is, hiszen honnan vegyek én annyi temérdek tallért, hogy megváltsam a polgárjogot, nem? Szóval ezt is látván meg azt is, hogy nem az én lábamnak való a katonacsizma már — pedig, hogyha esőre áll az idő, gyötör a szaggatás, azt nem is tudta őfelsége —, de kiadta nékem az qbsitot egy zacskó temérdek pénznek derék alakjában. Én meg — valóban, ahogy mondod — egy megőzvegyült zöldségesasszonnyal összetettem amim volt *(kacsint)*, aztán hát most szabad vagyok, mint a madár, és kiáltozom hajnalban, miként a kakasok meg a többi városi zöldségárus. Ennyi csak, a te szavaddal.
- Gorm: Hát akkor... napkeltekor lesz hajó. Ballagok is a kikötőbe. Láttalak, no. Ez is... jó vót, no. Isten megáldjon.
- Szolga: Téged is, bátyó. És nem felejtelek ám! Még Karin, az asszonyom is ismer téged, bizony! És... ama hályogos lámpást, amit adtál, még használok ám! Télen, ha sötét a reggel, ideakasztom a kocsim végébe, oszt... majd gondolok rád bátyó. *(Kezet szorítanak, Gorm jobbra, a zöldséges balra el)*

(Kortina fel)

2. kép

A király dolgozószobája a Kronborgban. A berendezés elhelyezése szinte másolata az előző színeknek, hiszen Hamlet szállása volt ez. Az íróasztal persze sokkal nagyobb, a könyvestéka lehet azonos is. Az íróasztalon nagy halmokban tekercecsek, iratok: építési tervek, törvény-koncepciók ezek. A király ülőhelye fölött a fal üres, esetleg mélyvörös kárpit borítja, az elkészült Hamlet-kép szemközt függ: az arc valamelyest hasonlít Fortinbrasra. Ugyancsak a szemközti falnál írópult, lúdtollal a kalamárisban. Néhány ülőhely. Amikor a kortina felmegy, Voltimand főkamrás rendez iratokat az íróasztalon. Horatio szemmel láthatóan csüggedten ül egy támlásszéken, háttal a Hamlet-képnek. Már megkezdett beszélgetésüket folytatják

- Voltimand: Ki tudott arról, hogy visszakészülsz Wittenbergába, ha Hamlet végakarátát teljesítetted?
- Horatio: Nem szóltam róla senkinek. Csak aznap, mikor a színészek végre megjövének, s amint te is tudod, jó Voltimandom, Astrid királyné e kép miatt meglátogatott, neki mondtam.
- Voltimand: Osrick is ott volt persze.
- Horatio: Akkor már nem. Ha ő is ott van, kitérő választ adtam volna a királyné kérdésére. És most nem lennék itt.
- Voltimand: Az egyetem határozatát magaddal hoztad?
- Horatio: Minek? Azt, ami benne áll, álomban is el tudnám mondani.
- Voltimand: Tehát a lényeg az, hogy nem taníthatsz ott. Ekképpen elvesztettél — mit is?
- Horatio: Kedves barátom, jól tudod, hogy nem az az évi száz rajnai gulden fizetség, a szállás és a tüzelő *(idézve)* „valamint minden évben egy jó disznó és egy rőt vad az urasági erdőkből, melynek fejében tartozik minden napon előadását megtartani” — nem az a veszteség igazában. „Egy csigaházban ellaknék” — így mondta Hamlet. S a királyné éppen ottjártakor „felejtett” asztalomon egy erszényt nyilván tudva, hogy nemcsak igével él az ember. Elég keserves volt, hogy illő köszönettel el kellett fogadnom. De még keservesebb, hogy az univerzitás most egyszerre alkalmatlannak talált. Míg Hamlet királyfi mellett voltam ott — más voltam tán? Akkor nem volt — miképpen írják — a származásom kétes, fattyú lévén? Akkor nem hanyagoltam el — pedig, de hányszor! — „kötelességeimet az istentiszteleteken való részvételt illetően”? Nem ugyanaz az ember vagyok-é, szemem, szám, tagjaim változtak-é? Legfeljebb az időben. De Hiepanus logikájáról, Schotusról, az Aquonóiról, Aristotelésről, Justiniánusról és a természetről, s az emberélet útjának felén immár, az emberről magáról.
- Voltimand: Ismerlek és becsüllek, Horatio. Lássuk inkább, mit tehetünk. Azt

bizonyosnak veheted, hogy Wittenberg nem a király, és nem is a királyné közbenjárására égette fel mögötted a visszaút hidját. Én másra gyanakszom.

Horatio: Osrick gyűlöl, tudom. Nem is csodálom. De épp ezért nem vall valahogy rá e praktika. Hiszen neki... éppenhogy kellemesebb, ha nem találkozik a tekintetemmel: a tükörrel, amelyben szüntelen egy pillanatot lát, mikor is rossz és galád eszköz volt egy ugyanilyen cél kezében. És ölt, ha nem is maga. Most udvarmester. A királyné palástját hordozza — és avval takarózik meg angilai összeköttetéseivel. Úgyes. Ekképp a fény födi, ha kell, ha meg homály, hát ködbe burkolózik.

Voltimand: A királynak azért... mégse mondd ezt, Horatio.

Horatio: Ófelsége is ismeri. S aligha tartja nagyra.

Voltimand: Ez az a pont, Horatio, ahol... látásunk eltér. Te mindent — ahogyan mondd — virtute, vagyis az erény és tisztesség mértékével mérsz. A hasznosság is szempont.

Horatio: Ezt te mondd éppen, Voltimand? Te, akit börtönbe juttatott éppen, mert tisztességtelen? Kinek volt abból haszna, ahogy te mondd, Claudiuson kívül? Tán még Osricknak magának sem.

Voltimand: Tudod, mit mond most erről? Hogy így mentett meg a haláltól, így mentett meg Fortinbrasnak. Mert ő már akkor... a többit ismered. De én, ha tudom is, hogy hazudik, nyíltan kétségbe vonhatom-é? A látszat, a dolgok alakulása nem takarja-é el az igazságot? A király ugyanígy van vele. Mi bizonyíthatja, hogy nem azért manipulált a törökkel, mert tudta előre, hogy így nyílik meg Fortinbras herceg előtt a trónterem? Hiszen, ha Hamlet él — király-é Fortinbras? Ha Laertes él — a lázadók nem taszítják-é föl a trón magasába egy időre legalább, míg a svéd vagy a mecklenburg trónkövetelők ki nem hányják a trónszékből, hogy maguk üljenek oda? Arról nem is beszélek, ha Claudius marad... Akkor Fortinbras itt földjeit nem kapja meg. Norvégiában tengődhet a kegyelemkenyéren, a társ-fejedelmi trónra sincs reménye. És ne feledd: Astrid sem királyné asszonya.

Horatio: A tények, valóban, ha mintegy összeesküvésbe szövődnek, legyőzhetetlenek. És Osrick, akárcsak külhoni eladásra szánt lovait, úgy tenyésztí-idomítja a tényeket. Mit sem tehetek ellenében.

Voltimand: Polgár vagyok, tudod, ha főkamrás is. Osrick nemes úr. Miért védelmezném. De wittenbergi dolгодban vétlennek vélem. Odáig nem ér a keze. Sem udvari tisztébdől, sem ökrei-lovai útján nem lehet köze az univerzitáshoz, a brandenburgi választóhoz még kevésbé. Laertes barátaira gyanakszom inkább, vagy Rosencrantz és Guildenstern diáktársaira. De a helyedben... őket sem vádolnám a király előtt. Nem hozhatod őfelségét olyan

helyzetbe, hogy kénytelen legyen a végre helyreállt békességet felbolygatni. A Laertes lázadásban részt vettek hasonlóan védekezhetnek, mint Osrick tenné: idő és tények — az a pajzsuk. Rosencrantz és Guildenstern pedig... ne vedd zokon... de végeredményben Hamlet áldozatai is. Nem szolgálád jól Hamlet emlékéit, ha éppen most, mikor (*a képre mutat*) immár elfoglalta a legméltóbb helyet, ami halott királyfit megillette, a múltból éppen azokat hantolná ki, akik hát... érted, no. Ha netán ama Hamlet-történet szövegébe beleírtad volna Rosencrantz és Guildenstern szerepét, van még néhány napod. Töröld, kérlek. Én mondom Voltimand, a hajdani hajóács. Nem úr tehát, mint amazok.

Horatio: Az igazat mondtad, Voltimand. Kihúszom. Úgyis kevés színészem van: e két kis szerep elmaradhat. Különb is gondban voltam Hamlet hajóútjával... Arról a titokzatos kalózhajóról én sem tudok semmit ma sem. Ha majd a tragédia készen áll: be kell mutatnom a szöveget? Mert... Wittenbergben úgy volt. S a 29. statutum-pont szerint „Sed nec typis publicis”, azaz, bocsáss meg, „nem szabad nyilvánosságra hozni sem prózába, sem versben írt szöveget, míg azt az ordinarius professzor, akit a cenzúra joga illet által nem nézi, és az engedélyt meg nem adja.”

Voltimand: Nem kell bemutatnod: megbízunk benned. Ne gondolj immár Wittenbergával, Horatio. Itt maradsz Helsingörben: hozzásegítelek, hogy a polgárjogot megszerezd. Tagja vagyok a városi magisztrátusnak is.

Horatio: Köszönöm, Voltimand. Kár, hogy olyan kevés van a te-szabású emberekből az udvarnál.

Voltimand: Ne légy türelmetlen, Horatio. És ne mondjál olyanokat, hogy „nem erre vártunk.”

Horatio: Gorm bátya! Hát már...

Voltimand: (*Közbevág*) Mielőtt még igazságtalan lennél s éppen a legtisztességesebb férfival, akit az utóbbi időben — s örömmel éppen a parasztpolgárok közül — megismerhettünk, tudd meg, hogy Gorm a te szavaiddal éppen téged védelmezett a király előtt s Osrickkal szemben. Mire a király... de hol késik őfelsége. A Hanza küldöttei már elmentek tudtommal.

Horatio: Mire a király?

Voltimand: Azt mondta: Én sem, Gorm. És így folytatta: Tudod, néha eszembe jut, hogy jobb lett volna mégsem lemondani amaz örökölt földekről, hanem nézni, mint hányja kalászát az árpa, és mint futnak az elsőfű csikók a réteken... De hát Horatióra hallgattam, tette hozzá mosolyogva, és így nincs hová visszavonulnom, ha nehéznek bizonyul a fejemen a korona és csak a papírok zizegnek körülöttem, nem a vetés.

— Mögötte sincsen visszaút, Horatio. És én tudom, meg ő is persze, hogy magad is így akartad. Mert másképp nem Hamlet arca tekintene le innen — és nem ő, a testvére ülne ott, az Úr segítsen, hogy minél tovább.

Horatio: Köszönöm, Voltimand, hogy elmondtad. Megnyugodtam. Legyen, amint a sors akarja. Nem háborgatom a királyt. Te majd — ha szóba jönne — mondd el esetem. Ahogyan jónak látod. Én meg megyek a dolgomra. Ma Angliából hajó jön: képzeld, a színészek szerint Marlowe magistert is hozza. Megtisztelés számomra, hogy ilyen kiváló tragédiaszerző érdeklődik szerény, de talán jól szolgáló művem iránt. Ég áldjon, Voltimand.

Voltimand: Téged is, Horatio. (*Mosolyogva*) Várjuk a mestermunkát.

Horatio: (*Kézfogás, el*)

Voltimand: (*Az írópultra is tesz néhány papírt: félperces csönd*)

Fortinbras: (*Be*) A kincstárnokkal beszéltem, Voltimand. A vámbevételek gyarapodnak: rövidesen tárgyalhatunk azzal a néhány földesúrral, hogy a supra helyett fogadják el a kisbérletől a pénz-megváltást, amiben emezeket egy ideig persze segítenünk kell. Ómódi dolog az, hogy még mindig ingyenes paraszti munkával szolgáljanak a földnélküliek bérleti díj helyett. Norvégiában ez már régen lehetetlen volt.

Astrid: (*A kipattanó ajtót nyitva hagyja maga mögött, szemmel láthatóan izgatott: siet*) Ne vegye zokon az én uram a hirtelenséget, de (*Voltimandra pillantva*) ...valami történt, ami...

Voltimand: Felség, az aláírandókat előkészítettem. Ha megengeded, magam is a kincstároshoz mennék átal. Az új koppenhágai monopóliumok dolgában.

Fortinbras: Köszönöm, Voltimand. (*Astridhoz*) Egy pillanat csak, királyném, Astridom. (*Voltimandhoz*) Hallom, Horatio keresett volna. Miért nem várt meg? Szólni akartam vele.

Voltimand: Nem térhet vissza Wittenbergbe, felség. Különös, bár nem váratlan hír. De nem kíván sürgős intézkedést. Majd referálok.

Fortinbras: Jó hívem. Elbocsátalak akkor.

Voltimand: Felség! (*Meghajol, el*)

Astrid: Kincstár meg monopóliumok meg Wittenberg meg Horatio minden fontosabb — bocsáss meg, szerelmes uram. De minden úgy... összejött most és...

Fortinbras: (*A saját karosszékéhez vezeti, másik nincs*) Ide ülj, Astrid. Nyugodj meg. Vigyáznod kell magadra... rátok. (*Megsimogatja a haját*) Nincs valamire szükséged? Vagy esetleg ne hívassam hölgyeid egyikét?

Astrid: Nincs senkire, csak rád, én jó uram. Nem akarok látni senkit. A legkevésbé... Lamord lovagot!

Fortinbras: (*Csodálkozva*) Lamord lovagot? Miért kellene látnod? Tudtom-

mal békén vadászik a bergeni erdőben — már amennyire az ő fajtája egyáltalán békén lehet.

Astrid: Itt van! A városi fogadó pincéjébe zárva!

Fortinbras: Itt?! És bezárva?

Astrid: Hogyan került ide, nem tudom. Csak Osrick jött a hírrel, hogy Lamord tépett ruhában és alig fölismerhetően beállított a fogadóba. Nagy hangon, hisz ismered milyen, italt parancsolt mindenkinek, még amaz angliai színészeknek is, pedig hát ő, tudod mibe néz mindenkit, akinek kard nem fityeg az oldalán. Szóval ivott, itatott, végül persze belekötött a csaposlegénybe is, a városi ímokat meg kihajította az ajtón. Egy láncos tölgyfa-tuskót forgatott, mert — tán életében először — kardja, az nem volt. Szerencsére. A fogadós megfogatta. És üzent Osricknek.

Fortinbras: *(Előbb lehajtott fejjel, szemmel láthatóan emlékezve hallgatja Astridot, majd fölemeli a tekintetét és mereven, de azért résztvevően nézi)* Ilyet azért... azelött... nem csinált. Vívni ugyan fölöttébb szeretett fölöslegesen is, de verekedni csapszékben — ez... új. Nem vall rá. Ő „lovag”, mindig ezt harsogta fennen. Meg is mosolyogtam nemegyszer, hiszen ez az ő „lovag”-sága olyan ómódi valami. Régmúlt idők kísértete, csak nem golycsban, hanem fegyverrel...

Astrid: *(Ő is az egész idő alatt most már mereven nézte Fortinbrast, suttogva, de nagyon nyomatékosan)* Öld meg Lamordot, én egyetlenem! Király vagy — királynéd kéri! Apa leszel — a születendő édesanyja kéri! *(Összeteszi a kezét, könnyezik)*

Fortinbras: *(Elborzadva)* Astrid! Az Istenért! Tudod te, mit kérsz és kitől?

Astrid: Az egyetlentől, akitől kérhetem. A királytól, aki megteheti. A férfitől, akié vagyok és akitől gyermeket várok. Igen, tudom, mit kérek. Azt kérem a férfitől, hogy ölje meg azt a másikat, akinek én... egyszer... amikor az a férfi, akit szerettem: te, Fortinbras sokáig távol voltál, odaadtam magamat. Egyszer, egyetlenegyszer — és éretted, ó királyom.

Fortinbras: *(Leül, arcát a kezébe hajtja)* Mondd tovább. Nem nézek rád: így mindkettőnknek könnyebb.

Astrid: *(Keserűen)* Könnyebb... Nem irgalomra vágyom, Fortinbras! Tette! A király ölje meg a múlt kardos kísértetét — hogy a királyné köntösébe, mely immár a jövődnek burka is, belé ne téphessen!

Fortinbras: *(Keserű, erőszakolt józansággal térve a realitáshoz)* Te mondtad: nincs is kardja. Mitől rettegsz hát? *(Most jut eszébe a szállongó szöbeszéd)* Csak nem mégis...?!

Astrid: Nem hittél nekem! Hát azt hiszed gyilkossal hálsz? Föltételezed, hogy megöltem a vén, szerencsétlen beteget, hogy... nyíltan fek-

- hessek az ágyadba, vagy te az enyémben? Ilyen kevésbé ismersz te, aki az én megnyílt ölemben lettél férfivá?
- Fortinbras: *(Fájdalmában kivágja)* Hazudtam neked! Mást is öleltem már előtted! Az öreg Gormot megkérdezheted, ha nem hiszed.
- Astrid: Mindegy. Az öreg Gorm... az is azért jött... merthogy *(utánozva, gúnyosan)* „azt beszélnek a népek odahaza, hogy hát a konung halála hogy éppen most esett, ugye, már megbocsásson fölség, tán nem véletlenül leve”... *(A homlokára szorítja a kezét)* Akárha hallanám.
- Fortinbras: Megnyugtattam és elküldtem Gormot azzal, hogy vessen véget az ostoba szóbeszédnek. „Fogt”-tá neveztem ki, királyi megbízotti lett. Hagyd őt. A magad dolgát mondd, Astrid. És... ne haragudj, de egy pillanatra... látva ezt a kétségbeesett félelmet az arcodon... meg hát, hogy most meg Lamord termett itt Norvégiából... a dolgok mintha összeesküdtek volna, ahogyan Horatio szokta mondani...
- Astrid: Te meg Horatiót hagyd, ha én Gormot. Ez a mi kettőnk ügye. A hármunké immáron. És az országé, király! Választanod kell! Vagy megölöd Lamordot — vagy felnyitom e gyűrűt. A csöpp, amit rejt rögtön öl. Trónod talán csak meginog. De később...
- Fortinbras: Egyszer azt mondtam, engem az erőszak nemzett: Hamlet király és az ellene való tiltakozás szült. Anyám, szegény, akit nem is ismertem. Amint látod, itt nem Hamlet királynak képe függ — hanem a testvéremé, akit viszont nem az én anyám szült. Van tehát harmadik megoldás. Tertium datur — ennyit én is tudok latinul.
- Astrid: Ha van, cselekedd! Tegyéél valamit — másképp... hisz mondtam már. Ne ismételd. A születendő gyermekemre esküszöm, hogy ártatlan vagyok fejedelemférjem halálában: a beteg szíve vitte el. Halálában ugyan nem voltam mellette, de medicinus doktor látta persze. Meg a pap is. Egyik sem vádolt senkit. Csak az a szóbeszéd. Meg te, az imént. És engem! Iszonyat!
- Fortinbras: Hiszek neked, Astrid, mondtam már: ne haragudj. Ismét — királyként is! — csak azt mondom: arról beszélj, amiért Lamord halálát kívánod.
- Astrid: *(Hirtelen ötlettel)* Hívasd ide Horatiót!
- Fortinbras: *(Megütközve)* Horatio? Az előbb...
- Astrid: *(Szavába vágva)* Az az előbb volt... De ő igazolni fog... bizonyos dolgokat. Mert hátha... ezek után... nem hinnél nekem. És nincs idő bizonygatásra. Ki tudja, kinek és mi a szándéka Lamorddal. Ki is engedhetik. *(Csönget)*
- Fortinbras: Ne állíts engem, a királyt, kész helyzet elé! Különben... tedd, amit jónak látsz.
- Astrid: Teszem, királyom és uram. *(Összeszedi-rendbeteszi magát)*

- Katona: *(Megáll a kinyílt ajtóban)* Felségtek parancsára.
- Astrid: Osrick, az udvarmesterem késedelem nélkül menjen a városi fogadóba. Gondja legyen rá, hogy a Lamord nevű... rabhoz senki be ne menjen, vele szót ne váltson, tőle üzenetet át ne vegyen és a többi. A rab ott maradjon, Osrick is, míg másképpen nem intézkedünk.
- Katona: Igenis, felség. Távozhatom?
- Astrid: Horatio magister, akit a színészek között találni, késedelem nélkül ide jöjjön. A futár tegye hozzá: tanácsát kérjük. Mehetsz.
- Katona: Parancsára, felség. *(El)*
- Fortinbras: Nem akartam közbeszólni, de a fogadó Helsingör városáé. A fogadósnak is a városi őrséget kellett volna hívnia..., miért Osrickhoz fordult?
- Astrid: Az ő embere...
- Fortinbras: Senki nem lehet immár senkinek sem „az embere”! Mindenki önmagáé — illetve Dániáé, amelynek akarata a királyban összpontosul! A fogadás a város bérlője, nem embere. Osrick a királyné udvarmestere, nem a te embered.
- Astrid: Most nincs idő múltat és jelent összevetni. Én sem vagyok abban az állapotban, hogy... rá ne járjon a szám a régi szavakra.
- Fortinbras: Nem a szavakon múlik. A viszonylatokon. Úgy látszik, igaza van Horatióknak.
- Astrid: Tudom, nem szíveled Osrickot. Végére én sem. De olykor... hasznos. Az ilyesmit ő elintézi. S a szabályokat sem éri sérelem.
- Fortinbras: Azt, valóban, aligha. Mondd hát, ami... kettőnkre tartozik. De most ne... azt. Hogy te és Lamord... Azt nem most és nem itt beszéljük meg: nem királyi párként. *(Sóhaj)*
- Astrid: *(Felkel a székből, odalép az ülő Fortinbrashoz, kezét a kezére teszi)* Ezt... érinteni fogom csak, mint most a kezedet. Mert nem választható el a történettől. És most érintem, mert Horatio nem-sokára itt lesz... és bármennyire becsülöm is tisztességéért, eszéért, hűségéért — ezt nem kell tudnia. Senkinek sem, csak neked, de most — nem később! És most visszaülök, mert nem fogtad meg a kezem, pedig... jó lett volna. Én... erős vagyok, ha asszony is. De most jobb lesz megint amott. *(A karosszékre ül vissza)*
- Fortinbras: Hallgatlak, Astridom.
- Astrid: Emlékszel-e, hogy mikor megérkeztem ide gyászban és koporsóval, azt mondtam neked: sikerült hát, egyetlenem!
- Fortinbras: Ezt mondtad. És én arra értettem, hogy... megválasztottak Dánia királyává.
- Astrid: Én meg úgy értettem: hogy *megválaszthattak* Dánia királyává. A különbség szóban parányi. De ami mögötte van: igen nagy. Koporsók, mind az öt belefér, de az élet is hazugságaival-

igazságaival együtt. Én azt akartam, hogy vedd meg a lábad e földön, Fortinbras. Örökölt földeden. Mert én úgy gyűlölöm az erőszakot, hogy még erőszakot is képes vagyok alkalmazni, hogy legyőzzem. Én nem Dánia vagyok, mint Gertrúd volt szegény, aki elvesztvén az urát, legott az új király alá hanyatlik. Én Norvégiához vagyok hasonlatos, de nem ahhoz, amelyet szegény anyád jelképezett, aki azt hitte, úgy tartja meg a hűbéres trónocskán az urát, ha enged a nagy Hamlet öfelsége erőszakának. Én az a Norvégia vagyok, Fortinbras, amely a maga szülöttét akarja látni Dánia élén, mert csak így léphet előbbre, följebb maga is. Amikor tehát igazságot szolgáltatam halott anyádnak és urának, úgy tettem azt, mint Norvégia tette volna — de én tehettem csak, érette és éretted, Fortinbras. De nem tehettem Lamord nélkül. Eszköz volt — talán rossz. De nem volt más. Nézz Hamletre, a példaképre! Habozás nélkül megölette Rosencrantzot és Guildensternét élete, és Claudiussal szemben való igazáért. Ölt — amit a jó cél nem szentesít ugyan, de ha végképp nincs más megoldás, megenged. Én nem öltem: öleltem. Egyszer. Hidegen, számításból. Bűn volt? Te döntöd el, meg tán az Isten egyszer. Erről ennyit. Tán annyit még: Lamord veszködött értem. Szeretted? Ugyan. Az ő fajtájú férfi csak önmagát képes szeretni. De kívánt. És annyira, hogy mindent megtett volna... azért a néhány percért.

Fortinbras:

Várj. Lépteket hallottam.

(Kopognak)

Horatio:

(Be) Felség! Nagyasszony!

Fortinbras:

Hívattunk, Horatio. Hogy végül is miért, azt majd csak akkor közölhetem, ha — együtt — meghallgattuk a királyné elbeszélését. Arcunkon láthatod, hogy nehéz... a szó, de hát súlyos mondókát görget. Kérlek, hallgasd meg velem együtt. És bármit hallasz is — ne keljen benned indulat a királyné ellenében. Nehéz órákat él — emlékei is súlyosak. És mindez együtt nehezebb talán, mint majd amaz órája lesz, mikoron teste terhet hozza napvilágra.

Horatio:

(Komolyan) Értem felségedet. *(A királynéhez)* S neked, felséges asszony, tán megkönnyíti... emlékednek fölidézését, ha annyit mondok: a tomboló Lamord — ott legalábbis — szóval sem említett... semmit, ami akár téged, felség, akár... az elmondandó történetet illeti.

Astrid:

(Tágranyílt szemmel) Te... tudod, mit akarok... elbeszélni?

Horatio:

Sejtem, nagyasszonyom. És amennyire tőlem telik, igyekszem majd... tanáccsal is segíteni.

- Fortinbras: Köszönöm, Horatio. Hallgatunk, királyné asszonyom.
- Astrid: Ott tartottam, Horatio, hogy ez a Lamord... ez a Lamord lovag, mikor...
- Horatio: *(Segítve, tapintatosan átemelve Astridot szava gátján)* itt járt, az udvarban, s Claudius lovasmutatványával elkápráztatta, megdicsérte Laertes vívótudását...
- Astrid: *(Hálás mosolyfélével)* Igen akkor... más kápráztatásra is vállalkozott, ami... az én gondolatom volt — ő csak megvalósította. Mint neked is mondtam, Horatio, ott nálad, a mi sötét fenyőink földjén annyi legenda, mese járja sírjuktól visszajáró szellemekről, meg aztán... olvastam is hasonlót... szóval, régi lovagszokás szerint, mint tudjátok, a párbaj előtt Hamlet király és ellenfele páncélt cserélt. Így a győztes sisakja, vértje a vesztesen maradt, nem temettük az öreg Fortinbrasszal el: a norvég kincstár őrizte, emlékeztetőül. Mikor Lamord lovagot Claudiushoz... küldtük, én vele adtam e vasruhát. Mint néki meghagytam, ebbe öltözött egy-néhány éjszaka végiglépdelt a bástyákon a ködben, jól tudván, hogy a babonás, egyszerű katonák úgysem mernek hozzá közelíteni, mert kísértetnek vélik, Hamlet király szellemének. Szegény Hamlet királyfit, akinek lelke úgyis zaklatott volt, és szeretett atyját idézte képzeletében, mint minden gyászoló — e látomásnak híre megerősítette gyanújában. Mikor meg hírül vettem, hogy Hamletet Claudius Angliába küldi, úgy éreztem, segítsek Hamletnek is, meg Fortinbras ügyének is, ha kiragadjuk őt a két lator közül és... így Lamord, felhasználva, hogy annyi kalózhajó leesett a tengeren... akkoriban, beérte Hamlet hajóját és átmentette őt a mi hajónkra. Fortinbras származásának titkát Hamlettel ő közölte, így láttam helyesnek.
- Horatio: *(Fortinbrashoz)* Szóltam erről, felség, még annak idején a fogadóban. Csak nem tudtam, hogy...
- Astrid: ... hogy én küldtem Lamordot. De én küldtem. És Voltimand követtel is én beszéltem. És a norvég királyt, szegényt, vajon ki vette rá, hogy Fortinbrast a haddal Dánián át ama bizonyos lengyel kalandra küldje? Én, aki a tehetetlen férfi és a Claudistól rettegő királyka ágya és trónja fölött megálltam, mint Caterine Sforza ama várfokon. De nem álltam meg az időben! Rokonaim révén Mecklenburgot is már nemcsak a brandenburgi választót beszéltem rá, hogy ne adjon átvonulást a hadnak — mivégre hagyta volna el a dán határt, Fortinbrasom? Ismertelek — és hadinépedet is ismertem, norvégi népemet. Tudtam, mert tudhatam, hogy a hadra kelt nép lépte megrengeti Claudius alatt az úgyis ingatag trónt. Olyannyira legalább, hogy a megtagadott földeket átengedi önként, hiszen minden zsarnok uralkodó fél. Legjobban azoktól, akikre népe fölnéz és nem azért, mert har-

sonákkal hirdetik szüntelen: ím, itt vagyok, hanem ott vannak olyanok, hogy az hirdeti őket, nem ragyogóra fényesített trombiták. Ezt tettem, királyom, éretted és érettem. A magam érdekében is? Igen! De hát ellenkezett-é az a magasabb a többeket szolgáló érdekekkel? Nézz Dánia arcára is, Horatio! Megváltozott-é? Meg! Sok kéz emelte Dániát — egyelőre idáig, ameddig az épphogy visszazökkent idő engedé. Befejeztem. Csak annyi még: sohasem szóltam volna erről én királyom és szerelmes uram. Nem akartam, hogy királyságodat másnak köszönd, mint a magad személyének, annak, hogy az vagy, aki, meg hogy mindazok, akik rád adták voksukat. Hamlettől Voltimandig azok, akik. Csak hát... ez a véletlen most, Lamorddal... *(Kis szünet)*

Horatio:

(Halkan, határozottan) Nem véletlen a végtelen idő törvényeit tekintve, nagyasszonyom. Azt pedig, ami benne véletlen és... veszélyes lehet — lehántjuk róla, felség. Én nem hiszek a szeplőtelen fogantatásban. Sem Isten, sem ember, sem hatalom, sem új idő nem szeplőtelenül fogantatik: hanem homályban, verejtékben, fájdalomban inkább. És vérben és mocskokban születik meg: ezért óvjuk meg éppen tisztaságát később. Nem engedhetjük, hogy fecsegés, szóbeszéd, rágalom kikezdje Hamlet testvérenek trónját. A nép ugyan ösztönszerűen megérzi a jó és rossz szagát — de ki tudja, ki és milyen füstölőkkel járna körben, megtévesztve Dániát... Bármi történt a valóságban — az igazság, a közjó és a rend meg nem csorbulhat. Lamord — innen és most tekintvén vissza betöltötte a szerepét. Elmondta és eljátszotta. „A színpadon” nem maradhat: ha szól, annak következményei beláthatatlanok. Ófelsége és szegény magam is megértjük tetteid és...

Fortinbras:

...nagyasszony vagy, királyném. Fölnézek rád, és melléd, ha Isten és idő megengedi... majd felnövök. Nincs bennem csalódás, csak... valami furcsa, eddig nem ismert fájdalom. Hasonló ahhoz, mint amikor észrevétlen egyszerre több az év az ember háta mögött, mint talán előtte. Vagy... akkor éreztem hasonlót, ha lovam hátán fölkaptattam egy fennsíkra és letekinttem. Főnt voltam, és a csöndben meg a szélben ott, magamban, megéreztem, akár az ég alatt gomolygó fellegek soka... Most mond, Horatio, mitévők legyünk. Mit tenne most... Hamlet... az én helyemben?

Horatio:

Lamordot most... Őrzi.

Astrid:

És Osrick ügyel rá, hogy senkivel se beszélhessen!

Horatio:

(Döbbenet) Csak vele magával...! Ez... hiba volt, felséges asszonyom. Megbocsáss, felség: nagy hiba volt.

Astrid:

Ti... ellenségek vagytok, tudom. De azért mégis túlzás...

Fortinbras:

A királyné azért küldte Osrickot, mert csak ő tudhatta „diplo-

matikusan" elintézni, hogy a városi jogot ne sértsük. Lévén nem törvényes mód, hogy... beleavatkozunk Helsingör magisztrátusának hatáskörébe.

Horatio: Voltimand a magisztrátus tagja. Ő jobb lett volna, felség!
Fortinbras: Ő... nem olyan ember, Horatio, tudod. Kemény. Hajóács volt. Nem kérhettük... szabálytalanságra.

Horatio: Valóban... így hát... a „hasznos” Osrick... És ha Lamord neki beszélt? És ki tudja, csak az igazat-é vagy félelmében, keserűségében mindenféle... rágalmakat?

Astrid: Királyom! Mondtam, hogy...

Horatio: Azt nem teheti a király, felséges asszonyom. És veled is csupán az érthető aggodalom mondatja.

Astrid: Hamlet is ölt.

Horatio: Mert nem tehetett mást — ama kettő esetében. Polonius pedig a király helyett halt meg — véletlenül, de persze mégsem úgy... Lamord nem az az ember, akire szavakkal hatni lehetne, az igaz. Gyáva sem lehet — másképp miért kereste volna szinte a vesztét? Mint később megtudtuk, a kikötői őrhajók fogták el kalózlobogós hajóját a szorosban — az utolsónak megmaradt kalózt, de megszökött. De miért ide?

Fortinbras: Ezt ne kutassuk, Horatio. Itt van — ennyi elég. Sok is, sajnos.

Horatio: Kívánsz vele szólni, királyom?

Astrid: Ne, én uram! Ne!

Fortinbras: Igen, Horatio. De hol? Ide nem hozhatom — már csak jog szerint sem.

Horatio: De fogadóban, felség! Könnyen jöhetsz oda, azzal az ürüggyel például, hogy meg kívánod tekinteni a Hamlet történet... egy jelenetét... mondjuk, az angol színészeket, a látszat ez lehet. Magam is ott leszek szükség esetére, úgyis van még dolgom a tragédiajátzókkal.

Fortinbras: Így legyen hát.

Astrid: Féltelek.

Fortinbras: Én nem félek Lamordtól. Tőle sem. De amit Osrickről mondtál, Horatio, az... még megoldandó.

Astrid: Azt vállalom! Osrick az én udvarmesterem: tőlem függ, tudja. És érdekei ellen való lenne, ha... visszaélne bármivel is, amit esetleg... Lamordtól hallott.

Fortinbras: *(Csönget)*

Katona: *(Be)* Felség!

Fortinbras: Kéretem Voltimand főkamrás urat. Sietősen.

(Kortina le)

3. közzjáték

(A kurtina előtt)

- Astrid: (A katonához) A király kilovagolt? (Mintegy magában) Nem is szólt... Figyelj! A folyosó üres legyen. Állj magad is valahol észrevétlen, míg Osrick úr ez ajtón nem kopogtat. Majd én beengedem. Ha tapsolok, bejössz. És teszed, amit parancsolok. Most hagyj magamra. Várj! Norvégiai vagy?
- Katona: Igen, felség. Gorm százados alatt szolgáltam azelőtt.
- Astrid: Jól van. Mehetsz.
- Katona: (El)
- Astrid: (Néhány lépést tesz fel és alá, izgatott, forgatja bal kezén a gyűrűt, időnként jobbra a terhére simul. Kis szünet)
- Osrick: (Be: szokásosan alázatoskodik, de látszik rajta, hogy Lamordtól jön, tehát értékesíthetőnek vélt „információk” birtokosa) Felség! Voltimand főkamrás felváltott a fogoly őrzésében s ideparancsolt a te nevedben.
- Astrid: Enélkül is idősiettel volna, nem?
- Osrick: (Mosolyogva) Királyném előtt semmi nem marad titokban.
- Astrid: A... kalóz senkivel ne váltson szót. Úgy parancsolta a király.
- Osrick: (Szemtelenül) Nem őfelsége, asszonyom. Te hagyta meg. Persze, megvolt... az okod rá. (Közelebb jön) Ne félj, szépséges királyasszony. Én nemesúr vagyok. Nem... árulom el múltad titkait a királynak.
- Astrid: Ha...?
- Osrick: (Megbotránkozva) Felség! Mylady!
- Astrid: Miért szólítasz angolul?
- Osrick: Afféle szokás... Hiszen tudod, felséges asszonyom, hogy az angol követtel én tartom... külhoni érdekű kapcsolatainkat. És ez most nagy szerencse — így elnémíthatom Lamordot akár ott, a börtönben, ha akarod —, csak tőled függ, nagyasszony! A te... engedékenységedtől.
- Astrid: (Tettetett könnyedséggel) Azt hiszem, kezdem érteni. Ügyes vagy, Osrick úr, és... célratörő. Igazi férfi. Nos, előbb tán arról, hogyan némítanád el... a fecsegő Lamordot?
- Osrick: Felség! Lord Raleigh, az angol követ ittjártakor felkért bizonyos... viszonzásra Rosencrantz és Guildenstern... eltakarításáért. Nekik is van egy nemkívánatos... személyük.
- Astrid: Ki? És... itt, Dániában?
- Osrick: Ez... államtitok, felség. Mindkét királyságé. Elég annyi, megérkezne. De úgy látszik, szagot kapott, és honn maradt. Van viszont a lordtól pecsétetes írásom, mely szerint e bajkeverő halála a két szomszédos királyságnak közös érdeke.

- Astrid: Megmutatnád? Vagy... név van rajta? Akkor természetesen nem kívánok nyilván hasznos... diplomáciai titkaidba lesni.
- Osrick: Nincs rajta név. S hogy higgy nekem, megmutatom. Íme. (*Belső zsebéből pecsétes írást vesz elő és felolvassa*) Hic magister mimus requiescat in pace vivant nostra regna. A vesszőt a „pace” után tettem. Így annyit tesz, hogy az alakosok, színészek mestere.
- Astrid: Érted! „Az alakos mesterkedő nyugodjék békében” — így is érthető, s Lamordra éppen illik.
- Osrick: (*Elteszi a papírt*) Amint látod tehát, királyném, eltemethetem titkaidat úgy, hogy még egyúttal szolgálatot is teszek Dániának és az angol szomszédnak, ki most még hatalmasabb.
- Astrid: Tudom. Azt mondd, amiért jöttél.
- Osrick: Nehéz így, felséges asszonyom. Ilyen... hivatalosan, hogy úgy mondjam. (*Nekibátorodva*) Szépséges nagyasszonyom! Én férfi vagyok, mint magad is... észrevenni kegyeskedtél. (*Közelebb megy*) És ahogyan előző férjedet, a norvég fejedelmet Lamord... megsegítette abban, hogy hamarabb viseljen égi koronát inkább, sem mint...
- Astrid: Ezt mondta neked Lamord? Hogy ezt tette?
- Osrick: (*Hazudik persze, blöfföl*) Ilyesmit, felség.
- Astrid: (*Tapsol*)
- Osrick: (*Kardjára teszi a kezét*) Ne te ölesd meg, felség! Mondtam, hogy...
- Katona: (*Be*) Felség?
- Astrid: Hozz italt nekünk. Fülledt idő van.
- Katona: Igenis, felség. (*El*)
- Osrick: (*Megnyugodva elereszti a kardját*) Látom, nagyasszonyom, jól érted iménti szavaimat. Néhány korty mellett magam is könnyebben... szólok. Különösen, ha nemcsak a királyné, hanem a felséges asszony vendégel meg.
- Katona: (*Kis asztalkát hoz, kancsóval, két kis kehellyel*)
- Astrid: Tölts is!
- Osrick: Kérhetném a kegyet, hogy felséges asszonyom saját kezével töltené meg a kelyhet?
- Astrid: (*Szemével a katona jelenlétére utal: Osrick megérti ezt az ő fel-fogása szerint cinkosságot jelentő mozdulatot. A katonához, aki kitöltötte a bort*) Távozhatsz. Az ajtó elöl is.
- Katona: Igenis, felség. (*El*)
- Astrid: (*Kezébe fogja az egyik kelyhet, szemével kívánja Osrickra, mohón felhajtja*)
- Osrick: (*Meghajol, megissza a bort, fenéig*) Nem ülnék inkább, szépséges nagyasszonyom? Kérésem ugyan nem felel meg a protokollumnak, de hát amit mondandó vagyok, az sem annyira a királynénak szól...

- Astrid: Nyilván tudod, hogy hol vagyunk, Osrick... hívünk. A hálószobám előfülkéjében. Itt nincs ülőhely, *(hátramutat)* és oda tán csak nem kívánod, hogy bevezesselek, hogy a király... távol van éppen most?
- Osrick: *(A „most”-ot másképp érti)* „Most” persze nem kérhetem nagyasszonyom e kegyet. De ha Lamorddal végeztem, és...
- Astrid: Akkor majd... talán... Osrick uram. De még mindig nem mondod a lényegét. Vagy... töltsék előbb, mint kérted, a saját kezemmel?
- Osrick: *(Úgy érezve, hogy nyert ügye van)* Ha megteszed, mylady, ez... kegyes engedély számomra, hogy szavaim arra vegyék az irányt, ami férfiszívem és az állam hajója előtt egyaránt célként lebeg. Egyaránt?
- Astrid: Egyaránt?
- Osrick: Egy semmitlen király a trónon: Dánia szégyene! Úr kell oda, asszonyom! Akinek nagy hírű családja, földbirtoka a zálog! Fortinbras a kardjával csak lúdtollakat farag, hogy szerződéseket írjon alá... Még a Hanzával is! A németekkel! Mondván, hogy polgárok, s azért ellenfelei a dán hűbéri-földesúri rendnek, nem azért, mert németek! Kardos király kell, az elveszített tartományokat aki visszaszerzi! S melléd is az kell, asszonyom! Attól fogansz majd fiút, utódot a régi fényű trónra! Én bátor vagyok...
- Astrid: *(Közben háttal fordul Osricknak, és a közönségnek is: nem látszik, amint tölt a kelyhekbe, csak amikor mindkét kehellyel kezeiben visszafordul)* A bátorságodra hát — s az új Dániára, Osrickom!
- Osrick: Fenékgig! Az kevés... Kezed nyomát és illatát is kiiszom a kehelyből mylady! *(Felhajtja a bort: abban a pillanatban eláll a lélegzete, a szeme kimered, meginog)*
- Astrid: *(A maga kelyhét érintetlenül visszateszi az asztalra)* Mi lelt?
- Osrick: *(Lépne feléje: kardja után nyúlna, de látszik, hogy a mérég már végez vele)* Paraszt, norvégi... szajha... megmérgeztél...
- Astrid: *(Magában inkább)* Horatiónak volt igaza...
- Osrick: Megnézheted... az igazát majd... a fogadóban... ez az utolsó... *(Lerogy, kinyúlik: meghal)*
- Astrid: *(Kifejezéstelenül néz le rá; egyik keze óvón a gyomra táján: odalép a halotthoz, kiveszi a zsebéből a lord pecsétetes levelét és elteszi. Tapsol)*
- Katona: *(Be)* Felség! *(Döbbenet veszi észre a hullát)*
- Astrid: Rám támadt! Takarítsd el, és küldd Poloniát. Ágyasházamban megtalál. Siess. *(El)*
- Katona: *(Vállánál fogva kihúzza a holttestet. Kis szünet, majd kortina fel.)*

3. kép

A városi fogadó udvara ugyanúgy, mint az 1. képben, csak a láncok hiányoznak az ülőkéül szolgáló tönkökről. A Terentius-színpad is eredeti helyén áll: ajtónyílásai fölött a 2. kép álmjelenete szerint való feliratokkal és megfelelően ellátva drapériákkal stb. Alkonyat.

Amikor a függöny felmegy, az angliai színészek közül néhányan a tönkökön ülnek, vagy a színpad szélén, valamennyien egyforma jelmezben, az álarcok egy rakáson a színpad egy sarkán hevernek

1. színész: A fene érti ezt. Miért nem jött meg Marlowe magister?
2. színész: Én azt sem értem: miért kellett volna áthajóznia? Ez a Horatio érti ugyan a dolgát, a darab tűrhető, de hát Marlowe jobb színpadi szerző. Kyd úr is, William Shakespeare-ről nem is beszélve. A Horatio Hamletjéért Marlowe barátunk miért vált volna meg — ha néhány napra is — megszokott whiskyjétől?
3. színész: Bűdös nekem itt valami. Ez az Osrick is... nem azt kérdezte mindjárt, hogy melyikünk Marlowe?
1. színész: Na, most már nem kérdez semmit. Úgy látszik, a nagyon kíváncsiak itt sem hosszabb életűek, mint Londonban.
2. színész: A darab is rövidebb lesz. Szegény Horatio dél óta rágja a pennát odabent a főszereplőkkel. Állítólag az első jelenet egészen elmarad.
3. színész: Pedig az a szellemdolog jó ötlet. Tom dühös is: már szinte hibátlanul tudta minden versét.
1. színész: Tom meg a hibátlanság, eredj már! Úgy ordítja onnan a süllyesztőből azt, hogy „Esküdjetek” — hogy az embert elfogja a röhögés.
4. színész: *(Balról be)* Mégiscsak megmarad a szellem. Csak az a rész marad el, ahol némán kell járnom a katonák előtt a várfokon.
1. színész: Éppen mondom itt, hogy kár lett volna, ha az egész szerepedet kihúzza Horatio. Az az „Esküdjetek”! Öregem, nagy vagy! Remekül csinálod!
4. színész: Hát igen, megfogtam valóban. Peter viszont bosszús. A legjobb mondatát kihúzta a magister. Az a torról maradt hidegsült, emlékeztek. Jó két sor, írhatta volna Marlowe is.
2. színész: Mit számít az, hogy kihúzta, otthon, ha játszuk majd a darabot, úgyis átíratjuk majd valakivel. És akkor megmaradhat a tor is, meg a hidegsült is. A szerző nem szentírás — mikor volt az?
- Horatio: *(Be balról)* Barátaim, a vacsora rátok vár odabent. Mára befejeztük. Csak... arra kérlek benneteket...
3. színész: Értjük, Horatio, ne félj. De hát az a Lamord úgy tukmálta belénk egyik kupát a másik után, ki mert annak ellenállni? Nem lesz

- hiba, ne félj. Tudjuk, hogy jön a király — majd végszavazunk vacsora után ivás helyett.
- Horatio: Jó étvágyat, barátaim.
- (Színészek el)
- Horatio: *(A színpad elé megy: kézmozdulatait jelzik, hogy a mozgásokon, változtatásokon stb. töri a fejét)*
- Voltimand: *(Balról be: látva Horatio töprengését, hagyja egy kicsit, csak mikor az őt észreveszi, akkor szól)* Látom, töröd a fejed, Horatio. Magam is azt teszem. Ismered te egyáltalán ezt a Lamordot?
- Horatio: Csak itt láttam: akkor részeg volt és kötekedett meg üvöltözött, hogy ő Lamord „lovag”. De hát ez előfordult mással is már. Nem ismerem, milyen valóban.
- Voltimand: Osricknak nyilván fecsegett. Nekem egy szót sem szólt. Igaz, nem is faggattam. Osrick... igazgad volt, Horatio.
- Horatio: Ha valamire büszke vagyok, Voltimand, hát az nem más, mint-hogy Osrick az ellenségem volt. Úgy látszik, én mindent elveszíték. Már ellenségem sincs.
- Voltimand: Mit vesztettél el Horatio még? Két tanácsúr is megígérte, hogy kimódolják a polgárjogod dolgát.
- Horatio: Köszönöm, Voltimand, de nem Wittenbergre gondoltam. Arra, hogy ezt hittem: a magam módján segítettem abban, hogy Fortinbrast mint egyetlen jelöltet a választás emelje trónra. Aztán... kiderült, hogy... *(keserűen)* még ez a Lamord is többet cselekedhetett, mint én. És a királyné... remélem, nem történt semmi... baja... tudod, mire gondolok.
- Voltimand: Nem esett baja, Horatio. Sem neki, sem a magzatnak. Ófelsége mindenestre mellette van, s a medicus is kotyvasztott valamit. Ez hát nem gond. De mi legyen Lamorddal? Igaz, kalózként fogták el...
- Horatio: • De nem kalóz a szerencsétlen. Csak hát... egyszer kalózt játszott, és mint a makacs kölyök az egyszer megengedett, másszor megtiltott játékot, nem tudta abbahagyni. Hiszen tudod immár a történetet. Kalózként semmi esetre sem végezhető ki: végtére is nincs bizonyíték rá, hogy e szerepben valóban tett-é olyasmit, amiért kötél jár, avagy fejvesztés.
- Voltimand: A kikötőhatóságnak is ez a véleménye. Hajója üres: csak a legénységnek való pár napi élelem meg édesvíz volt rajta. Még puskapor se a néhány rozsdás ágyúcsőhöz. Kardja is csak neki, egyedül. Persze elvették. Elhoztam: amott van. *(A színpadra mutat)* Ki tudhatja, hogyan dönt őfelsége. Az is lehet, hogy visszaadja neki, ha belátásra tér. Sötétedik: nemsokára itt lesz.
- Horatio: Emlékszel, Voltimand? Itt ültünk akkor is, amikor Fortinbras

herceg odabent öltözött, hogy mint a koronatanács választottja immár, a Kronborgba induljon. Hamlet akkor holtan feküdt ott fenn, most gyilkosainak egyike hallgat helyette. Az ő szava pedig, ha a király kívánja, újra hallik itt majd, egy tűnőben lévő világot jelentő deszkák fölött. Én meg megjelenítettem az alakok arcát... érdekes. Akaratomon kívül egy régi-régi sírfelirat szavait használtam, pedig csak a darabról akartam szólni neked.

Voltimand: Sírfelirat? Nem vettem észre egyetlen olyan szót sem, mely epitháfiumra illenék.

Horatio: Pedig tudom recitálni, ha álmomból költenének is. Vitalis nevű mimus sírfelirata hangzik így, 6-700 éve vésték kőbe. Hallgasd csak: „Megjelenítettem alakok arcát, mozdulatait és beszédét és azt hitték az emberek, hogy egyetlen szájából többen szólnak. Így halálom gyászos napja vélem együtt elragadta mindazokat a személyeket, akik testemben éltek.” Hagyjuk a halált. A fogadós?

Voltimand: Afölötti örömeiben, hogy Osricktól megszabadult, kezes és készséges. Egy szóra beleegyezett, hogy ma este a haszna elmaradjon: az ivó zárva van.

Horatio: Nem kellett volna a foglyot pincébe zárni. Csak még jobban megvadítja. De nem vétkezett. Nem volna Dániában elég pince, Voltimandom, ha Lamord másait mind azokban tartanátok fogva. S miért hajtsa fejét egy nyirkos pincebolt alá a király is? Nem látok okot rá, hogy szinte lopva, bujkálva szóljon a rabbal.

Voltimand: Igazad lehet.

Horatio: Igazam van! Egyebem sincsen már.

Voltimand: *(Elmosolyodik)* Van, no. Majd meglátom, mit tehetek. Küldök a királyért. Itt várd meg őt és persze csak magad. *(El)*

Horatio: *(Kiszól a bal szélen)* Tom! Gyere már egy pillanatra csak! Hozd a szöveged is!

4. színész: *(Be balról)* Itt vagyok, Horatio. S nem szellem-alakban. Érzem a gyomromon: malachús nyugszik abban, sörrel szenteltem be, kellő áhítattal. *(Észrevéve, hogy Horatio arca az esti homályban is láthatóan komoly)* Nem marhászkodom, no. *(Szétnéz)* De olyan sötét lett itt, hogy az embernek játszania kell, a szavakkal legalább, vagy füttyögetni, hogy ne borsódzon a háta.

Horatio: Lépj csak fel a színpadra, kérlek!

4. színész: *(Föllép)* Változtatsz megint?

Horatio: Igen, de nem a te szerepeden. Mikor bejössz, ugye, Bernardo ezt mondja: „Szakasztott olyan, mint Hamlet király volt.” Most valaki elbeszelné a két király párbaját, a pecsétes írást, Fortinbras hadikészületeit..., igen. És akkor visszajössz megint... Csak... vigyázni kell... e szöveggel... Nehogy a nézők azt higgyék, hogy Claudius a rézágyúkat azért öntötte, mert Fortinbras meg-

- szállással fenyegette az országot... Ha valaki, hát Fortinbras nem akarta megszállni Dániát... Ebben a jelenetben már nem kell visszajönnöd. Csak később, mikor... tudod, no.
4. színész: Csak ezért hívtál? *(Lekászalódi)* Már megbocsáss, ezért így jóllakottan kár volt felkászalódnom a színpadra. *(Sóhaj)* De hát mindent a művészetért!
- Horatio: *(Elmosolyodik)* Köszönöm, Tom. Nem vagy kíváncsi arra az alakra, akit játszol?
4. színész: Úgy érted, hogy ideidézned a szellemet? Ne tréfálj...
- Horatio: Te meg ne légy babonás. Nem szellem az szegény. És testi valójában itt lesz nemsokára. Gondoltam, érdekelné a mozgása, gesztusai.
4. színész: Miért? Az én mozgásom, gesztusaim nem jók?
- Horatio: Dehogynem, dehogynem. Csak...
4. színész: Már megbocsáss, barátom, de így nem megy. Negyedórája még abban állapotunk meg, hogy egész iménti néma jelenetem kimarad. És csak akkor jövök be, mikor majd Petterrel — azaz Hamlettel szólok. Ha szüntelen megmásítod a darabot, mi is belezavarodunk, nemcsak te. Mi van veled?
- Horatio: Velem semmi, Tom. Az idő... azzal van valami, magam sem tudom. Voltimand meghagyta: magam várjak itt... Nem tartalak föl tovább. Köszönöm.
4. színész: Hát csak gondolkodj, barátom. De a királynak, ha mindenáram valami részletet akarsz bemutatni, olyat válassz, ami már végleges. Mi — valameddig — megértjük ezeket a változtatásokat. De ő — hogy úgy mondjam — „civil.”
- Horatio: Így lesz. Majd Claudius trónbeszédét vesszük, a második színt. Ott együtt lehet majdnem valamennyi szereplő. Igaz, az jó lesz. *(Mintegy magának idézi, a másiktól el is feledkezve: a 4. színész közben el)* Azt mondja a király: „Bár Hamlet testvérünk halála miatt gyászolunk, megözvegyült ángyunkat nőül vettük...” Nem. Ez sem maradhat így. Félreérthető. Majd átjavítom. *(Észreveszi, hogy egyedül maradt)*
- Fortinbras: *(Be)* Magad vagy, Horatióm?
- Horatio: Magam, fölség. Hátam mögött *(mutatja)* álarcok rakáson, előttem meg egy kard. *(A Lamord kardjára ér)*
- Fortinbras: Osrick álarcai lehullottak immár.
- Horatio: Le, fölség. Talán azért is szóltam így.
- Fortinbras: Hibáztam, hogy meghagytam az udvarnál. Igazad volt. De látod, a kalózkodat szétverettem. És az eredmény: Lamord itt, Helsingörben. Megalkudtam bizonyos... viszonyokkal: Osrick maradt. Nem alkudtam meg: Lamord előkerült. És ketten együtt összefogtak a végre megszilárdult rend, a trón, a jövő romlására...

— Megvívok vele. Nincs más megoldás. Végtére is nem ölt: nem büntethetem halállal.

Horatio: Ezt nem teheted, fölség. A véletlen nem dönthet. Emlékeztetek ama régi párbajra. Nem léphetsz vissza eszközért a múltba, még akkor sem, ha a megtestesült múlton akarsz győzni: Lamord fölött.

Fortinbras: Hamlet is megvívott Laertessel.

Horatio: Az más, uram. Ne felejtse el: Hamletnek egyetlen zsarnokon kellett győznie. Claudiuson. A te dolgod, fölség, megvallom: nehezebb. A viszonyokat kell legyőzned: a testetlen, mégis ezerkezű zsarnokot. Ez nem király: nem fúnak előtte harsonákat. Éppenhogy csönd kíséri. És a fejekben áll a trónja, a láthatatlan láncokban feszül uralma: a viszonyokban, ember és ember közt. Osrick, Lamord, lásd, mint magad mondtad: más—más döntéseid nyomán lehettek itt. De mind a ketten eszközemberek. Márpedig ha ember eszközzé lesz csupán egy másik ember kezében, bárkiében — veszélyes lesz. Akár az a kard amott.

Fortinbras: Lamord — lovag. A kard a mindene. Azt hiszi: az a szabadság.

Horatio: Kinek — mi, fölség. Nehéz eldönteni, melyik eszköz ember-telenebb: a fegyver-é, amely az embert mindenestől halálba küldi, vagy az a másik megnevezhetetlen, ami az emberben az emberit pusztítja. Ezzel vívj meg, uram. Ne Lamorddal. Hadd szóljak veled én előbb. Engem nem ismer — és sem ismerem. Személyes indulat nincs bennünk egymás ellen. Ha nem tudok szót érteni veled, még mindig nem késő. Voltimand is — te is, uram, megpróbálhatjátok még belátásra bírni. De előbb csak ki kéni tudnunk, mit tartogat: Osrick és közte miről esett szó.

Fortinbras: A fogadót körülvéttem: meg nem szökhet...

Horatio: Mért szökne meg uram? Hiszen épp idejött előbb, ha részegen is. Most ugyan fogoly, de hát azt ő is tudja, hogy kocsmái verekedésért — egy lovagot — nem sújthat különösebb büntetés. Hacsak... nem öl... De hát azt nem tette. *(Észrevéve, hogy Fortinbras a kardra néz)* Most meg éppen nem tenné, ha arra gondolsz, felség. Kijózanodott immár, és szabadulni akar... Erről jut eszembe. Én... nem tartozom az udvarhoz: nincs semmiféle tisztetem. Nem ígérhetek hát Lamordnak semmit. Vagy... ígérhetek? Netán pénzt? Mondom: nem ismerem őt.

Fortinbras: Lamord köp a pénzre, Horatio. Valahol a régi normann világban él: állam, pénz, rend — ilyesmi néki idegen. De megint mondom: lovagnak tartja magát. Az eskü szent előtte. Meg... a választott hölgy szolgálata például. Hiszen... tudod... Nem bánom: próbálkozz veled. A szó neked kezes szerszámod. Ha hasztalan a szó — a kardom jön. Nincs más megoldás.

Horatio: Lesz, uram. Várakozz... talán... az angol színjátszókkal meg Vol-

timanggal. Érdekes, színes emberek. Legalább elvonják a figyelmedet... addig is... gondjaidtól. Sajnos, Marlowe magister megdolta magát. Pedig szerettem volna, ha... segít. De ti is... talán addig átlapoznátok szerény szöveg-próbálkozásaimat. Még... van rajtuk javítanivaló persze. De majd ha Lamord ügyét rendeztük — én bízom, hogy sikerül, hiszen ember ő is, miért ne hajlana a jó szóra... Szóval, *utána* majd bemutatnám neked, fölség, az egyik részt.

Fortinbras: Jól van, Horatio. Akkor hát... küldjük a foglyot. De vigyázz magadra! Itt ez a tör. Ide teszem. *(Az asztalra teszi)*

Horatio: Ti vigyázatok, uram. Engem nem ismer — miért törne ellenem? Mit veszíthetek? Legföljebb egy kis időt. *(Észrevéve, hogy Fortinbras már indulna)* Fölség! Még valamit. Lamordnak nem kell tudnia, hogy ki várja. Az efféle... harcias lovag a magamfajta... magisternépet eleve utálja és megveti. Annyit mondj csak neki: egy ember szólna vele.

Fortinbras: Igazad van. Ezt mondjuk majd. És... köszönöm, előre is. *(El)*

Horatio: *(A T.-színpad elé áll, annak háttal, így szembe nézhet a baloldali bejáráttal, ahonnan Lamordot várja. A néző — és a majd belépő Lamord — számára a rendezés olyan képet teremtsen, amely szinte szuggerálja, hogy a törön át, Horatió keresztül vezet az — egyetlen — út a kardig, amely Lamord szabadságának jelképe)*
Lamord: *(Be jobbról. Előre néz, kicsit gondolkodik. A látvány amelynek fő elemeit — tör, Horatio, kard a színpadon — külön fény emelje ki, a helyzetet egyértelművé teszi számára. Közelít Horatio felé, egyetlen szó nélkül. Az asztalt elhagyva, arról felveszi a tör, de Horatio számára láthatatlanul: mondjuk, ruhájával-köpenyével takarva a mozdulatot)* Te vagy a magister?

Horatio: *(Bólint)*

Lamord: *(Megáll Horatio előtt: a tör megvillan: Horatio összeroskad. A Terentius-színpad „Hamlet”-ajtájára fénykéve esik: függőnye elhúzódik. A fény lassan elhomályosul, érzékeltetve Horatio halálát. — Lamord elteszi a tör)* Először öltem... fegyvertelen. De hát először... nem voltam szabad. Ez volt a föltétel. *(A színpadig lépked, elveszi onnan a kardját. Kiáltva)* Hé! Halljátok! Lamord lovag először ölt meg fegyvertelen embert! Gyalázatos feltétel volt — de hát élni akartam.

Fortinbras: *(Voltimand, a fogadós, a színészek, katonák mind be, sietve)*

Fortinbras: Fogjátok meg a gyalázatos!

Lamord: *(Annyira meglepődni látszik, hogy mozdulatlanul várja, míg a katonák körülveszik és megragadják)* Fortinbras! Király! Hát ennyit ér a szó, a pecsétes írás, meg az eskü az országodban?!

Fortinbras: Mit beszélsz, gyilkos?! És én még... loagnak hittem!

Lamord: *(Megrázza magát, de a katonák nem engedik Fortinbrashoz)* Ha

már... így állunk, parancsold le rólam fogdmegeid kezét. És ide figyelj, király! Én, Lamord, lovag maradtam — és vagyok. Eskümet megtartottam és megtartom. Nem lesz nehéz: kalózként fogtatok el — most meg ti, valamennyien komédiások azt játszatok, hogy öltem, önként, nem királyi parancsra — tudom, hogy néhány perc és nem leszek többé.

Voltimand:

Ezt az utóbbit, jól tudod, valóban.

Lamord:

Akkor mit nem tudok jól? Nem udvarmesteretek jött-é hozzám pince-börtönbe? Nem felmutatta-é a pecsétes írást, hogy a magister halála államérdek? Nem megmondta-é, ha megteszem: szabad vagyok? Nem megesketett-é, hogy megteszem?

Fortinbras:

Osrick!

Voltimand:

Az átkozott...

A fogadós:

Én mindig mondtam, hogy...

4. színész:

Shut up, son of a bitch!

Fortinbras:

Te lovag, hittél egy gazembernek!

Lamord:

Nemesúrnak, király! Nem a te udvarodból való-é?

Fortinbras:

Volt, valóban, sajnos. Immár halott. Ha tudni akarod: Astridom ölte meg. A királyné. Akire rátámadt.

Lamord:

De hát az írás... És azt mondta a gazember: hajómon rablott kincseket és megköltözött halott foglyokat találtak. Tudtam: itt, Dániában az efféle „találás”... megeshet. Claudius büszkén beszélt el ilyen... eseteket.

Fortinbras:

Voltimand, eredj a fogollyal. Magyarázd el neki, amit kell még. Látón legyen a megérdemelt halálé. Vigyétek.

Lamord:

Egy szó még... A királynénak... nem esett bántódása?

Fortinbras:

Nem.

Lamord:

(Nézi Fortinbrast: talán szólna is, aztán lehajtja a fejét: Voltimandhoz) Akkor hát... menjünk, uram. Szeretnék mihamarabb... odaát lenni ... magam is.

Fortinbras:

Ti, kik sápadtan és remegve álltok *(Elakad a szava)*

4. színész:

„Néma, de látva-nézők e darabnál” — így mondja tovább Hamlet szövege...

Fortinbras:

Igen, ti, akiket Horatio az igazság megjelenítéséért választott, emeljétek föl őt *(a T.-színpadra mutat)* az emelvényre. Ha Gorm most itt volna... de nincs itt... *(Egy katonához)* Add ide a köpenyedet! *(Elveszi tőle)*

1. 2. 3. 4. színész:

(Felemelik Horatio testét, és a deszkák szélére teszik)

Fortinbras:

(Ráteríti a katonaköpenyt)

Katona:

Lőjünk sort, felség?

Voltimand:

(Be) Felség! A tör... nála maradt. Csak a kardot vettük el. Vége.

Fortinbras:

Nem e világról való volt: a múlt kísértete. Ne essék róla szó. *(A katonához)* Ne lőjétek sort, fiam. Ne fegyvereknek füstje és zaja boruljon Horatio felé. Egy pillanatnyi csönd most itt: hangtalanul

- is szóló hallgatás. Magánya véle halt: vegyük körül. *(Kis szünet)*
Nem volt élteben helsingőri polgár: fogadja be testét e föld. Nem
jutott neki tér: visszhangozza hát szándékait az idő. E színpadot
a várrom Hamlet és Horatio házának udvarán állítsa fel, őrizze
meg, mert szavuk ide visszatér bizonylyal.
- Voltimand: Így lesz, királyom.
1. színész: *(Társaihoz)* Úgy vélem, értem, mit kíván a fölség.
Fortinbras: *(A színészekhez)* Térjetez haza, barátaim. Vigyétek magatokkal,
amit Hamlet testvérem történetéről Horatio szava s kezeírása
mondott.
2. színész: Visszük, felség. Fájdalmunk hajóján fényes vitorlást bont a szép
öröm.
3. színész: S otthon majd Kyd, jeles tragédiáknak írója...
4. színész: ...vagy maga William... Shakespeare, igen, a mester...
1. színész: ...akinek meghalt kistfia Hamlet nevet viselt, Hamlet királyfi
nevéhez hasonlót.
- Fortinbras: Egyikük hát, vagy mindketten — mesteri kéz állítson már-
ványnál maradóbb emléket Hamletnek, Horatio feladatát betel-
jesítve mintegy. Néki is, akit vállalt halál emel föl, adassék némi
szó az emelt tereken. Az ember útján meg-megtorpanó, de többé
ki nem zökkenő időben..

— Fügöny —

UTÓSZÓ

Niklai Ádám (1924—1985) *Horatio* c. drámája értékes örökség, mellyel illő — ha így, fájdalmasan, utólag is — sáfárkodnunk. Ezt jelzi a jelen kötet is.

A mű keletkezéstörténete 1979—80 közé tehető. Akkor szó volt arról is, hogy a Csokonai Színház műsorára tűzi, ámde e könyv egyik lektorát (Székelyhidi Ágostont) idézve: „Méltatlan praktikák miatt erre nem került sor.” Holott elkészült(!) az itt olvasható dráma, hatalmas kulturális örökséget görgető módjához képest, „színháziasítottabb” változata is: „Alakosok” (Horatio halála) címmel. Ez, az alaptémát megőrizve, pergőbbé tette az eredeti cselekményt, amelyet sietős mikrorokorunk kevésbé viselt volna el színpadon.

Holott, ideje lenne, hogy „Debrecen-Ó-Kikötő” főlvállalja az „új kikötőt” is. Niklai — még időben — ráeszmélt arra, hogy süppedünk is, ha ó-porunkba fulladunk. Világirodalmilag és színháztörténetileg szólván, csatlakozott azokhoz a hosszú áramlatokhoz, amelyek sokszor megpróbálták a Hamlet-történet esetleges, potenciális, sőt logikus folytatásába belegendolni. Csak a félműltről szólóvást, az újragondolásokat — alkalmasint — a Brook/Koot-féle „Royal Shakespeare Company”-előadások indították el, de majd csak ugyanakkor (az 1960-as években) kerültek előtérbe a „mellékszereplők”. Mint például Tom Stoppard *Rosencrantz és Guildenstern Halott* (1966—67) c. drámájában, mely szintén *Hamlet*-parafrázis, bár cselekményét tekintve egyidejű az alapművel, és az esztéták sem tudtak jobbat tenni, mint besorolni Stoppardot a „kezdő abszurdisták” közé. Hanem azóta telt-múlt az idő, és a „Paraszt-Biblia” mellé a „Paraszt-Hamlet” is felsorakozott. A közelmúltban Bodolay Géza 1987-es, sok vitát kiváltó, szegedi *Hamlet*-rendezése Fortinbrast amolyan Mussolini-szerű figuraként ábrázolta (már a találkozás-jelenetben is ő beszélt a százados helyett!), aki jön-lát-győz... A kérdés változatlan jelenlévőségét igazolta még Pozsgai Zsolt szintén *Horatio* c. drámája, melyet 1988-ban mutatták be Zalaegerszegen, az ún. „Magyar dráma nyílt fórumán”. Először esetleges átfedésekre gyanakodtunk, de szerencsére csak a dramatizált státus- és magánproblémák — s így az eleve adott főszereplők: Horatio, Fortinbras — voltak azonosak, semmi más nem.

Niklai Horatio-drámája: történelmi paraboladráma: azaz Horatio a mindenkori humanizmus képviselője az Osrickok kontraszelekciós világában. Mint ilyen, sajnos állandó „pofozópárna” a történelmi — sőt a magánpszichológiai és a (magán)szexuálpatológiai, fejedelmi-udvari és a feltörekvő polgári erők között. Legfeljebb a nála intellektuálisan alacsonyabb, de vele ösztönösen rokonszenvezőkre számíthat (Gorm, Harald stb.)

A dráma magáért beszél — az olvasót legfeljebb háttérinformációkkal segíthetjük. A szöveg — mint mondtam — nagy mennyiségű, nemcsak kulturális, hanem gazdaságtörténeti információval szolgál. Szomorú, hogy Niklai — forráskutatói szándékai ellenére — csak egyetlen (volt) Hanza-város színhelyére jutott el, az igazi

tethelyekre nem engedte, miért miért se, az akkori (kultúrának is nevezett) politika. Amennyire tehette, így is hihetetlen precizitással tanulmányozta az elérhető háttéranyagot.

Szemben más változatokkal, Niklai korántsem véletlenül tette meg drámája időszakául a XVI. század végét, a korai Erzsébet-kort: azaz Marlowe és Kyd mesterek és a berobbanó ifjú titán (Shakespeare) korszakát. Noha Marlowe e drámában végül is „kimarad” színészküldöttségéből, sorsa odahaza (lévén vadzseni, nagyszájú és alkalmasint „kettős ügynök” pontosan úgy alakult, ahogyan itt megjósoltatik: kocsmai verekedésben, törrel a két szemöldöke között végezte földi pályafutását. A brit filológia mindmáig evidenciában tartja Kyd ún. „elveszett Hamlet-drámáját”, amely Shakespeare egyik forrásául szolgálhatott. Jóllehet az akkor dívó krónikák a Hamlet (Amleth) — történetet a prehistorikumba tették, Niklainál „poetica licentia” a téridő megválasztása. Charles Marowitz ismert forgatókönyvíró és rendező például egyik kísérletében Lear királyt veszi akkori angol uralkodónak, amikor Rosencrantz és Guildenstern megöletése történt. Niklai még ennél is tágabb dimenziórendszerrel dolgozott, mert az angol, németalföldi, skandináv viszonylatokat, feudumokat, keletkező tőkét és új viszonyokat is messzemenően figyelembe vette.

Az értekező számára csábító lenne szinte újra „szájbarágni”, hogy a Hamlet/Horatio/Fortinbras-problematikát Niklai nemcsak hogy átértelmezte — mivel bemutatta, fel- és lemenő ágon, hogy „ki-kivel” és miért... —, hanem helyére próbálta tenni. Az ő számára — úgy tűnik fel — Horatio maradt az ideáltípus (amilyen ő maga is próbált lenni), aki krízisek és hullahegyek esetében is megfogadta Hamlet véglegelhetét: „Szídd még kissé e keserves világ lehet” —, hogy elmondhassa magasb sorsát sorsát. Fortinbras ugyan győzött, de kérdés, hogyan boldogul majd Horatiók nélkül.

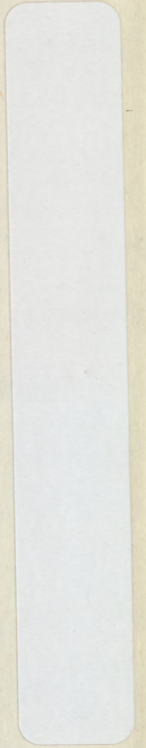
Pedig Horatiókra mindmáig szükség lenne. Horatio följánlja ugyan, hogy „csatlakozik” („bennem a dánnál több a római”), mégis megmarad, egy ideig, *tanúként*, amíg a Nagy Mechanizmus (Jan Kott kifejezése) fel nem őrli őt is. A Niklai- és a Pozsgai-féle verziókban egyaránt keresik Hamlet elveszett jegyzetfüzetét, ami azt is jelzi, hogy a többi egyáltalán nem „néma csend”! Zbigniew Herbert híres Fortinbras-verse is hathatott Niklaira, mint poétára, ami abból is sejthető, hogy *Írott kö* (Szépirodalmi, 1988; Görömböi András utószavával) c. poszthumusz verseskötetének számos darabja küszködik a humanizmus kényszerével. Hogyan őrizze meg a mindenkori „entellektüel” az integritását — avatkozzék-e be („nyűg nekem e világi kényszer”), vagy vonuljon az „elefántcsont-tornyoknak” nevezett evilági pokolba?

Niklai Ádám *Horatio* c. drámája — véleményem szerint — az idők sorába csatlakozó, a pseudo-idő érettséget viszont megelőző mű. Minket segít. Noha a jelen kötetben inkább az irodalom egyik fő műnemének (a szoros értelemben vett drámának) példáját találjuk, érdeklődéssel várjuk, hogy mit, mikor és hogyan tud vele kezdeni egy potenciális (helyi vagy máshelyi) színházi produkció... hiszen ez a dráma (a jelen köteten kívül is) színházi megvalósításért is kiált!

Szilassy Zoltán

l
o
o
t
n
-
l
a
a
t
b
k
-
r,
a
s
-
g
-
e
e
ji
-
n
t
d
a
z

60,- Ft

304-3